



Luonnon taikaa ja yhteistä aikaa — lasten ja aikuisten yhteinen osallistava Pop up -luontotaideretki

Toimintamallin kehittäminen muotoiluajattelun prosessilla

Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä

Kevät 2026

Kirsi Lokkila

Koulutus	Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä, YAMK	
Tekijä	Kirsi Lokkila	Vuosi 2026
Työn nimi	Luonnon taikaa ja yhteistä aikaa — lasten ja aikuisten yhteinen osallistava Pop up -luontotaideretki	
Ohjaaja	Mirja Niemelä	

Kehittämistyön tavoitteena on luoda hyvinvointia ja osallisuutta edistävä Pop up -luontotaideretken toimintamalli, joka kannustaa lapsia ja aikuisia yhteiseen luonnossa liikkumiseen ja luovaan toimintaan. Kehittämistyö pohjautuu KATE-Kainuuseen terveyttä ja mielen hyvinvointia -hankkeen toimeksiantoon. Toimeksianto koskee hankkeessa koostetun Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) lapsille ja lapsiperheille asetettuja tavoitteita ohjelman painopisteessä luonto, liikunta ja kulttuuri. Kehittämistyössä tuotetaan kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtä tukeva maksuton ja helposti käyttöön otettava 3–8-vuotiaiden lasten ja aikuisten yhteinen Pop up -luontotaideretki.

Kehittämistyön teoreettinen tietoperusta rakentuu fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista, johon kytkeytyvät luonnon ja kulttuurin tarjoamat hyvinvointivaikutukset, kestävä kehityksen ulottuvuudet sekä planetaarisen terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmat.

Kehittämistyössä hyödynnetään Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessia, jonka vaiheet ovat empatia, määrittely, ideointi, prototypointi ja testaus. Empatiavaiheen aineisto kerättiin monimenetelmällisesti sidosryhmien ja ammattilaisten verkkokyselyillä, lapsiperheiden muotoiluluotaimella sekä lapsiperheiden työpajassa. Määrittelyvaiheessa aineisto analysoitiin laadullisella ryhmittelyllä ja teemoittelulla, jonka perusteella muodostui Pop up -luontotaideretken neljä sisältökokonaisuutta: leikki ja liikkuminen, luovuus ja mielikuvitus, tutkiminen ja oppiminen sekä läheisyys ja rauhoittuminen. Ideointivaihe tuotti 25 tehtäväluonnosta, joista testausvaiheessa valittiin 15 tehtävää jatkotyöstettäväksi. Retkeä testattiin Pop up -luontotaideretkitapahtumina keväällä 2025 kolmessa Kainuun kunnassa. Tapahtumiin osallistui 238 henkilöä. Yksi perhe testasi retken itsenäisesti. Testipalautteen perusteella retken vahvuuksia ovat muun muassa saavutettavuus, joustavuus, tehtävien selkeys, toistettavuus, monipuolisuus, helppous sekä mahdollisuus toteuttaa retki ilman välineitä. Palautteen perusteella tehtävät ja käyttöohjeet viimeisteltiin lopulliseen muotoonsa.

Kehittämistyön tuloksena on monistettava kestävä kehityksen tavoitteita sekä planetaarista terveyttä ja hyvinvointia edistävä ajasta ja paikasta riippumaton Pop up -luontotaideretken toimintamalli lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin, osallisuuden, yhteisöllisyyden ja luontosuhteen vahvistamiseksi. Malli soveltuu kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön esimerkiksi varhaiskasvatukseen, esi- ja alkuopetukseen sekä järjestötoimintaan.

Pop up -luontotaideretken kehittämisen rinnalla muotoiltiin pysyvä luontotaideretki Sotkamon Syntiniemeen PLATE planetaarisen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen -hankekokonaisuuden Luonnonvarakeskuksen, Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Sotkamon kunnan toimijoiden kanssa.

Avainsanat Muotoiluajattelun prosessi, Luontotaideretki, Hyvinvoinnin edistäminen, Planetaarinen terveys, Osallisuus

Sivut 82 sivua ja liitteitä 34 sivua

DP Master's Degree Programme in Promoting Well-being through Culture and Art
Author Kirsi Lokkila Year 2026
Subject Magic of Nature and Moments Together — A Participatory Pop-up Nature Art Excursion for Children and Adults
Supervisors Mirja Niemelä

The aim of this practice-based thesis is to create a pop-up nature art excursion model that promotes well-being and participation by encouraging children and adults to engage in shared outdoor activities and creative expression. The thesis was commissioned by the KATE – Health and Mental Well-being to Kainuu project. The assignment relates to the objectives set for children and families in the Kainuu Mental Well-being Programme (2025–2029), particularly within the priority area of nature, physical activity, and culture. The outcome of the thesis is a free and easily implementable pop-up nature art excursion designed for children aged 3–8 and adults, supporting municipal work in the promotion of health and well-being.

The theoretical framework of the thesis is built on physical and psychological well-being, incorporating the benefits of nature and culture, the dimensions of sustainable development, and perspectives on planetary health and well-being.

The thesis uses the design thinking process developed by Stanford d.school, which includes the phases of empathy, definition, ideation, prototyping, and testing. During the empathy phase, data were collected using multiple methods, including online surveys targeting stakeholders and professionals, a design probe for families with children, and a workshop for families. In the definition phase, the data were analysed using qualitative grouping and thematic analysis, resulting in four content areas for the pop-up nature art excursion: play and movement, creativity and imagination, exploration and learning, and closeness and relaxation. The ideation phase produced 25 draft activities, of which 15 were selected for further development during the testing phase. The excursion was assessed through pop-up nature art events in spring 2025 in three municipalities in Kainuu, with a total of 238 participants. In addition, one family assessed the excursion independently. Based on the feedback, the strengths of the excursion include accessibility, flexibility, clarity of tasks, repeatability, versatility, ease of use and the possibility of implementation without equipment. The tasks and instructions were finalised based on the feedback.

As a result of this development work, a replicable, time- and location-independent pop-up nature art excursion model was created to promote sustainable development goals as well as planetary health, while strengthening well-being, participation, sense of community, and relationship with nature among children and families. The model is suitable for municipal health and well-being promotion work, e.g. in early childhood education, pre-primary and primary education, as well as in organisational activities.

Alongside the development of the pop-up nature art excursion, a permanent nature art trail was co-designed in Syntiniemi, Sotkamo, in collaboration with the Natural Resources Institute Finland, Kajaani University of Applied Sciences, and the Municipality of Sotkamo as part of the PLATE project on promoting planetary health and well-being.

Keywords Design thinking process, Nature art excursion, Well-being promotion, Planetary health, Participation

Pages 82 pages and appendices 34 pages

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Kehittämistyön tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	5
3	Muotoiluajattelun mallien tarkastelu ja Stanford d.schoolin mallin soveltaminen kehittämistyössä... 7	
3.1	Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin empatiavaihe.....	11
3.2	Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin määrittelyvaihe	11
3.3	Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin ideointivaihe	11
3.4	Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin prototypointivaihe	12
3.5	Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin testausvaihe	12
4	Hyvinvointia luonnosta, liikunnasta ja kulttuurista	13
4.1	Mielen hyvinvointi.....	13
4.2	Fyysinen hyvinvointi	14
4.3	Kulttuurihyvinvointi	16
4.4	Ihmisen ja luonnon välinen yhteys.....	19
5	Kestävän kehityksen ulottuvuudet	21
5.1	Ekologinen kestävyys.....	22
5.2	Taloudellinen kestävyys	24
5.3	Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys	25
6	Muotoiluajattelun prosessi Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä.....	27
6.1	Empatiavaihe: käyttäjäymmärryksen rakentaminen.....	28
6.1.1	Sidosryhmien verkkokyselyt.....	30
6.1.2	Lapsiperheiden muotoiluluotain	31
6.1.3	Lapsiperheiden työpaja.....	34
6.2	Määrittelyvaihe: Käyttäjätiedon analyysistä muotoiluhaasteen määrittelyyn	35
6.2.1	Teemoitteluun perustuva aineiston tulkinta	37
6.2.2	Kajaanin aikuisten mielenterveys- ja päihdeyksikön sekä Kainuun lastenpsykiatrian palveluyksikön terveydenhuollon ammattilaisten verkkokyselyn tulokset	39
6.2.3	Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattoreiden verkkokyselyn tulokset... 41	
6.2.4	Esiopetuksen opettajien ja alkuopetuksen luokanopettajien verkkokyselyn tulokset . 43	
6.2.5	Viestinnän asiantuntijan verkkokyselyn tulokset.....	44
6.2.6	Lapsiperheiden muotoiluluotaimen ja lapsiperheiden työpajan tulokset	44
6.2.7	Pop up -luontotaideretken sisältökokonaisuudet sekä rakenteen ja toteutuksen linjaukset	47
6.2.8	Muotoiluhaaste	49

6.3	Ideointivaihe: Pop up -luontotaideretken sisällön ideointi	50
6.4	Prototypointivaihe: Pop up -luontotaideretken kokeiluversion rakentaminen	53
6.5	Testausvaihe: Pop up -luontotaideretken prototyypin toimivuus käytännössä	54
6.5.1	Palautteet kuntatapahtumista	56
6.5.2	Testipalaute lapsiperheeltä	58
6.6	Sotkamon Syntiniemen pysyvän luontotaideretken muotoilu	59
7	Pop up -luontotaideretken toimintamalli.....	62
8	Pop up -luontotaideretken toimintamalli muotoiluajattelun prosessilla	65
9	Pohdinta.....	66
9.1	Tutkimusetiikka ja luotettavuus	69
9.2	Tekoälyn käyttäminen kehittämistyössä	73
9.3	Jatkokehitysideat	73
9.4	Toimeksiantajan palaute	74
10	Johtopäätökset.....	75
	Lähteet.....	77

Kuvat

Kuva 1.	5E Muotoiluajattelun viitekehys (Hitchins, n.d.-b).	7
Kuva 2.	IDEO:n muotoiluajattelun prosessi (IDEO U, 2025).	8
Kuva 3.	Design Councilin tuplatimanttimalli (Design Council, n.d.).	9
Kuva 4.	Stanford d.schoolin muotoiluajattelun malli (Doorley ym., 2018, s. 2).	10
Kuva 5.	Kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuudet (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf, 2019, s. 22).	17
Kuva 6.	Kestävän kehityksen ulottuvuudet ja Pop up -luontotaideretken toimintamalli.	22
Kuva 7.	Muotoiluajattelun prosessi (mukaan Doorley ym., 2018, s. 2).	27
Kuva 8.	Empatiavaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.	28
Kuva 9.	Määrittelyvaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.	36
Kuva 10.	Pop up -luontotaideretken sisältökokonaisuudet sekä rakenteen ja toteutuksen linjaukset....	47
Kuva 11.	Ideointivaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.	50
Kuva 12.	Pop up -luontotaideretken tehtäväluonnosesimerkki ja kommentit.	52
Kuva 13.	Prototypointivaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.....	53
Kuva 14.	Testausvaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.....	54
Kuva 15.	Syntiniemen luontotaideretken periaatteet.	61
Kuva 16.	Pop up -luontotaideretken toimintamallin rakenteen keskeiset osa-alueet.....	62

Kuva 17. Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisprosessin mallinnus..... 65

Taulukot

Taulukko 1. Empatiavaiheen tiedonkeruuseen osallistuneiden määrät kohderyhmittäin..... 30

Taulukko 2. Varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen luontotehtäviä inspiraation lähteenä..... 51

Liitteet

Liite 1. Sidosryhmien verkkokyselyt 1–4

Liite 2. Muotoiluluotaimen tehtävät

Liite 3. Huoltajien 1. kysely: Taustakysymykset vanhemmalle

Liite 4. Huoltajien 2. kysely: Luontotaidepolun esteiden ja haasteiden kartoittaminen

Liite 5. Huoltajien 3. kysely: Aikuisen ja lapsen yhteinen tehtäviä sisältävä luontopolku eli luontotaidepolku

Liite 6. Esimerkit aineiston analysoinnin etenemisestä

Liite 7. Aineiston 26 teemaa aakkosjärjestyksessä ja teemoihin liittyvien ilmaisujen esiintymiskerrat toimijaryhmittäin

Liite 8. Pop up -luontotaideretken tehtäväluonnosesimerkit

Liite 9. Prototyyppi Pop up -luontotaideretken 25 tehtäväluonnoksesta

Liite 10. Pop up -luontotaideretken 15 testitehtävää

Liite 11. Pop up -luontotaideretken valmiit tehtävät (sivut 1–2)

Liite 12. Sotkamon Syntiniemen luontotaideretken 9 tehtävää

Liite 13. Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Opinnäytetyön, josta käytetään jatkossa nimitystä kehittämissuunnitelma, lähtökohtana on KATE-Kainuuseen terveyttä ja mielen hyvinvointia -hankkeen (KATE-hanke) tarve toimenpiteestä, jolla voidaan tukea kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Toimenpiteen tulee vastata hankkeessa laaditun Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) lasten ja lapsiperheiden mielen hyvinvoinnin edistämiseksi asetettuihin tavoitteisiin. Toimeksiannon keskiössä on ohjelman kolmas painopiste, joka liittyy luonnon, liikunnan ja kulttuurin rooliin hyvinvoinnin edistäjänä. Näiden lähtökohtien ohjaamana kehitetään kuntien käyttöön lasten ja aikuisten yhteinen luontoon ja luovaan toimintaan perustuva toimintamalli.

Koska toimeksianto edellyttää käyttäjälähtöistä kehittämissuunnitelmaa, työssä hyödynnetään Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessia, jonka periaatteet, kuten empatian rakentaminen ja iteratiivinen eteneminen soveltuvat tilanteisiin, joissa kehittämistä ohjaavat käyttäjien kokemukset ja tarpeet. Prosessi jäsentää kehittämisen viiteen vaiheeseen. (Doorley ym., 2018; Dam, n.d.; Pacheco, 2025; Balcaitis, 2019)

Kehittämissuunnitelman tavoitteena on luoda hyvinvointia edistävä Pop up -luontotaideretken toimintamalli, joka kannustaa lapsia ja aikuisia yhteiseen luonnossa liikkumiseen ja luovaan toimintaan. Kehittämissuunnitelman tarkoituksena on selvittää, miten muotoiluajattelun prosessi toimii Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä.

Luonnossa liikkuminen laskee sykettä ja verenpainetta sekä vahvistaa elimistön puolustusjärjestelmää. Lisäksi se edistää unen laatua, on yhteydessä sydän- ja muistisairausriskin pienenemiseen sekä psyykkiseen hyvinvointiin, kuten myönteisiin tunteisiin, mielialan kohenemiseen sekä masennusoireiden ja stressin vähenemiseen. Luonnossa liikkuminen tarjoaa rentoutumisen, virkistäytymisen ja kokonaisvaltaisen elpymisen kokemuksia. (UKK-instituutti, 2024)

Kansainvälisen tutkimusnäytön perusteella kulttuuri- ja taidetoiminnalla on laaja-alaisia vaikutuksia terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä koettuun elämänlaatuun ja onnellisuuteen (Fancourt & Finn, 2019). Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019) ohjaa kuntia tukemaan asukkaiden yhdenvertaisia edellytyksiä luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen. Lisäksi laissa ohjataan edistämään hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä taiteen ja kulttuurin keinoin.

2 Kehittämistyön tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Kajaanin ammattikorkeakoulun hallinnoima Euroopan unionin osarahoittama KATE-hanke toimii kehittämistyön toimeksiantajana. Hankkeen päätavoitteena on Kainuun hyvinvointialueen asukkaiden mielenterveyden, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen osallisuuden ja yhteisöllisyyden keinoin. Hankkeen toimintakauden aikana (11/2023–7/2026) tuotetaan Kainuun hyvinvointialueelle mielenterveysohjelma ja tuetaan sen toimeenpanoa. Ohjelman sisältöihin pohjautuvilla koulutuksilla vahvistetaan Kainuun kuntien ja hyvinvointialueen hyvinvointia tukevan palvelujärjestelmän sekä kolmannen sektorin toimijoiden mielenterveysosaamista. (EURA21, 2024; Kajaanin ammattikorkeakoulu, n.d.) Lisäksi Kainuun kunnissa järjestetään kuntalaisille yhteisöllisiä, osallisuutta ja mielen hyvinvointia edistäviä tapahtumia (Kajaanin ammattikorkeakoulu, n.d.).

Hankkeessa koostetun Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) perusta muodostuu yhteiskehittämistyöpajojen, avainhenkilöhaastattelujen ja nykytilakartoituksen tuloksista. Kartoituksessa huomioitiin kansainväliset, kansalliset ja alueelliset hyvinvointia koskevat linjaukset, joita ovat Maailman terveysjärjestön mielenterveystyön visio vuosille 2013–2023, Suomen kansallinen mielenterveysstrategia 2020–2030 sekä Kainuun alueelliset hyvinvointikertomukset ja -suunnitelmat. Kainuussa esiintyy mielen hyvinvoinnin haasteita kaikissa ikäryhmissä. Lasten kohdalla yksinäisyyden, syrjäytyneisyyden, kiusaamisen, kaltoinkohtelun ja muiden psykososiaalisten ongelmien määrä on lisääntynyt. Avainhenkilöhaastattelujen tulosten perusteella huomioitavia teemoja ovat varhainen tuki muun muassa varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa, saavutettavat, osallistavat ja arjen realiteetit huomioivat mielenterveyttä tukevat rakenteet sekä kuntien mahdollistamat harrastukset, kaverisuhteet ja osallisuuden kokemukset varhaislapsuudessa. Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) painopistealueet ovat Hyväksyntä ja välittäminen, Mielenterveysosaaminen, Luonto, liikunta ja kulttuuri sekä Osallisuus ja päätöksenteon avoimuus. (Kempainen ym., 2025, ss. 8–13)

Kainuun liiton (2024a, s. 25) mukaan kainuulaisten hyvinvoinnin ja alueen pitovoiman vahvistaminen edellyttää osallistavia liikuntamuotoja sekä taide- ja kulttuuritoimintaa. Kainuun kulttuuriohjelmassa 2022–2025 nostetaan esiin kuntien rooli kulttuurihyvinvoinnin edistäjinä ja korostetaan yhdenvertaisuuden toteutumista, jotta myös heikommassa asemassa olevilla asukkailla on mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan ja saada kulttuurikokemuksia (Kainuun liitto, n.d.).

Kainuun hyvinvointialueen (n.d.-a, s. 61) laajan hyvinvointikertomuksen 2023–2025 mukaan asukkaiden terveyden, hyvinvoinnin, turvallisuuden ja arjen tukemisen tavoitteisiin liittyviä toimenpiteitä ovat muun muassa kulttuuripalvelujen ja luonnon monipuolisuuden hyödyntämisen edistäminen. Näiden toimenpiteiden arvioidaan vähentävän psyykkistä kuormitusta, edistävän fyysistä terveyttä ja helpottavan sosiaalista kanssakäymistä.

Kehittämistyö kohdentuu toimeksiannon mukaisesti KATE-hankkeessa koostetun Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) kohderyhmistä lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseen. Ohjelmassa tämän kohderyhmän tavoitteet ovat: vahvistaa mielenterveysosaamista ja -taitoja, tukea turvallisen, yhteisöllisen ja osallisuutta vahvistavan kasvuympäristön edellytyksiä, tunnustaa luonnon, kulttuurin ja liikunnan merkitys osana hyvinvointia sekä tarjota kehitystä tukevia harrastusmahdollisuuksia. (Kemppainen ym., 2025, s. 14) Tässä kehittämistyössä luonto viittaa fyysiseen luontoympäristöön, liikunta luonnossa tapahtuvaan liikkumiseen ja kulttuuri osallistavaan taidetoimintaan, joka syntyy luonnossa osallistujien yhteisenä tekemisenä ja kokemuksena.

Kehittämistyön toimeksianto on lähtöisin KATE-hankkeen tarpeesta lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia edistävästä toimenpiteestä, joka hyödyntää luonnon, liikunnan ja kulttuurin mahdollisuuksia. Toimenpiteen lähtökohdaksi asetettiin käyttäjille maksuton, kuntien resursseja säästävä sekä ajasta ja paikasta riippumaton luontotaideretken toimintamalli, joka tukee hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Mallin nimeksi tuli Pop up -luontotaideretki.

Kehittämistyön tavoitteena on luoda hyvinvointia edistävä Pop up -luontotaideretken toimintamalli, joka kannustaa lapsia ja aikuisia yhteiseen luonnossa liikkumiseen ja luovaan toimintaan. Työn tarkoituksena on selvittää, miten muotoiluajattelun prosessi toimii Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä.

Toimeksiannosta sekä kehittämistyön tavoitteesta ja tarkoituksesta johdetut tutkimuskysymykset ovat:

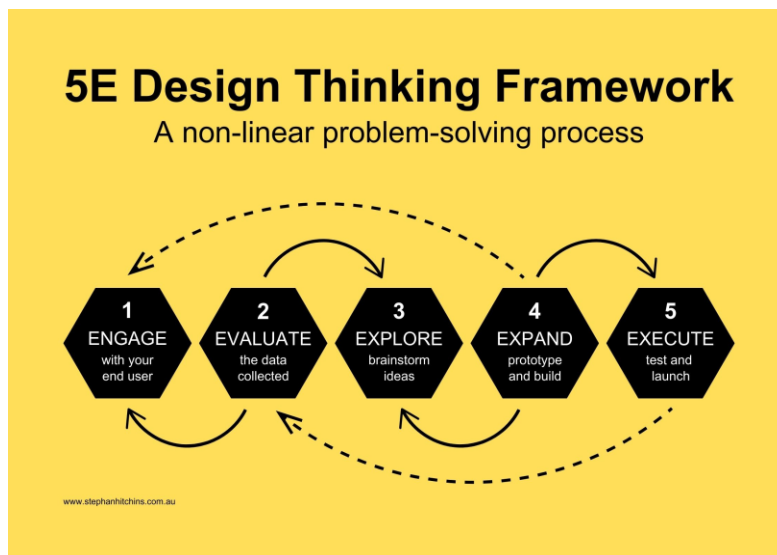
1. Millainen on kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön muotoiltava käyttäjien tarpeisiin vastaava Pop up -luontotaideretken toimintamalli?
2. Miten muotoiluajattelun prosessia hyödynnetään lasten ja aikuisten yhteisen osallistavan Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä?

3 Muotoiluajattelun mallien tarkastelu ja Stanford d.schoolin mallin soveltaminen kehittämistyössä

Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä hyödynnettiin muotoiluajattelun prosessia. Käyttäjälähtöisestä muotoiluajattelusta on kehitetty useita malleja ja viitekehyksiä, joissa kehittämisprosessi on visualisoitu eri tavoin. Mallit eroavat toisistaan samankaltaisten tehtävien jaottelussa siten, että toisissa malleissa tehtävät pilkotaan pienempiin vaiheisiin ja toisissa esitetään vain prosessin yleiskuva. (Jesar ym., n.d.) Hitchinsin (n.d.-a) mukaan muotoiluajattelun malli valitaan ratkaistavan ongelman ja kehittämiseen osallistuvan projektitiimin tarpeiden mukaan. Hitchins (n.d.-a) esittää yleisimmin käytetyiksi muotoiluajattelun malleiksi seuraavat:

- 5E Design Thinking Framework, joka esitetään kuvassa 1
- IDEO Design Thinking Process, joka esitetään kuvassa 2
- Double Diamond Design Thinking Model, joka esitetään kuvassa 3
- Stanford d.schoolin Design Thinking Model, joka esitetään kuvassa 4
- IBM Design Thinking Model
- Human-Centered Design (HCD) Model
- The 4Ws Model

Kuva 1. 5E Muotoiluajattelun viitekehys (Hitchins, n.d.-b).

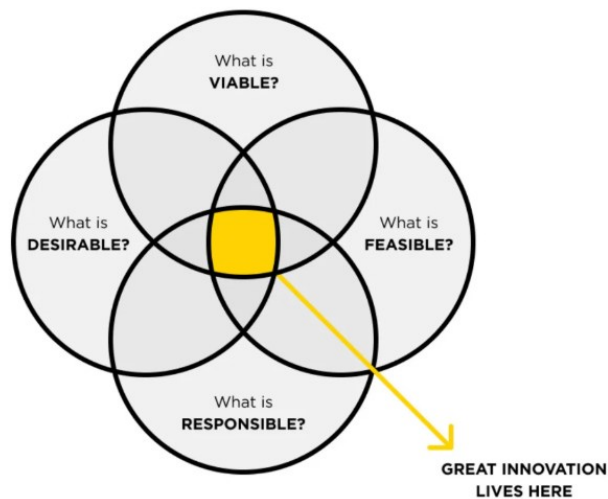


Australialaisen RMIT-yliopiston (Royal Melbourne Institute of Technology) opettaja ja tutkija Stephan Hitchins (RMIT University, n.d.) on kehittänyt 5E Design Thinking -viitekehysten

monimutkaisten ongelmien ratkaisuun. Mallin 5 E-kirjainta tarkoittavat prosessin vaiheita: Engage (loppukäyttäjien kokonaisvaltainen ymmärtäminen), Evaluate (kootun aineiston analysointi ja kehittämistarpeen määrittely), Explore (ilmiön tutkiminen ja ideointi), Expand (prototyyppi) ja Execute (testaus ja toteutus). Malli on käytännönläheinen ja vahvistaa innovointia, luovuutta sekä jäsentää ongelmanratkaisun selkeäksi eteneväksi ei-lineaariseksi iteratiiviseksi prosessiksi. (Hitchins, n.d.-b) Iteratiivinen tarkoittaa toistuvaa (Suomisanakirja, n.d.).

Kuva 2. IDEOn muotoiluajattelun prosessi (IDEO U, 2025).

IDEO  DVFR FRAMEWORK

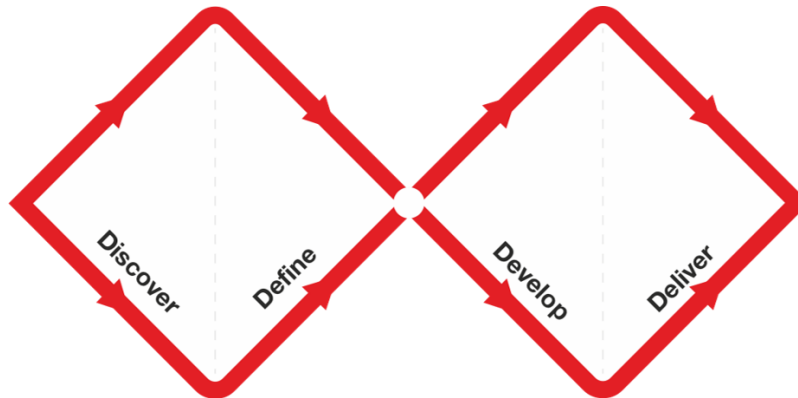


IDEOn muotoiluajattelun malli kokoaa yhteen neljä toisiinsa kytkeytyvää ulottuvuutta, joita ovat desirability eli toivottavuus ja merkityksellisyys, feasibility eli toteutettavuus, viability eli kannattavuus sekä responsibility eli vastuullisuus. Tätä mallia on sovellettu laajasti yritysten ja organisaatioiden käyttäjälähtöisissä kehittämisprosesseissa. Esimerkiksi Bill ja Melinda Gates -säätiön Global Libraries -ohjelman rahoittamassa hankkeessa IDEO kehitti kirjastoille työkalupakin käyttäjälähtöisten palveluiden suunnitteluun. Työkalupakki pohjautui vuosina 2013–2014 tehtyihin tutkimuksiin kymmenen maan yli neljänkymmenen kirjastonhoitajan arjesta sekä käytännön kokeiluihin Chicago Public Libraryn ja Aarhusin kirjastojen kanssa. Työkalupakkia sovellettiin Chinatownin kirjastossa leikin integroimiseksi osaksi lasten palveluja. Kehittäjätiimi rakensi ensin ymmärrystä kirjastoympäristöstä ja leikin mahdollisuuksista havainnoin ja haastatteluin, jonka jälkeen tiimi aloitti ideoinnin. Tämän jälkeen ideoista koottiin prototyyppi, jonka testaaminen osoitti toimimattomat ja toimivat ratkaisut. Toimivia ratkaisuja jatkokehitettiin ja tehtiin uusia kokeiluja esimerkiksi sarjakuvatyöpaja. Lopuksi tiimi tarkasteli idean skaalautuvuutta eri toimintaympäristöihin ja loi periaatteet leikkitilojen laajempaan suunnitteluun. Iteratiivisuus näkyi kehittämisessä

siten, että prosessin aikana tehdyt havainnot ohjasivat tiimiä palaamaan aiempiin vaiheisiin ja tarkentamaan ratkaisua. (IDEO, 2014, ss. 11–14, 121)

Jesarin ym. (n.d.) mukaan kaksi tunnetuinta muotoiluajattelun mallia ovat Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessi ja Ison-Britannian Design Councilin Double Diamond Design Thinking Model eli tuplatimanttimalli, joka esitetään kuvassa 3.

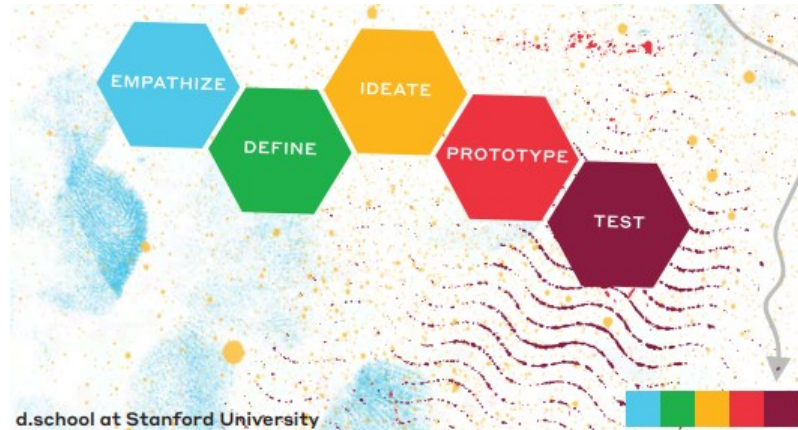
Kuva 3. Design Councilin tuplatimanttimalli (Design Council, n.d.).



Design Councilin kehittämä tuplatimantti jäsentää kehittämisen neljään vaiheeseen: Discover, Define, Develop ja Deliver eli Tutki, Määritä, Kehitä ja Toteuta. Mallin ensimmäisen ”timantin” ensimmäisessä puolikkaassa ratkaistavaa ongelmaa tarkastellaan laajasti käyttäjien todellisten tarpeiden ja ilmiön taustan ymmärtämiseksi. Ensimmäisen ”timantin” jälkimmäisessä puolikkaassa tiivistetään edellisessä vaiheessa syntyneet havainnot ja määritellään ongelma. Toisen ”timantin” ensimmäisessä puolikkaassa kehitetään ideoita ongelman ratkaisemiseksi. Toisen ”timantin” jälkimmäisessä puolikkaassa ratkaisuja testataan, toimimattomat ideat hylätään ja toimintakelpoiset ideat jatkokehitetään. (Design Council, n.d.)

Kuvassa 4 esitetty viisivaiheinen muotoiluajattelun malli on kehitetty Stanfordin yliopiston Hasso Plattner muotoiluinstituutissa.

Kuva 4. Stanford d.schoolin muotoiluajattelun malli (Doorley ym., 2018, s. 2).



Pachecon (2025) mukaan Stanford d.schoolin muotoiluajattelun malli on maailmanlaajuisesti arvostettu lähestymistapa monimutkaisten käyttäjälähtöisten suunnitteluhaasteiden ratkaisemiseen. Malli on joustava, kustannustehokas sekä vaikuttava ja se kannustaa innovointiin ja käytännönläheiseen ongelmanratkaisuun, jossa keskeistä on empatia, kokeilu ja iterointi.

Stanford d.schoolin muotoiluajattelun malli etenee viiden ei-lineaarisen vaiheen kautta. Vaiheiden välillä ja niiden sisällä liikutaan tarpeen mukaan iteratiivisesti, jolloin uudet havainnot voivat palauttaa kehittäjätiimin prosessin aiempiin vaiheisiin jatkamaan kehittämistä toivotun lopputuloksen saavuttamiseksi. (Dam, n.d.; Pacheco, 2025)

Kehittämistyön alussa eri muotoiluajattelun malleja vertailtaessa arvioinnin kohteena oli mallin sovellettavuus KATE-hankkeen toimeksiantoon. Kehittämistä jäsentämään haluttiin menetelmä, joka on kustannustehokas ja vaikuttava sekä rakenteeltaan selkeä ja helppokäyttöinen. Tärkeänä nähtiin myös, että malli on työelämäyhteistyön näkökulmasta helposti omaksuttavissa. Kehittämistyöhön valittiin Stanford d.schoolin malli, koska selkeä viiden vaiheen ei-lineaarinen eteneminen tarjoaa jäsennellyn, mutta joustavan tavan käyttäjälähtöiseen kehittämisprosessiin. Seuraavaksi syvennyttään mallin viiteen vaiheeseen.

3.1 Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin empatiavaihe

Empathize- eli empatiavaihe muodostaa muotoiluajattelun prosessin ihmiskeskeisen perustan ja kehittämistä ohjaavan periaatteen. Tavoitteena on tunnistaa todelliset käyttäjät, eläytyä heidän asemaansa ja ymmärtää heidän ajatteluaan, kokemuksiaan, arvojaan, tarpeitaan, haasteitaan, motivaatioitaan ja tunteitaan. Käyttäjien arkea sekä heidän toimintaympäristöään pyritään ymmärtämään vuorovaikutuksen ja havainnoinnin avulla. (Doorley ym., 2018; Dam, n.d.; Balcaitis, 2019; Pacheco, 2025) Tarkoituksena on tunnistaa käyttäjien sekä tiedostettuja että tiedostamattomia tarpeita seuraamalla, miten he toimivat omassa ympäristössään ja mitä heidän toimintansa paljastaa heidän tarpeistaan ja tunteistaan (Doorley ym., 2018, s. 4). Tiedonkeruussa keskustelujen annetaan kulkea joustavasti, jotta odottamattomatkin näkökulmat voivat tulla esille. Käyttäjiä voidaan pyytää näyttämään konkreettisesti omaa toimintaansa tai käymään palvelun vaiheet läpi ääneen ajatellen, mikä paljastaa käytäntöjä ja merkityksiä, joita ei muuten välttämättä tulisi esille. (Balcaitis, 2019) Pachecon (2025) mukaan myös asiantuntijoilta kerättävä tieto on merkityksellistä syvällisen ymmärryksen muodostamiseksi ongelma-alueesta.

3.2 Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin määrittelyvaihe

Define- eli määrittelyvaiheessa edellisen vaiheen havainnot kiteytetään ja tulkitaan niin, että niistä muodostuu selkeä ja käyttäjän näkökulmasta määritelty ongelmanasettelu. Käyttäjätieto jäsenellään tarpeiksi ja havainnoiksi, joiden pohjalta muodostetaan ytimekäs ja tarkoituksenmukainen näkökulma eli muotoiluhaaste, joka suuntaa myöhempää ratkaisujen kehittämistä. Muotoiluhaasteen tulee yhdistää empatiavaiheessa tunnistettu käyttäjä, hänen tarpeensa ja empatiavaiheen keskeiset havainnot tavalla, joka tarkoittaa ongelman, suuntaa ja tukee kehittäjätiimin työtä ja tulevaa päätöksentekoa sekä toimii ideoiden ja niiden arvioinnin lähtökohtana. (Doorley ym., 2018, ss. 5–6; Dam, n.d.; Balcaitis, 2019; Pacheco, 2025) Muotoiluhaasteen on tarkoitus olla kielellisesti vahva ja toiminnallisesti inspiroiva (Doorley ym., 2018, ss. 5–6; Balcaitis 2019).

3.3 Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin ideointivaihe

Ideate- eli ideointivaiheessa siirrytään ongelmien tunnistamisesta ratkaisujen etsimiseen, jossa tavoitteena laajentaa ajattelua ilmeisten ratkaisujen ulkopuolelle ja hyödyntää tiimin jäsenten eri näkökulmia. Ideointivaiheen alussa keskitytään monipuolisten ja radikaalien ratkaisuvaihtoehtojen tuottamiseen erilaisilla ideointitekniikoilla esimerkiksi

aivoriihellä ja ideoiden jatkotyöstämisellä. (Doorley ym., 2018, ss. 7–8; Dam, n.d.; Balcaitis, 2019; Pacheco, 2025) Tärkeää on välttää ideoiden tuomitsemista, jotta mahdollistetaan yllättävät tai tavanomaisuudesta poikkeavat ideat innovatiivisuuden lisäämiseksi (Pacheco, 2025). Laajan ideoinnin jälkeen siirrytään ideoiden arviointiin tai äänestämiseen ja valitaan kaksi tai kolme ideaa prototypoitaviksi (Balcaitis, 2019).

3.4 Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin prototypointivaihe

Prototype- eli prototypointivaiheessa aiemmin valituista ideoista muotoillaan kustannustehokkaita konkreettisia käyttäjälähtöisiä prototyyppejä eli kokeiluja, joiden tarkoituksena on tehdä ratkaisuehdotuksista visuaalisia ja vuorovaikutteisia. Nopeasti valmistetut prototyypit auttavat keräämään palautetta, oppimaan, tutkimaan mahdollisuuksia, tarkentamaan ratkaisuja sekä syventämään ymmärrystä käyttäjien toiminnasta. Vuorovaikutteiset ja visuaaliset prototyypit herättävät keskustelua ja tarjoavat inspiraatiota sekä tiimille että käyttäjille. (Doorley ym., 2018, ss. 7–8; Dam, n.d.; Balcaitis, 2019; Pacheco, 2025) Käyttäjille suunnatut prototyypit voivat olla monenlaisia fyysisiä tai toiminnallisia malleja, kuten roolipelejä, kuvakäsikirjoituksia tai muita kokeiltavia luonnoksia. (Doorley ym., 2018, ss. 9–10; Balcaitis, 2019)

3.5 Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin testausvaihe

Test- eli testausvaiheessa prototyypeistä kerätään palautetta lopullisilta käyttäjiltä, jotta ratkaisuja voidaan arvioida ja kehittää sekä syventää ymmärrystä käyttäjien tarpeista. Prototyypit testataan aidontuntuisissa tilanteissa, jotka jäljittelevät käyttäjän arjen ympäristöä. (Doorley ym., 2018, ss. 7–8; Dam n.d.; Balcaitis, 2019; Pacheco, 2025) Keskeistä on huomioida, mitä käyttäjät sanovat ja millaisia kysymyksiä he esittävät (Balcaitis, 2019). Kehittäminen voi edetä iteratiivisesti eli niin, että testitulosten perusteella palataan mallin aiempiin vaiheisiin ratkaisun tarkentamiseksi (Balcaitis, 2019; Dam n.d.; Pacheco, 2025). Tämä ei merkitse epäonnistumista, vaan tukee loppuun asti hiottua ja aidosti käyttäjälähtöistä lopputulosta (Balcaitis, 2019). Prototyyppi kannattaa rakentaa olettaen sen toimivan, mutta testata virheitä odottaen (Doorley ym., 2018, ss. 11–12).

4 Hyvinvointia luonnosta, liikunnasta ja kulttuurista

Työterveyslaitoksen (n.d.) mukaan hyvinvointimme osatekijät ovat fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi. Nämä tekijät ovat yhteydessä toisiinsa ja niiden ylläpitäminen on tärkeää. Hyvään elämään liitetään myönteiset ihmissuhteet perheeseen, läheisiin ja ystäviin, terveys ja terveelliset elintavat, kuten uni, liikunta ja ravitsemus, mielekäs vapaa-aika ja harrastukset sekä työn ja talouden tasapaino.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2025a) mukaan positiivinen mielenterveys on kytköksissä parempaan fyysiseen terveyteen, elämänlaatuun ja koulumenestykseen sekä myönteisiin terveysvalintoihin. Mielen hyvinvoinnin eli positiivisen mielenterveyden osatekijöinä ja samalla ihmisen toimintakyvyn ja elämänlaadun perustana toimivat seuraavat kokonaisuudet:

- psyykkiset voimavarat
- oman elämän vaikutusmahdollisuudet
- toiveisuus
- positiivisten sosiaalisten suhteiden ylläpito
- myönteinen näkemys itsestä ja kehittymismahdollisuuksista
- elämäntilanteen kokemus

4.1 Mielen hyvinvointi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2025a) mukaan mielen hyvinvointi toimii sekä voimavarana että tärkeänä osana ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Mielenterveys sisältää emotionaalisen, psykologisen, sosiaalisen, fyysisen ja hengellisen hyvinvoinnin ulottuvuudet. MIELI Suomen Mielenterveys ry (2025) määrittelee mielen hyvinvoinnin rakentuvan arjen rytmistä, fyysisestä terveydestä, toimivista ihmissuhteista ja mielekkyyden kokemuksesta. Mielenterveys muotoutuu koko elämän ajan ja esimerkiksi suotuisat olosuhteet vahvistavat psyykkisiä voimavaroja, kun taas epäsuotuisat olosuhteet voivat vähentää niitä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2025a; Vormo ym., s. 16). Mielen hyvinvointia ja siihen liitettäviä suoja- ja voimavariatekijöitä on mahdollista oppia, opettaa ja vahvistaa (Vormo ym., 2020, s. 16). MIELI Suomen Mielenterveys ry (2025) listaa ihmisen voimavaroiksi

- riittävän unen, levon ja rentoutumisen,

- säännöllisen ruokailun ja terveellisen ravinnon,
- liikunnan ja kehosta huolehtimisen,
- harrastukset ja luovuuden sekä
- arvot ja päivittäiset valinnat.

Mielenterveystalon (n.d.) mukaan mielen hyvinvoinnin suojatekijöihin liitetään arjen rytmi ja rutiinit (työ tai opiskelu), omien tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen ja ilmaiseminen sekä sosiaaliset suhteet, jossa läheisten merkitys ilojen ja surujen jakamisessa parantaa elämänlaatua. Elämään kuuluu väistämättä haasteita ja vaikeuksia, mutta ne eivät poissulje mielen hyvinvointia. Mielenterveyttä on hyvä palautumiskyky vastoinkäymisten jälkeen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2025a).

4.2 Fyysinen hyvinvointi

Fyysinen kunto ennustaa terveyttä ja määrittää, kuinka hyvin henkilö kykenee selviytymään päivittäisistä toimista ja fyysisistä suorituksista väsymättä. Fyysinen kunto on kehon fysiologinen kyky suoriutua lihasvoimaa ja kestävyyttä vaativista liikuntasuorituksista, joka kohenee yleensä aktiivisuuden määrän ja intensiteetin lisäämisellä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2024a)

Säännöllinen liikunta tukee fyysistä terveyttä ja vahvistaa psyykkistä hyvinvointia eri elämänvaiheissa. Aikuisilla liikkuminen vaikuttaa sydän- ja verisuonitautien sekä syövän ja diabeteksen ehkäisyyn ja hallintaan, vähentää masennuksen ja ahdistuksen oireita, parantaa aivoterveyttä ja lisää yleistä hyvinvointia, kohentaa mielialaa ja vahvistaa kognitiivista toimintaa sekä ylläpitää yleistä toimintakykyä. (World Health Organization, 2024) Liikunta on yhteydessä arjessa jaksamiseen ja merkityksellisyyden kokemuksiin (Korsberg ym., 2024). Lapsilla ja nuorilla fyysinen aktiivisuus edistää luuston ja lihasten kasvua sekä tukee motoristen ja kognitiivisten valmiuksien kehittymistä ja on yhteydessä sosiaaliseen käyttäytymiseen ja uneen. Fyysisen passiivisuuden yleisyys kertoo kuitenkin siitä, että iso osa maailman väestöstä ei saavuta terveyden kannalta riittävää aktiivisuuden tasoa, mikä lisää sairastavuutta ja kuormittaa terveydenhuoltoa. (World Health Organization, 2024) Liikkumisella on tärkeä yhteiskunnallinen merkitys terveydenhuollon kustannuksiin, ihmisten työkykyyn, mielenterveyteen ja maanpuolustuskykyyn. Suomessa terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta riittämättömästi liikkuvat muodostavat suurimman osan väestöstä. Vähäinen arkiliikunta ja runsas paikallaanolo esimerkiksi istuminen liittyvät viime vuosikymmenten arjen muutoksiin, kuten uusiin teknologioihin, laitteisiin, palveluihin

ja kulkutapoihin. Liikkumisen lisääminen kaikissa ikäryhmissä on keskeinen keino vahvistaa terveyttä, ehkäistä sairauksia ja tukea hyvinvoinnin kestäväää perustaa. Suomessa liikkumiseen vaikutetaan valtionhallinnossa sekä liikuntapolitiikalla että kasvatuksen, koulutuksen, liikenteen, maankäytön sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sektoreilla. Luonnossa liikkumista edistää Suomessa maa- ja metsätalousministeriö. (Korsberg ym., 2024, s. 8)

Opetus- ja kulttuuriministeriön (2021, s. 11) 7–17-vuotiaiden liikkumissuosituksissa kannustetaan liikkumaan monipuolisesti viikon jokaisena päivänä siten, että liikkuminen sisältää kestävyystyypistä, lihasvoimaa ja luustoa vahvistavaa liikkumista vähintään kolmena päivänä viikossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2024b) liikuntasuosituksen mukaan alle kouluikäisten tulisi liikkua päivittäin runsaasti ja monipuolisesti siten, että liikkumiseen sisältyy vauhdikasta fyysistä aktiivisuutta, kuten hippaleikkejä tai hyppimistä sekä kevyempää ulkoilua, kävelyä ja arkista touhuamista ja leikkejä, jotka katkaisevat paikallaanoloa. Varhaisvuosina omaksutut liikuntatottumukset vaikuttavat vahvasti myöhempiin elämäntapoihin, minkä vuoksi aikuisten esimerkki sekä liikkumista tukeva ympäristö ovat keskeisiä lasten positiivisen liikuntasuhteen kehittämisessä. Liikkumisen ilolla on merkitystä pysyvien harrastusten sekä liikkumistottumusten muodostumisessa ja kaikki lapset ovat oikeutettuja saavutettavaan päivittäiseen ja turvalliseen liikkumiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021, s. 11). Lapsen kasvu ja hermostollinen kehitys edellyttävät liikettä, joka tarjoaa toistoja ja mahdollisuuden motoristen taitojen oppimiseen ja vahvistumiseen. Alakouluikäisillä liikunnan tulisi jatkua monipuolisena ja sisältää säännöllisiä reippaita jaksoja, joissa syke nousee ja hengitys kiihtyy. Lisäksi olisi tärkeää välttää pitkiä yhtäjaksoisia istumisjaksoja ja rajata ruutu-aikaa kohtuulliseksi, jotta liikunnan ja palautumisen välinen tasapaino säilyy arjessa. Lasten liikkumisen edistämisen keinoja ovat esimerkiksi lapsen tutustuttaminen metsään, luonnonvesiin ja lähipuistoon, retkeily sekä asuinpaikkakunnan leikki- ja liikuntamahdollisuuksien selvittäminen. Lapsen tulisi saada kulkea omin jaloin ja tehdä asioita omin käsin sekä keksiä ja kokeilla erilaisia liikkumistapoja. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2024b)

Työikäisten tulisi harrastaa reipasta eli sydämen sykettä kohottavaa liikuntaa, kuten retkeilyä, sauvakävelyä, jumppaa, uintia tai tanssia 2,5 tuntia viikossa tai rasittavaa liikuntaa, kuten juoksua, pyöräilyä, hiihtoa tai pallopelejä 1,25 tuntia viikossa. Lisäksi lihaskuntoa ja liikehallintaa tulisi tehdä vähintään kaksi kertaa viikossa. Uni on keskeinen palautumisen edellytys ja liikkuminen yhdistettynä riittävään uneen vaikuttaa merkittävästi terveyteen. (UKK-instituutti, 2025)

4.3 Kulttuurihyvinvointi

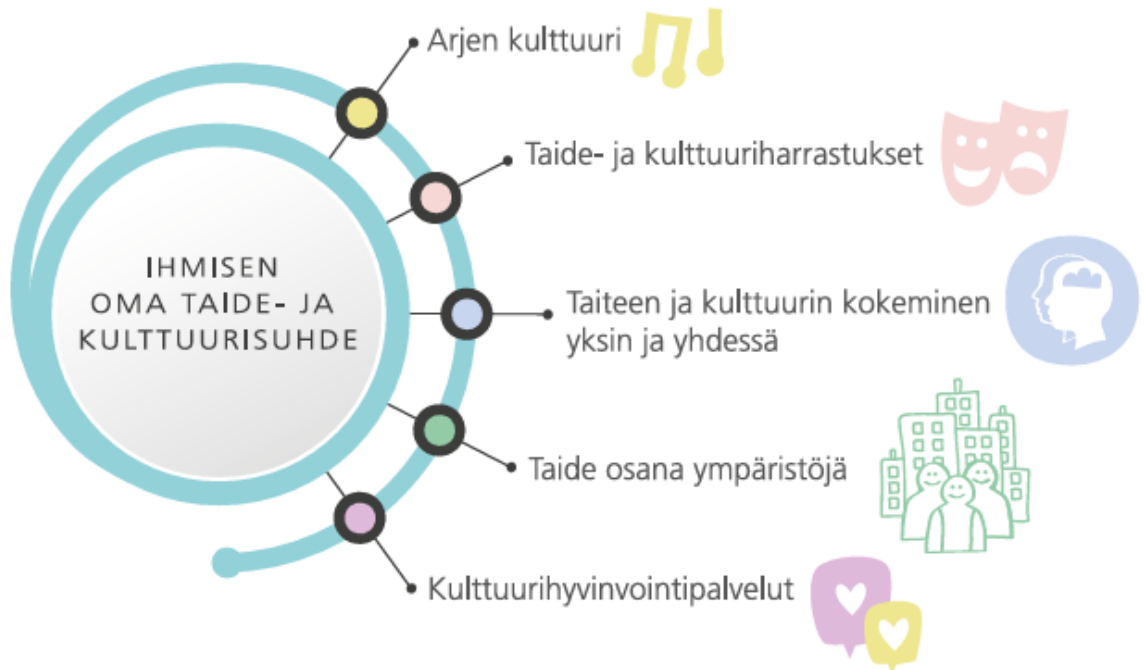
UNESCO:n (n.d.) mukaan taide on osa kulttuuria. Kulttuuriin kuuluvat myös elämäntavat, arvojärjestelmät, perinteet ja uskomukset. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on tarkasteltu laajasti kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa. Vaikutukset näkyvät osallisuuden ja sosiaalisten suhteiden vahvistumisena, kokonaisvaltaisena hyvinvoinnin lisääntymisenä sekä terveyshaasteiden ennaltaehkäisyinä. (Fancourt & Finn, 2019; Koivisto & Tähti, 2024; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2025) Taidetoiminta kohentaa psyykkistä hyvinvointia tukemalla terveyttä edistäviä elämäntapoja sekä stressinhallinnan taitojen kehittymistä (Koivisto & Tähti, 2024). Kulttuurinen aktiivisuus on yhteydessä parempaan elämän laatuun, muutoskestävyyteen ja yhteisöllisyyden vahvistumiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen (Koivisto & Tähti, 2024; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2025). Kansainvälisen tutkimusnäytön perusteella taiteella ja taiteellisella toiminnalla on yhteys mielen hyvinvointiin, mielenterveyden sairauksista toipumiseen sekä arjen haasteista selviytymiseen (Laitinen, 2017, ss. 93–94).

Osallisuus muodostaa keskeisen osan hyvinvointia ja taidetoiminta sijoittuu osallisuuden ja yhteisöllisyyden ytimeen. Osallistavan taiteen muotoja voivat olla esimerkiksi kuvataide, tanssi, musiikki ja teatteri. Taidetoiminta lisää myös sosiaalista kasvua, oppimista ja omien vahvuuksien tunnistamista ja sillä voidaan myös rikastaa arjen kanssakäymistä, auttaa tunteiden käsittelyä sekä vaikuttaa aisteihin ja mieleen. Tunteiden ilmaisu on lasta suojaava tekijä, jossa taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät voivat olla avuksi. (Känkänen, 2023)

Kulttuurihyvinvointi voidaan määritellä osallistujan yksilölliseksi tai yhteisöllisesti jaetuksi kokemukseksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointia lisäävästä vaikutuksesta. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset kulkevat mukana elämän eri vaiheissa ja liittyvät jokaisen omaan taide- ja kulttuurisuhteeseen. (Taikusydän, 2025) Kuvassa 5 esitetään kulttuurihyvinvoinnin viisi ulottuvuutta.

Kuva 5. Kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuudet (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf, 2019, s. 22).

KULTTUURIHYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSIA



Kuvio 1. Kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksia.

Kulttuurihyvinvointi rakentuu Lilja-Viherlammen ja Rosenlöfin (2019, s. 22) mukaan arjen kulttuurista, taide ja kulttuuriharrastuksista, taiteen ja kulttuurin kokemisesta sekä yksin että yhdessä, taiteesta osana erilaisia ympäristöjä sekä kulttuurihyvinvointipalveluista.

Kehitettävä Pop up -luontotaideretki sijoittuu ensisijaisesti arjen kulttuurin ulottuvuuteen, sillä toimeksiannon mukaan retken halutaan olevan matalan kynnyksen ratkaisu, joka asettuu luontevaksi osaksi perheiden ja yhteisöjen arkea luonnossa liikkumisen ja luovan tekemisen muodossa. Retki voidaan liittää myös taide- ja kulttuuriharrastuksiin, mikäli retkeä toteutetaan säännöllisesti esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa tai vapaa-ajantoiminnassa. Pop up –luontotaideretken sisällön tulisi kannustaa kävijöitä taiteelliseen tai luovaan toimintaan ja näin ollen kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksista se sijoittuu myös kohtaan “taiteen ja kulttuurin kokeminen yksin ja yhdessä”.

Taikusydämen (2025) mukaan sekä osallistuminen taiteeseen ja kulttuurin että taiteen ja kulttuurin kokeminen tukevat monipuolisesti ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kulttuurihyvinvointipalveluiden tavoitteena on esimerkiksi toimintakyvyn, elämänhallinnan

tunteen ja koetun terveyden vahvistuminen sekä yksinäisyyden ja sosiaalisen eristäytymisen vähentäminen eri elämänvaiheissa. Osallisuutta voidaan pyrkiä vahvistamaan yhteisöllisellä taidetoiminnalla, jolla nähdään olevan yhteys itseilmaisuuksiin, työhyvinvoinnin edistämiseen ja mielenterveyteen. Kulttuurihyvinvointipalveluita ovat esimerkiksi musiikki ja tanssi muistisairauksien ehkäisemisessä, draamaryhmä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä, vauvasirkus lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen ja motoriiikan tukemisessa, valokuvat sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden identiteetin rakentamisessa, sairaalassa työskentelevät yhteisömuusikko tai koulussa, päiväkodissa tai palvelutalossa työskentelevä kummitaiteilija. Kulttuuri ja taide sekä niihin liittyvä moniammatillinen yhteistyö osallisuuden, yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä on näkökulma, jota kunnat ja järjestöt voivat huomioida palveluja tuottaessaan. Lehikoinen ym. (2020, s. 5) esittävät, että hyvinvointiajattelun näkökulmasta taiteen ja kulttuurin investoinnit sosiaali- ja terveyspalveluihin ovat investointeja muun muassa ennaltaehkäisevään sosiaali- ja terveydenhuoltoon, hyvään elämään, hyvinvointiin ja kulttuurien välisten jännitteiden purkamiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialueelle kuuluvalla lastenkulttuurilla tarkoitetaan lapsille ja nuorille kohdennettua taide-, kulttuuri- ja kulttuuriperintökasvatusta, taiteen ja kulttuuriperinnön tarjontaa sekä lasten ja nuorten itsensä tuottamaa taidetta ja kulttuuria. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja perustuslakiin pohjautuen lapsilla on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin, jotka ovat sivistyksen perusta ja tärkeitä lapsen ja nuoren kasvuun. Sekä taiteen ja kulttuurin kokeminen että tietojen ja taitojen oppiminen ovat osa lastenkulttuuria. Tavoitteena on, että taide ja kulttuuri kuuluisivat jokaisen lapsen ja nuoren elämää asuinpaikasta riippumatta. Tämä mahdollistetaan koko maan kattavalla lastenkulttuurikeskusten palveluilla sekä taiteen perusopetuksen järjestäjien, taidelaitosten, museoiden, teattereiden, orkestereiden, kirjastojen, perinneyhdistysten ja muiden taide- ja kulttuuritoimijoiden työn kautta. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee muun muassa lastenkulttuurikeskuksia ja valtakunnallisesti merkittäviä lasten taide- ja kulttuuritapahtumia sekä lastenkulttuurihankkeita. Harrastamisen Suomen malli sekä yhteisöille jaettava lapsenpäivän palkinto merkittävästä taideharrastuksen tai -kasvatuksen eteen tehdystä edistämistyöstä ovat osa Opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoimaa toimintaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, n.d.)

Leikki nähdään osana kulttuuria (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2017). Leikki tuottaa lapselle iloa ja mielihyvää, mutta sen merkitys ulottuu tätä laajemmalle, sillä leikki edistää kehitystä, hyvinvointia ja oppimista. Leikissä yhdistyvät mielikuvitus, luovuus, ihmettä, tutkiminen ja oivaltaminen. Oppimisen kannalta keskeiset tekijät, kuten innostuminen,

yhdessä toimiminen ja omien taitojen haastaminen, rakentuvat luontevasti leikin aikana. Ryhmäleikit vahvistavat yhteisöllisyyttä ja tarjoavat ympäristön, jossa lapsi harjoittelee tunteiden säätelyä sekä toisten näkökulmien huomioimista. Leikkiin sisältyvä vuorovaikutus sekä lasten että lasten ja aikuisten välillä muodostaa perustan ajattelun ja kielen kehittymiselle. (Opetushallitus, 2023, ss. 42–43)

4.4 Ihmisen ja luonnon välinen yhteys

Luonnon ihmisille tuottamia ilmaisia hyötyjä kutsutaan ekosysteemipalveluiksi, joiden pysyvyys ja monipuolisuus ovat sidoksissa niiden elinvoimaisuuteen ja toimintakykyyn, kuten terveeseen ja monimuotoiseen luontoon. Yksi kolmesta ekosysteemipalvelusta on kulttuurinen ekosysteemipalvelu, jossa luonto tarjoaa elämyksiä, inspiraatiota, viihtyisän asuinympäristön ja luonnontieteellistä tietoa. Suomalainen kulttuuri on sidoksissa luontoon ja suomalaisille luonto on tärkeä virkistys- ja hyvinvoinnin lähde sekä matkailuelinkeinon perusta. Kaksi muuta ekosysteemipalvelua ovat tuotantopalvelut sekä säätely- ja ylläpitopalvelut. Ekosysteemit palvelevat meitä paikallisesti, joten huolenpito lähiluonnosta on tärkeää. Luontokadon ehkäisy ja ilmastonmuutoksen torjuminen ovat keskeisiä ekosysteemipalvelujen turvaamisessa. (Suomen ympäristökeskus, 2025) Luonnon kantokyky määrittää ihmiskunnan tulevaisuuden. Luontokadon ja ilmaston lämpenemisen vaikutukset tuntuvat jo nyt kansallisesti ja maailmanlaajuisesti. Lähivuodet osoittavat, pystytäänkö ympäristökriisin syvenemisen pysäyttämään ja luomaan edellytyksiä kestäväälle tulevaisuudelle ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnille. Suomella on valmiuksia sekä muutokseen sopeutumiseen että uudenlaisten ratkaisujen kehittämiseen. (Dufva ym., 2026, s. 43) Tässä ajassa ja ympäristön tilassa on ratkaisevan tärkeää rakentaa ihmisten ja ympäristön välille entistä kestävämpi sekä molemminpuolista hyvinvointia tukeva suhde (Mental Health Foundation, n.d.).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2025b) mukaan kolme keskeistä toisiinsa kytkeytynyttä, terveyteen vaikuttavaa ja välittömiä toimia vaativaa ympäristökriisiä ovat

- ilmastonmuutos,
- luonnon monimuotoisuuden hupeneminen sekä
- ilman, veden ja maaperän saastuminen.

Monet ympäristöongelmien ratkaisut lisäävät terveyttä ja hyvinvointia ja yksi esimerkki tästä on uusiutuvan energian käyttö (Grotenfelt-Enegren ym., 2023, s. 836).

Planetaarinen terveys ja hyvinvointi painottaa ihmisen ja luonnon keskinäistä riippuvuutta ja tarvetta suojella ympäristöä. Keskeistä on turvata sekä nykyisten että tulevien sukupolvien terveys ja hyvinvointi, jossa näkökulmana ovat kokonaisvaltainen kestävyys ja kestävyyskriisin juurisyys. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2025b; Grotenfelt-Enegren ym., 2023, ss. 835–836) Planetaarisen terveyden edistämiseksi tarvitaan lisää toimia sekä terveydenhuollossa että laajemmin yhteiskunnassa (Grotenfelt-Enegren ym., 2023, ss. 837, 842).

Luontokokemuksilla ja vahvalla luontoyhteydellä on positiivinen vaikutus mielenterveyteen, onnellisuuteen, ilon tunteisiin, luovuuteen ja keskittymiseen sekä todennäköisyyteen toimia ympäristöstävällisesti. Tämän vuoksi ihmisiä tulisi tukea huomaamaan ja kokemaan yhteyttä lähiluontoon arjen yksinkertaisten toimintojen avulla. (Mental Health Foundation, n.d.) Kokonaisvaltaisen luontokokemuksen avulla on mahdollista löytää uusia keinoja niin hyvinvoinnin ja terveyden tuottamiseen kuin ympäristövastuullisuuden lisäämiseen (Salonen, 2020, s. 61). Viherympäristöillä on näyttöön perustuen merkittäviä positiivisia vaikutuksia lasten, nuorten ja aikuisten mielenterveyteen, mielialaan, stressin vähenemiseen, elpymiseen ja elinvoimaisuuden lisääntymiseen. Ikääntyneiden osalta tutkimusnäyttöä on vähemmän, mikä liittyy ennen kaikkea tutkimusten vähäisyyteen ja menetelmien vaihteluun. (Tyrväinen ym., 2024, s. 27) Salosen (2020, s. 35) väitöskirjan mukaan elpymisen kokemukset luonnossa ovat yhteydessä emotionaalisiin tuntemuksiin, rauhoittumiseen, rentoutumiseen, virkistymiseen ja myönteisen olon vahvistumiseen. Luontokokemus mahdollistaa elpymisen lisäksi myös kokonaisvaltaisempia hyvinvointia ja terveyttä edistäviä kokemuksia, kuten tuntemuksia terveydestä, kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista tai sairaudesta paranemisesta.

Suomalaisten liikkumattomuus on merkittävä kansanterveydellinen haaste. Ulkoilu sekä luonnossa liikkuminen tuottavat terveyshyötyjä. Terveystieteiden ammattilaisten rooli on tärkeä luonnossa liikkumiseen kannustamisessa ja kuntien liikuntaneuvonnassa voidaan tuoda esille luonnon hyvinvointivaikutuksia ja liittää luontokäynnit esimerkiksi luontoretket osaksi elintapasuosituksia, joilla perheitä voidaan rohkaista sosiaaliseen toimintaan ja liikkumaan luonnossa. Varhaiskasvatus ja koulut voivat tukea lasten luontosuhdetta lisäämällä lähiympäristön luontokohteiden käyttöä ja kannustamalla lapsia liikkumaan ja leikkimään ulkona. (Tyrväinen ym., 2024, ss. 56–58) Kävely maastossa tarjoaa lapsille liikkumisen vapautta, kiireisille työssäkäyville hengähdystauon luonnossa ja ikäihmisille hetken nauttia raittiista ulkoilmasta ja maisemista (UKK-instituutti, 2024).

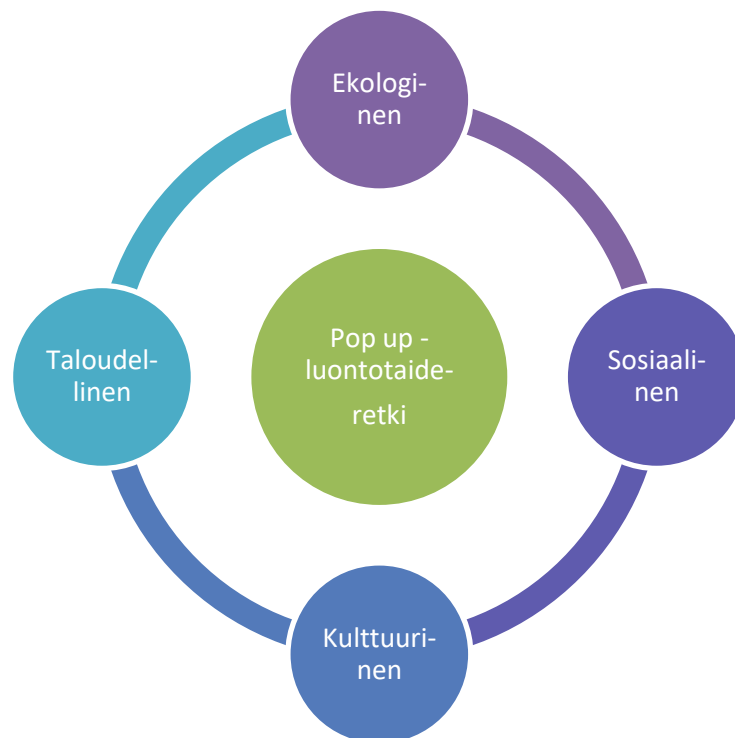
Luontoympäristöjen hyödyntämisen on arvioitu tuovan Suomelle huomattavia taloudellisia säästöjä kansantautien torjunnassa liittyen erityisesti masennuksen, tyypin 2 diabeteksen ja astman lääkehoidon kustannuksiin. Lähiluonnon hyvinvointia tukevat vaikutukset ovat moninaisia sillä se vähentää altistumista saasteille ja melulle, lisää fyysistä aktiivisuutta, tarjoaa mahdollisuuksia rauhoittumiseen sekä vahvistaa mielenterveyttä suojaamalla masennukselta, lieventämällä stressiä ja parantamalla mielialaa. Luonto altistaa elimistön hyödyllisille mikrobeille, jotka tukevat puolustusjärjestelmää. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2024c) Luonto mukaan lukien kaupunkiluontoalueet, kuten viherrakentaminen ja luontoympäristön säästäminen, ovat tärkeitä sosiaalisten hyötyjen ohella ihmisten fyysiselle aktiivisuudelle, vastustuskyvylle, mielen hyvinvoinnille sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi, jolloin luonnolla on yhteys myös terveydenhuollon kustannuksia hillitseviin vaikutuksiin (Tyrväinen ym., 2024, s. 55).

5 Kestävän kehityksen ulottuvuudet

Seuraavaksi käsitellään Pop up -luontotaideretken toimintamallin vastuullisuutta kestävän kehityksen neljän ulottuvuuden kautta, jotka on esitetty kuvassa 6.

Kestävä kehitys tarkoittaa paikallista, alueellista ja maailmanlaajuista jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on nykyisten ja tulevien sukupolvien elämisen mahdollisuuksien turvaaminen (Tieteen termipankki, 2026). YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelman Agenda 2030 tavoitteena on äärimmäisen köyhyyden poistaminen sekä kestävä kehitys, jossa huomioidaan tasavertaisesti ihminen, talous ja ympäristö. Kestävään kehitykseen sisältyy ymmärrys planeetan rajoista sekä vaatimus siitä, että ihmisen tulee toiminnassaan huomioida maapallon luonnonvarat ja luonnon kestävyys. (Suomen YK-liitto, n.d.)

Kuva 6. Kestävän kehityksen ulottuvuudet ja Pop up -luontotaideretken toimintamalli.



Kestävän kehityksen ulottuvuudet ovat ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien säilyttämistä siten, että ihmisen toiminta sopeutetaan luonnon kantokykyyn. Taloudellinen kestävyys edellyttää tasapainoista talouskasvua ilman pitkän aikavälin velkaantumista tai luonnon varantojen hävittämistä. Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys puolestaan liittyy hyvinvoinnin edellytysten turvaamiseen sukupolvelta toiselle, mikä vaatii ratkaisuja köyhyyteen, terveydenhuoltoon, koulutukseen ja tasa-arvoon. (Ympäristöministeriö, 2023) Kestävyiden eri ulottuvuudet ovat sidoksissa toisiinsa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2025c; Kuntaliitto, n.d.).

5.1 Ekologinen kestävyys

Ekologisuus on olennainen osa kestävästä kehityksestä ja se on perusta ihmisten hyvinvoinnille. Keskeistä ekologisuudessa on luonnon itseisarvon tunnustaminen ja se, että kaikessa toiminnassa huomioidaan luonnon uusiutumiskyky ja kestävyys. Kasvien ja eläinlajien monimuotoisuuden säilyttäminen, ekosysteemien toimivuus ja kestävä luonnonvarojen käyttö ovat ekologisen kestävyuden tavoitteita. (Härmä & Nasib, 2022)

Megatrendit ovat Suomen itsenäisyyden juhlarahaston eli Sitran mukaan viestejä globaaleista muutoksista ja muodostavat laajoja useiden ilmiöiden kehityskaaria, jotka muuttuvat hitaasti (Dufva ym., 2026, s. 10). Dufva ym. (2026, s. 5) ovat listanneet vuoden 2026 megatrendeiksi seuraavat kokonaisuudet:

- Ihmiset ja kulttuuri: suuntana pitkäikäisten yhteiskunta
- Valta ja politiikka: maailmanjärjestyksen murros mittaa demokratian voiman
- Teknologia ja talous: tekoäly mullistaa yhteiskunnan perustaa
- Luonto ja resurssit: ympäristökriisi pakottaa sopeutumaan ja uudistumaan

Ekologisen kestävyuden näkökulmasta luonnon kantokyvyn rajojen ylittyminen sekä ilmastonmuutoksen ja luontokadon vaikutukset pahenevat. Dufvan ym. (2026, s. 48) mukaan Suomessa on kuitenkin hyvät edellytykset sopeutua ja uudistua esimerkiksi kiertotalouden, uusiutuvan energian ja luonnon tarjoamien terveyspalveluiden avulla. Monimuotoisella luonnolla on hyvinvointia edistäviä vaikutuksia, kuten saasteeton, meluton ja kuumuudelta suojaava ympäristö. Luonto tukee liikkumista, rauhoittumista, hyödyllisille mikrobeille altistumista ja luonnon terveysvaikutusten hyödyntäminen voi tarjota Suomelle satojen miljoonien säästöt. Suomessa on hyvät mahdollisuudet lähiluonnon hyödyntämiselle ja luonnossa liikkumisen tukemiselle.

Yhteiskuntien toimintaedellytykset ovat viime kädessä sidoksissa ekologiseen kestävyteen, jossa kestävä yhteiskunta huolehtii luonnon ekosysteemeistä. Yhteiskunnan pitkäkestoisen ja tasapainoisen elämän edellytys on ympäristön kantokyvyn kunnioittaminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2025c)

Jokaisenoikeudet takaavat, että jokainen Suomessa oleskeleva saa käyttää luontoa ilmaiseksi ja ilman maanomistajan lupaa. Luonnossa liikkussa kiellettyä ovat:

- haitan tai häiriön aiheuttaminen maanomistajalle, maankäytölle, luonnolle tai muille ihmisille
- pihamailla, istutuksilla, viljelyksessä olevilla pelloilla tai vastaavilla alueilla kulkeminen
- avotulen tekeminen toisen maalle
- ympäristön roskaaminen
- moottoriajoneuvolla ajaminen maastossa
- kasvavien puiden vahingoittaminen
- kuivuneen tai kaatuneen puun, sammaleen, jäkälän tai maa-aineksen kerääminen

- lintujen tai muiden eläinten tai niiden pesinnän häiritseminen
- kotirauhan häirintä esimerkiksi leirytyksellä liian lähelle asumuksia tai meluamalla

Jokaisenoikeudella luonnossa saa liikkua jalan, hiihtäen ja pyöräillen ja hevosella maastoa vahingoittamatta. Alueilla, joilla liikkuminen on sallittua, voi oleskella ja yöpyä tilapäisesti. Veneily, uiminen, jäällä kulkeminen, onkiminen ja pilkkiminen ovat niin ikään sallittuja ja jokaisenoikeudet mahdollistavat luonnonmarjojen, sienien ja rauhoittamattomien kasvien poimimisen. Koira täytyy pitää kytkettynä 1.3.–19.8. välisenä aikana sekä yleisillä uimarannoilla, lasten leikkipaikoilla, kunnostetuilla laduilla, urheilukentillä, taajama-alueilla, kuntopoluilla tai toisen henkilön omistamalla alueella. (Ympäristöministeriö, n.d.)

Pop up -luontotaideretken toimintamalli perustuu siihen, että käyttäjät liikkuvat luonnossa jokaisenoikeuksia noudattaen. Retken ohjeistuksessa ohjataan käyttäjiä kulkemaan vain sallituille alueille, olemaan aiheuttamatta haittaa luonnolle tai maanomistajille sekä hyödyntämään luonnon materiaaleja ympäristöä vahingoittamatta, jolloin retki toteutetaan vaalien ekologista kestävyyttä.

5.2 Taloudellinen kestävyys

Taloudellinen kestävyys on välttämätöntä yhteiskunnan toiminnalle ja tarkoittaa tasapainoista kasvua, jossa vältetään velkaantumista tai varantojen tuhlaamista (Kuntaliitto, n.d.). Pitkäjänteinen sosiaalisen kestävyuden turvaaminen ei ole mahdollista ilman kestävää taloutta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2025c).

Talous ja luonto ovat yhteydessä toisiinsa, koska luonto tarjoaa ihmisille ekosysteemipalveluita, kuten raaka-aineita sekä ravintoa ja käsittelee tuotannon ja kulutuksen tuottamia jätteitä. Kiertotaloudella voidaan tehostaa raaka-aineiden käyttöä ja vähentää jätettä. Ekologinen katto toimii talouden kestävyuden rajana. (Kuntaliitto, n.d.) Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen voivat pahentua teollisuuden päästöjen, luonnonvarojen liikkakäytön ja muiden taloudellisten toimintojen myötä, mikä voi aiheuttaa pitkän aikavälin ongelmia heikentäen luonnon ja yhteiskunnan elinvoimaisuutta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2025c).

Pop up -luontotaideretken toimintamallin suunnittelussa taloudellinen kestävyys huomioidaan muun muassa siten, että käyttäjien ja kuntien ei tarvitse tehdä retkeä varten hankintoja, jolloin kunnat voivat ottaa retken käyttöön viestintää lukuun ottamatta ilman

lisäresursseja. Retkipaikaksi valitaan lähiluonto, mikä ei aiheuta taloudellista kuormitusta käyttäjille tai kunnalle.

5.3 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

Kuntaliiton (n.d.) mukaan sosiaalisessa kestävyudessa varmistetaan, että hyvinvoinnin edellytykset siirtyvät sukupolvelta toiselle. Sosiaalisen kestävyuden rajoina pidetään niitä perusasioita, joiden ajatellaan kuuluvan kaikille. Sosiaalisen kestävyuden haasteet, joilla on vaikutuksia ekologiseen ja taloudelliseen kestävyyteen, ovat seuraavat:

- väestönkasvu
- köyhyys
- ruoka- ja terveydenhuolto
- sukupuolten välinen tasa-arvo
- koulutuksen järjestäminen

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos (2025c) liittää sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden toisiinsa, koska ekologinen kestävyys on edellytys terveydelle ja hyvinvoinnille, johon liittyy myös näkökulma planetaarisesta terveydestä. Ympäristöongelmien, kuten saastumisen, ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden vähenemisen on todettu heikentävän ihmisten elämänlaatua ja lisäävän terveysriskejä erityisesti heikoimmassa asemassa olevien väestöryhmien keskuudessa, sillä heidän mahdollisuutensa suojautua ja sopeutua ympäristöhaittoihin ovat rajalliset.

Koska sosiaalinen kestävyys edellyttää myös lasten oikeuksien toteutumista arjen käytännöissä, Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä huomioidaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet. Oppaassa *Lapsikeskeinen palvelumuotoilu* kerrotaan lapsikeskeisen palvelumuotoilun perustana olevan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteiden neljä artiklaa 6, 12, 2 ja 3, jotka toimivat kaikkien muiden lapsen oikeuksien sopimuksen takaamien oikeuksien pohjana. (Kalliomeri ym., n.d., s. 10) Artikla 6 määrittää jokaisen lapsen oikeudesta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Artikla 12 määrittää, että jokaisella lapsella iän ja kehitystasonsa mukaisesti on oikeus vapaasti ilmaista oma näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Artikla 2 mukaan lapsen oikeudet kuuluvat kaikille lapsille ja lasta ei saa syrjiä millään perusteella. Artikla 3 mukaan lasta koskevissa suunnitelmissa ja päätöksissä on aina toimittava lapsen edun mukaisesti. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991)

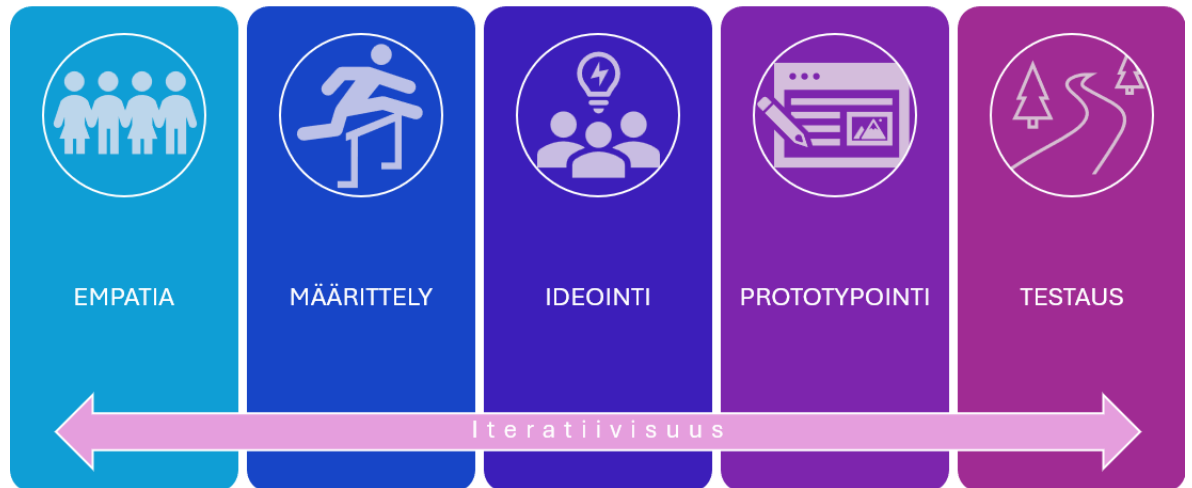
Yhdenvertaisuuden näkökulmasta Pop up -luontotaideretken on oltava saavutettava erilaisissa elämäntilanteissa ja toimintakyvyn vaiheissa tai rajoituksissa. Yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) artikla 9 mukaan esteettömyys ja saavutettavuus tarkoittaa sitä, että vammaisilla henkilöillä tulee olla yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön, tiedottamiseen ja viestintään mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin sekä yleisölle avoimiin tai tarjottaviin palveluihin niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen koskettaa muun muassa ulkotiloja sekä sitä, että yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen opastetekstit tuotetaan pistekirjoituksella sekä helposti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa. Saavutettavien digipalveluiden eli verkkosivustojen ja mobiilisovellusten suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan kolme osa-aluetta, jotka ovat tekninen saavutettavuus, helppokäyttöisyys sekä sisältöjen selkeys ja ymmärrettävyys (Aluehallintovirasto, 2025).

Sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyYTEEN liittyen Pop up -luontotaideretki on sijainniltaan kaikille saavutettava, koska se voidaan toteuttaa missä tahansa luontoympäristössä. Retken tulee olla saavutettava myös sisällön, ohjeistuksen ja viestinnän osalta, jotta kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus hyödyntää luontoa ja luovaa toimintaa hyvinvoinnin ja itseilmaisun lähteenä taustasta, taloudellisesta tilanteesta, osaamisesta tai toimintakyvystä riippumatta.

6 Muotoiluajattelun prosessi Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä

Tässä luvussa esitetään Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisen eteneminen hyödyntäen kuvassa 7 esitetyn Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin vaiheita.

Kuva 7. Muotoiluajattelun prosessi (mukaillen Doorley ym., 2018, s. 2).



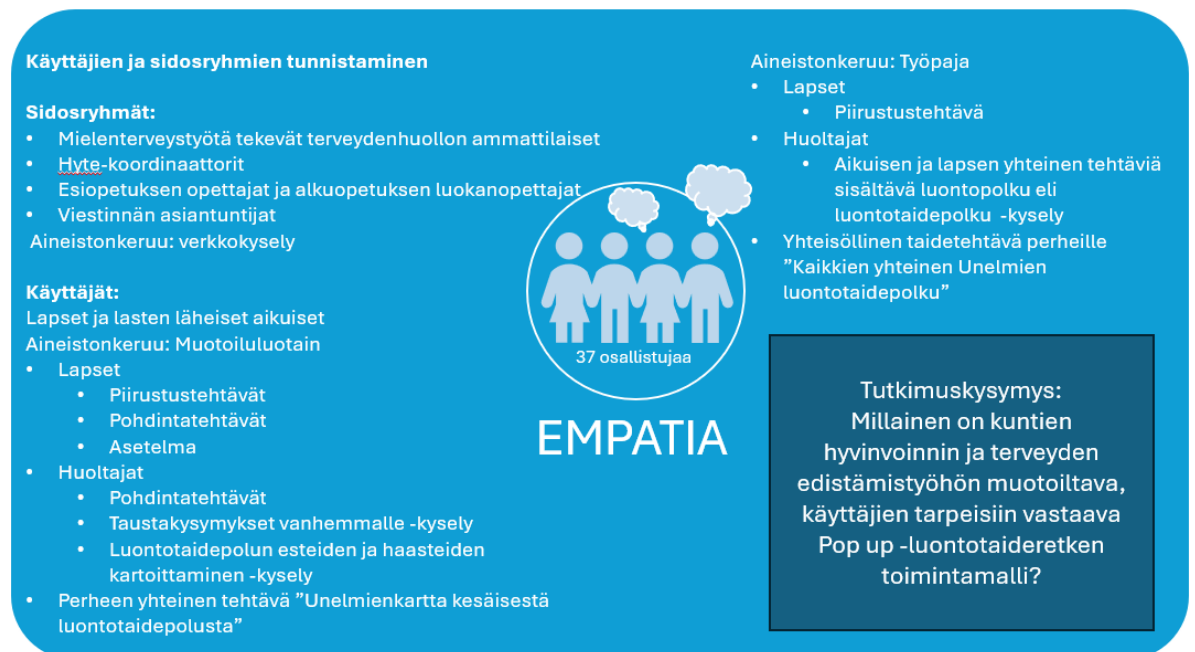
Pop up -luontotaideretken kehittäminen käynnistyi KATE-hankkeen toimeksiannosta luoda toimenpide, joka yhdistää luonnon, liikunnan ja kulttuurin tavalla, joka vahvistaa Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) tavoitteita lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Toimeksiannon lähtökohtana oli kuntien resursseja säästävä, käyttäjille maksuton sekä ajasta ja paikasta riippumaton Pop up -luontotaideretken toimintamalli, joka tukee lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Toimeksiantoon vastaaminen aloitettiin luvuissa 4 ja 5 kuvatun teoreettisen tietoperustan kokoamisella, jonka viitoittamana edettiin kohti käytännön ratkaisujen kehittämistä.

Pop up -luontotaideretkeä kutsuttiin muotoiluajattelun prosessin testausvaiheeseen saakka nimellä luontotaidepolku, mutta testikokeilut osoittivat, että nimitys herättää käyttäjissä mielikuvan valmiista reitistä ja kiinteistä tehtäväpisteistä. Tämän vuoksi nimeä täsmennettiin Pop up -luontotaideretkeksi, joka kuvaa toimintamallin ideaa selkeämmin, koska se korostaa toiminnan joustavuutta sekä mahdollisuutta toteuttaa retki missä tahansa luontoympäristössä ilman pysyvää rakenteellista polkua. Tässä kehittämistyön raportissa käytetään nimitystä Pop up -luontotaideretki, mutta esimerkiksi aineistonkeruuseen liittyvissä kyselyissä esiintyy alkuperäinen nimi luontotaidepolku.

6.1 Empatiavaihe: käyttäjäymmärryksen rakentaminen

Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittäminen Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessin mukaisesti rakentui empatialle, jossa huomio suunnattiin käyttäjien ja sidosryhmien kokemuksiin ja tarpeisiin. Kuvassa 8 esitetään käyttäjätiedon keruumenetelmät.

Kuva 8. Empatiavaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.



Vaiheen alussa määriteltiin Pop up -luontotaideretken toimintamallin käyttäjät ja keskeiset sidosryhmät. Toimeksiannon kohderyhmänä olivat lapset ja lapsiperheet. Retki suunniteltiin soveltumaan noin 3–8-vuotiaille lapsille sekä aikuisille, jotka osallistuvat retkelle lasten kanssa, kuten huoltajille ja lapsiryhmien ohjaajille.

Lasten ikäjakauman määrittelyä varten tarkasteltiin tutkimusnäyttöä siitä, miten luontoympäristö tukee varhaislapsuuden hyvinvointia katsauksen *Nature play in early childhood education: A systematic review and meta ethnography of qualitative research* avulla. Katsauksessa tarkasteltiin 2–8-vuotiaita lapsia ja todettiin, että luontoympäristöön sijoittuva leikki tukee tämän ikäryhmän hyvinvointia, vahvistaa fyysistä aktiivisuutta ja motorisia taitoja sekä tukee sosioemotionaalista ja kognitiivista kehitystä. Tässä ikäryhmässä luontoympäristö ei toimi ainoastaan rentoutumisen tai energian purkamisen tilana, vaan auttaa lasta käsitteellistämään maailmaa ja monipuolistamaan leikkiä. Muihin leikkiympäristöihin verrattuna leikkiminen luonnossa tukee lasta keskittymään leikkiin

syvemmin ja pidemmän aikaa, leikkiminen on luovempaa sekä tuottaa lapselle iloa. Luontoympäristö tarjoaa samalla runsaasti aistiärsyksiä ja tilaisuuksia olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Pienten lasten tarve ja oikeus leikkiä luonnossa on tärkeää tunnistaa ja turvata. (Prins ym., 2022)

Tutkimusnäytön rinnalla ikäjakaumarajauksessa huomioitiin 3–8-vuotiaiden kehitykselliset tarpeet. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2026) mukaan kolme ja neljävuotiaat oppivat uusia taitoja, mutta he tarvitsevat aikuiselta vielä paljon suojelua, rauhoittamista ja tukea tunteiden säätelyyn. Neljä ja viisivuotiaat toimivat jo monin tavoin itsenäisesti, mutta he tarvitsevat edelleen aikuista huolehtimaan, jakamaan hellyyttä ja kiitosta, rohkaisemaan ja tukemaan aloitteellisuutta ja omaehtoista leikkiä sekä vahvistamaan sosiaalista ja moraalista kehitystä sekä itsenäistymistä erityisesti kaverisuhteissa. Seitsemän vuoden iässä koulun aloitus lisää lapsen itsenäistymistä, jolloin hän tarvitsee aikuiselta kannustusta ja rohkaisua uusiin tilanteisiin. Kahdeksanvuotias hakee tasapainoa itsenäisyyden ja läheisyyden tarpeen välillä.

Pop up -luontotaideretken lapsikäyttäjien ikäryhmän rajauksen tarkastelussa hahmottui kokonaisuus, jossa ikävuodet 3–8 muodostavat vaiheen, jossa leikki, aistikokemukset ja oppiminen kietoutuvat toisiinsa ja jossa aikuisen läsnäolo on kehityksellisesti tärkeää.

Toimintamallin sidosryhmiksi valikoituivat mielenterveystyötä tekevät terveydenhuollon ammattilaiset, kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattorit eli hyte-koordinaattorit, esiopetuksen opettajat ja alkuopetuksen luokanopettajat sekä kuntien viestinnän asiantuntijat. Nämä sidosryhmät muodostavat lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin näkökulmasta keskeisen moniammatillisen toimijajoukon sekä voivat edistää Pop up -luontotaideretken juurtumista osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Empatiavaiheessa keskeistä on selvittää uuden tai jo olemassa olevan kehitettävän tuotteen, palvelun tai toimintamallin tulevien käyttäjien tarpeet, toiveet ja ajatukset (Doorley ym., 2018, ss. 3–4; Balcaitis, 2019). Tässä kehittämistyössä tämä toteutui siten, että tietoa kerättiin kehittämistyön tutkimuskysymyksen ohjaamana eri menetelmin Pop up -luontotaideretken käyttäjiltä ja sidosryhmiltä. Tutkimuskysymys oli, millainen on kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön muotoiltava käyttäjien tarpeisiin vastaava Pop up -luontotaideretken toimintamalli? Aineisto kerättiin sidosryhmille suunnatulla verkkokyselyllä sekä lapsiperheille laaditulla muotoilu- ja pohdintatehtävällä, joka sisälsi muun muassa lapsille kohdennetut piirustus- ja pohdintatehtävät sekä huoltajille suunnatut kysymykset ja pohdintatehtävät. Aineistoa kerättiin myös lapsiperheiden työpajassa lasten

piirustustehtävän, huoltajien kyselyn ja yhteisötaideteoksen muodossa. Empatiavaiheen tiedonkeruuseen osallistuneiden määrät kohderyhmittäin on koottu taulukkoon 1.

Taulukko 1. Empatiavaiheen tiedonkeruuseen osallistuneiden määrät kohderyhmittäin.

Tiedonkeruumenetelmä	Kohderyhmä tarkennus	Määrä
Sidosryhmien verkkokysely	Kajaanin mielenterveys- ja päihdeyksikön sekä Kainuun lasten psykiatrian palveluyksikön terveydenhuollon ammattilaiset	5
	Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattorit	4
	Esiopetuksen opettajat ja alkuopetuksen luokanopettajat	2
	Viestinnän asiantuntijat	1
Lapsiperheiden muotoiluluotain (6 perhettä)	Lapset	8
	Huoltajat	6
Lapsiperheiden työpaja (4 perhettä)	Lapset	5
	Huoltajat	6
Yhteensä		37

6.1.1 Sidosryhmien verkkokyselyt

Sidosryhmille suunnatun verkkokyselyn toteuttamiseksi haettiin kirjalliset tutkimusluvut Kainuun hyvinvointialueelta ja viidestä Kainuun kunnasta. Kainuun hyvinvointialueen tutkimuslupahakemukseen tulee sisällyttää muun muassa hyväksytty tutkimussuunnitelma, aineistonkeruussa käytettävä materiaali, aineistonhallintalomake sekä opinnäytetyön tiedote- ja suostumuslomakkeet. Hyvinvointialueen ohjeistuksen mukaan tutkimusluvan hakijan tulee varmistaa, ettei tutkimus aiheuta organisaatiolle kustannuksia ja että hakemus sisältää selkeän kuvauksen aineistonkeruun toteuttamisesta ja kohderyhmästä. (Kainuun hyvinvointialue, n.d.-b) Kainuun hyvinvointialueelta haettiin tutkimuslupa siihen osoitetulla lomakkeella, johon liitettiin hyväksytty opinnäytetyösuunnitelma. Tutkimusluvan saaminen

mahdollisti verkkokyselyn kohdentamisen Kajaanin aikuisten mielenterveys- ja päihdeyksikön terveydenhuollon ammattilaisille sekä Kainuun lasten psykiatrian palveluyksilön (osasto ja poliklinikka) terveydenhuollon ammattilaisille.

Tutkimuslupien myöntäminen viidessä Kainuun kunnasta mahdollisti verkkokyselyn toteuttamisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattoreille (hyte-koordinaattorit), esiopetuksen opettajille sekä alkuopetuksen luokanopettajille ja viestinnän asiantuntijoille. Yhden kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnatuksi aiottua kyselyä koskeva tutkimuslupa hylättiin.

Liitteessä 1 on esitetty kaikkien neljän sidosryhmän kyselyt, jotka kohdennettiin:

- Kajaanin aikuisten mielenterveys- ja päihdeyksikön sekä Kainuun lastenpsykiatrian palveluyksikön (osasto ja poliklinikka) terveydenhuollon ammattilaisille
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattoreille
- Esiopetuksen opettajille ja alkuopetuksen luokanopettajille
- Viestinnän asiantuntijoille

Kyselyiden sisältö liittyi osin vastaajan työhön, mutta käsittelivät myös yhteisiä teemoja luonnon ja osallistavan taidetoiminnan vaikutuksista ja merkityksestä hyvinvoinnin edistämisessä. Kyselyissä kerättiin lisäksi vastaajien näkemyksiä Pop up -luontotaideretken kehittämisestä ja käyttöönnotosta. Lisäksi pyydettiin ideoita retken sisältöön liittyen. Sidosryhmien verkkokyselyt toimitettiin helmikuun 2025 aikana pääsääntöisesti vastaajien esihenkilöiden kautta.

Sidosryhmäkyselyyn vastasi viisi Kajaanin aikuisten mielenterveys- ja päihdeyksikön tai lasten ja nuorten psykiatrian palveluyksikön terveydenhuollon ammattilaista, neljä hyte-koordinaattoria, kaksi esiopetuksen opettajaa tai alkuopetuksen luokanopettajaa sekä yksi viestinnän asiantuntija. Kaiken kaikkiaan sidosryhmäkyselyihin tuli 12 vastausta.

6.1.2 Lapsiperheiden muotoiluluotain

Mattelmäki (2006, s. 40) kuvaa väitöskirjassaan *Design Probes* muotoiluluotaimen olevan tutkimuksellinen menetelmä, jossa käyttäjät tai potentiaaliset käyttäjät dokumentoivat itse arkeaan keräämällä ja tallentamalla aineistoa kokemuksistaan, tarpeistaan, tunteistaan, arvoistaan ja asenteistaan, jolloin kohderyhmä toimii aktiivisena osallistujana käyttäjälähtöisessä muotoilun prosessissa. Menetelmässä huomio suunnataan käyttäjän

henkilökohtaiseen ympäristöön ja sen tulkintaan, jossa osallistajat tallentavat havaintojaan, ajatuksiaan ja ideoitaan omalla tavallaan sekä tekevät näkyväksi arkeaan sosiaalisena, esteettisenä ja kulttuurisena ympäristönä. Tarkoituksena on hahmottaa inhimillisiä ilmiöitä, tukea muotoilua tuomalla esiin käyttäjän näkökulma, joka helposti jää piiloon, löytää uusia mahdollisuuksia sekä avata kehittämissuuntia, joita ei muilla menetelmillä välttämättä löydetäisi. Kerätty aineisto palautuu tutkijalle esimerkiksi postin välityksellä tai henkilökohtaisesti ja sitä voidaan käyttää sellaisenaan inspiraation lähteenä, mutta sitä voidaan myös täydentää tai tarkentaa osallistujan henkilökohtaisella haastattelulla. (Mattelmäki, 2006, ss. 85–86).

Perinteinen luotaintehtävä on päiväkirja, joka voi olla muistikirja, vihko tai sähköinen dokumentti, johon osallistuja kirjaa tunteitaan ja toimintaansa joko avointen tai rakenteisten kysymysten pohjalta rajatun ajanjakson aikana (Mattelmäki, 2006, s. 76). Toinen perinteinen luotaintehtävä on valokuvaus, jossa osallistujia joko ohjataan ottamaan valokuvia vapaasti tai heille annetaan tarkempia valokuvaustehtäviä. Valokuvat toimivat kuten päiväkirja arjen toimintojen tallentamisessa visuaalisesti. Tutkittava päättää itse mitä hän näyttää ja miten hän rajaa ympäristöään, mikä tekee aineistosta henkilökohtaisen. Liikkeelle pääsemiseksi ja tavoitteen kirkastamiseksi osallistujille on hyvä antaa alkuun muutama tehtävä esimerkiksi näin: “ota kuva kodistasi” tai “mitä taskustasi löytyy”. (Mattelmäki, 2006, ss. 76, 80)

Muotoiluluotainta hyödynnettiin Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä siten, että sen avulla haettiin ymmärrystä lapsiperheiden arjesta sekä perheen yhteisistä luontokokemuksista sekä suhteesta luontoon ja taiteeseen. Luotaimella kerättiin perheiden toiveita tarpeita ja ideoita Pop up -luontotaideretken kehittämistä varten.

Luotainprosessin suunnittelu alkoi kohderyhmän määrittelyllä, jossa vaihtoehtoina olivat hyte-koordinaattorit ja lapsiperheet, joista valittiin jälkimmäinen. Kohderyhmän rekrytointi toteutettiin sosiaalisessa mediassa julkaistujen ilmoitusten ja suorien kontaktien avulla. Mukaan saatiin kuusi eri elämäntilanteessa olevaa sekä eri maantieteellisillä alueilla asuvaa lapsiperhettä.

Digitaalinen viikon kestänyt muotoiluluotainjakso toteutettiin helmikuussa 2025. Tehtävät, jotka on esitetty liitteessä 2, toimitettiin viestisovelluksen kautta. Tehtävät sisälsivät muun muassa piirrostehtäviä ja niiden valokuvausta, pohdintoja sekä kaksi huoltajille suunnattua anonymyisiä kyselyä. Perheiden motivoinnin ja aiheeseen virittäytymisen tueksi tehtävien yhteyteen liitettiin kuvia, videoita ja ääniviestejä. Ennen luotainjaksoa huoltajille toimitettiin

opinnäytetyön informaatio- ja suostumuslomake, joka kattoi myös luvan alaikäisen tutkittavan osallistumiselle.

Luotaintehtävät toimitettiin huoltajille päivittäin viestisovelluksen kautta ja vastaukset saatiin saman sovelluksen välityksellä. Luotainjakson aloitus sisälsi tekstimuotoisen viestin lisäksi ääniviestin, jonka tarkoituksena oli motivoida perheitä osallistumaan ja luoda myönteinen lähtötilanne osallistumiselle. Jakson loppupuolella osallistujille lähetettiin toinen ääniviesti, jonka tarkoituksena oli motivoida jatkamaan prosessin loppuun. Jakson jälkeen osallistujilta kysyttiin halukkuutta osallistua Pop up -luontotaideretken testaukseen myöhemmin keväällä 2025. Lisäksi lopussa lähetettiin kiitosviesti, jonka tarkoituksena oli päättää prosessi arvostavasti ja vahvistaa myönteistä kokemusta osallistumisesta.

Ensimmäisessä tehtävässä huoltaja ja lapsi katsoivat yhdessä MIELI Suomen mielenterveys ry:n tuottamaa videota *Hyvän mielen metsäkävely*. Tehtävässä huoltajaa pyydettiin kysymään lapselta, mitä mukavaa lapsi voisi nähdä tai tehdä kesäisessä metsässä tärkeän aikuisen kanssa. Tehtävässä kysyttiin myös, millaisia tunteita tehtävä herätti huoltajassa.

Toisessa tehtävässä lapsi piirsi kuvan kesäisestä metsäpolusta, jossa hän on tärkeän aikuisen kanssa. Huoltaja vastasi liitteessä 3 esitettyyn anonyymiin verkkokyselyyn *Taustakysymykset vanhemmalle*, jossa selvitettiin muun muassa, millaisia odotuksia ja kokemuksia perheillä on yhteisestä luontotaidetoiminnasta. Lisäksi kysyttiin, miten kehitteillä oleva Pop up -luontotaideretken toimintamalli voisi tukea heidän arkeaan ja edistää mielen hyvinvointia sekä tiedusteltiin innostavia ja perheiden tarpeisiin sopivia retken sisältöjä. Kyselyllä haettiin myös tietoa siitä, millaisissa luontokokemuksissa perheiden hyvinvointi ja vuorovaikutus rakentuvat.

Kolmannessa tehtävässä huoltaja tarkasteli luonnossa herääviä tunteitaan ilosta suruun, uteliaisuudesta vihaan ja rauhaan. Lapsi vastasi samoihin kysymyksiin tehtävänannon yhteydessä lähetettyjen kuvien inspiroimana.

Neljäs tehtävä suuntasi huoltajan huomion kyseessä olevan päivän kulkuun ja hänen tuntemuksiinsa, sekä siihen, lähtisikö hän kyseisenä päivänä luontotaideretkelle lapsensa kanssa. Lapsi puolestaan etsi kotoaan kolme luontoon liittyvää esinettä, kertoi perustelut valinnoilleen ja asetti esineet asetelmaan valokuvattavaksi.

Viides tehtävä huoltajan osalta liittyi luontotaideretken merkitykseen ja siihen, miten retki tai sen tehtävät voisivat auttaa kävijöitä ymmärtämään luonnosta ja eläimistä huolehtimisen tärkeyttä. Lapsi piirsi pörriäisen ja vastasi kysymyksiin sen nimestä, elinympäristöstä ja tärkeydestä luonnolle sekä siitä, miten pörriäistä voisi suojella. Tehtävät lähetettiin perheille kuvan kanssa, jossa piirroshahmo halaa silmät suljettuina maapalloa ja ympärillä leijuvat sydämet.

Toiseksi viimeinen tehtävä ohjasi lasta piirtämään kuvan siitä, mikä metsäpolulla kulkemisessa voisi olla hankalaa, vaikeaa tai kurjaa. Tehtävän taustalle ohjattiin laittamaan luontoääniä ja rauhallista musiikkia sisältävä video, jota ei ollut tarkoitus kuitenkaan katsoa. Huoltajaa pyydettiin vastaamaan liitteessä 4 esitettyyn verkkokyselyyn *Luontotaidepolun esteiden ja haasteiden kartoittaminen*, jolla haettiin ymmärrystä perheiden kokemuksista kartoittamalla kehitteillä olevan Pop up -luontotaideretken käytön esteitä ja haasteita. Lisäksi kartoitettiin muun muassa tekijöitä, jotka voisivat vaikeuttaa retkelle lähtemistä, sekä tekijöistä, jotka voisivat vähentää motivaatiota palata retkelle uudelleen.

Viimeisessä huoltajan ja lapsen yhteisessä tehtävässä taustalle ohjattiin laittamaan luontoääniä sisältänyt video, jota oli tarkoitus vain kuunnella. Tehtävänä oli suunnitella ja piirtää yhdessä unelmien kartta kesäisestä luontotaideretkestä. Kartta ohjattiin tekemään paperille piirretyn kiemuraisen polun ympärille, jonka varrelle pyydettiin sijoittamaan yhteistä tekemistä tai tehtäviä sekä muita perheen mielestä tarpeellisia asioita. Jos piirros edellytti tarkennuksia, niitä oli mahdollista kirjoittaa kuvan oheen. Lopuksi huoltajaa pyydettiin lähettämään valokuva valmiista piirroksista.

6.1.3 Lapsiperheiden työpaja

Maaliskuussa 2025 järjestettiin työpaja lapsiperheille aineiston keräämiseksi Kajaanin Seminaarin taidekampuksen Leikkimössä, joka on sisäleikkimiseen tarkoitettu tila lapsiperheille. Koululaisten talvilomalla järjestetystä tapahtumasta tiedotettiin KATE ja Seminaarin taidekampus -hankkeiden sosiaalisen median kanavissa sekä Kajaanin kaupungin verkkosivuilla. Lisäksi tapahtumaa markkinoitiin Tapahtumien Kainuu -sivustolla, jossa esiteltiin Leikkimön avointa toimintaa sekä perheiden mahdollisuutta osallistua luontotaideretken kehittämiseen piirustustehtävän, aikuisille suunnatun kyselyn ja yhteisen taidetyöskentelyn kautta. (Tapahtumien Kainuu, 2025)

Työpajan avulla oli mahdollista tavoittaa perheitä henkilökohtaisesti ja kartoittaa vuorovaikutuksessa lasten ja vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä heidän

luontosuhteestansa, luonnon hyvinvointivaikutuksista sekä toiveista, tarpeista ja ideoista luontotaideretkeen liittyen. Ennen ensimmäisen tehtävän aloittamista huoltajille annettiin luettavaksi opinnäytetyön informaatio- ja suostumuslomake, minkä jälkeen huoltajat antoivat suullisen suostumuksensa omaan ja alaikäisen lapsensa osallistumiseen.

Lapsille oli suunniteltu kaksi piirustustehtävää, jotka perustuivat aiemmin toteutuneen lapsiperheiden muotoiluohjelman tehtäviin, mutta työpajassa kävi ilmi, että yksi piirustustehtävä on tässä tilanteessa lapsille sopiva määrä. Lapset syventyivät piirustustehtävään, jonka ohjeistuksessa lapsia pyydettiin piirtämään hetki, jossa he tekevät yhdessä tärkeän aikuisen kanssa jotakin mieluisaa kesäisessä metsässä. Huoltajia pyydettiin kirjoittamaan piirustuksen taakse lyhyt kuvaus siitä, mitä kuvassa tapahtuu, keitä tilanteessa on mukana ja millaista vuorovaikutusta tilanteeseen liittyy. Tämä mahdollisti sen, että piirustusten tulkinta ei jäänyt ainoastaan visuaalisen tuotoksen varaan.

Työpajassa huoltajia pyydettiin täyttämään liitteessä 5 esitetty kysely *Aikuisen ja lapsen yhteinen tehtäviä sisältävä luontopolku eli luontotaidepolku* joko verkossa tai paperilla. Kysely laadittiin muotoiluohjelman huoltajien kyselyiden pohjalta huomioiden, missä teemoissa aineistoon tarvittiin täydennystä. Kyselyssä kartoitettiin huoltajien näkemyksiä muun muassa siitä, voisiko huoltajien ja lasten yhteinen tehtäviä sisältävä luontotaideretki tukea perheen hyvinvointia. Kysymyksillä selvitettiin myös perheiden kokemuksia luonnossa liikkumisesta ja toimimisesta sekä siitä, millaisessa ympäristössä luontotaideretki tuntuisi mielekkäältä toteuttaa. Kyselyssä huoltajat arvioivat retken oletettua ajankäyttöään ja sopivaa tehtävien määrää. Lisäksi kyselyssä pyydettiin ideoita retken sisällöstä ja siitä, millaiset asiat houkuttelisivat heitä lähtemään retkelle uudelleen. Työpajaan osallistuneita kannustettiin osallistumaan myös yhteisölliseen taidetehtävään, jossa heitä pyydettiin piirtämään yhteinen unelmien luontotaidepolku.

6.2 Määrittelyvaihe: Käyttäjätiedon analyysistä muotoiluhaasteen määrittelyyn

Empatiavaiheessa kerätyt tiedot järjestellään ja analysoidaan keskeisten ongelmien määrittelemiseksi (Dam, n.d.). Kehittämistyössä kerätty aineisto koottiin, analysoitiin ja siitä tunnistettiin Pop up -luontotaideretken käyttäjille ja sidosryhmille merkitykselliset teemat, joiden pohjalta määriteltiin muotoiluhaaste. Kuvassa 9 on esitetty määrittelyvaiheen toimenpiteet sekä muotoiluhaaste.

Kuva 9. Määrittelyvaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.



Kanasen (2015, s. 161) mukaan aineiston analysoinnilla selvitetään, mitä tutkittavaan ilmiöön liittyvää aineistosta nousee esiin tulkinnan kautta. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi lukemalla aineistoa useaan kertaan ja pyrkimällä ymmärtämään sen sisältämä viesti.

Aineiston analyysiin on useita menetelmiä ja lähestymistapoja, jotka voidaan jakaa kahteen tyyppiin: selittämiseen ja ymmärtämiseen pyrkivät tavat. Selittämiseen tähtäävä analyysi hyödyntää usein tilastollisia menetelmiä ja johtopäätöksiä, kun taas ymmärtämiseen pyrkivä lähestymistapa liittyy tyypillisesti laadulliseen analyysiin. Analyysimenetelmä valitaan sen perusteella, mikä tuottaa parhaiten vastauksen tutkimustehtävään tai ongelmaan eikä menetelmän valintaan ole olemassa tiukkoja sääntöjä. Yksi yleisimmistä laadullisen aineiston analyysimenetelmistä on teemoittelu. (Hirsjärvi ym., 2013, s. 224)

Kehittämistyön analyysimenetelmän valintaa ohjasi tarve ymmärtää ilmiötä ja tulkita aineiston merkityksiä, mikä ohjasi valitsemaan laadullisen analyysin. Kehittämistyön aineiston analyysiä ohjasi tutkimuskysymys: Millainen on kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön muotoiltava käyttäjien tarpeisiin vastaava Pop up -luontotaideretken toimintamalli?

6.2.1 Teemoitteluun perustuva aineiston tulkinta

Isoin osa empatiavaiheessa kerätystä aineistosta muodostui lapsiperheiden muotoiluluotaimen kautta, minkä vuoksi koko empatiavaiheen aineiston käsittelyssä sovellettiin Mattelmäen (2006, ss. 90–91) esittämää muotoiluluotainaineiston ryhmittelyä ja teemojen muodostamista. Mattelmäen (2006, ss. 88–89) mukaan luotainaineiston käsitteleminen tiimissä on tuottoisaa, sillä samasta aineistosta tehdyt erilaiset tulkinnat ja näkökulmat rikastavat toisiaan ja synnyttävät vuoropuhelua. Eri näkökulmista tehdyt tulkinnat ja niihin perustuvat suunnitteluratkaisut voidaan arvioida uudelleen iteratiivisesti. Mattelmäki (2006, s. 89) toteaa, että silloin kun luotainaineiston on tarkoitus toimia inspiraationa, uusien ajatuspolkujen etsimisessä aineiston tulkinnan luotettavuus on toissijaista. Mattelmäen (2006, ss. 89–90) mukaan aineiston tulkinnassa voidaan hyödyntää myös valmiita tulkintateemoja.

Teemoittelussa keskitytään löytämään aineiston välittämä tieto eli selvittämään, mistä kerätyssä aineistossa puhutaan ja mitä asioita se käsittelee (Vuori, 2021). Aineistosta pyritään löytämään toistuvia aihepiirejä eli teemoja (Juhila, 2021; Jyväskylän yliopisto, n.d.). Analyysi on muodoltaan aineistolähtöinen ja teemat nousevat aineiston toistuvista ilmiöistä, eivät tutkijan ennakoajatuksista. Teemoittelun tavoitteena on nostaa esiin tutkimustehtävän kannalta keskeiset asiakokonaisuudet sekä aineistossa usein esiintyvät tyypilliset piirteet. Tutkimusraportissa teemojen muodostamisesta annetaan yleensä aineistokatkelmia eli sitaatteja, jotta lukija näkee, mihin tutkijan tulkinta pohjautuu ja aineiston käsittelyn seuraaminen mahdollistuu. (Juhila, 2021)

Aineiston analyysissä hyödynnettiin ryhmittelyyn ja teemoitteluun perustuvaa affiniteettidiagrammia, jota kutsutaan myös affiniteettikaavioksi. Kaavion avulla voidaan jäsentää laajaa ja monimuotoista laadullista aineistoa kokoamalla havainnot yhteen ja järjestelemällä ne niiden välisten suhteiden perusteella. (Dam & Teo, n.d.) Menetelmän kehittäjä on japanilainen kulttuuriantropologi ja professori Jiro Kawakita. Menetelmää voidaan hyödyntää havaintojen, ideoiden ja käyttäjäymmärrystä kuvaavan tiedon jäsentämisessä. Suunnittelutiimin työskentelyssä jokainen havainto kirjoitetaan liimalapuille, jonka jälkeen laput ryhmitellään yhteneväisyyksien perusteella, mikä on menetelmän keskeinen vaihe. (Nomura, 2013) Ryhmät eli klusterit nimetään ja niiden sisältöä tarkastellaan, jolloin aineistosta alkaa hahmottua kokonaisuuksia ja teemoja (Dam & Teo, n.d.; Nomura, 2013). Kun ryhmät on muodostettu, ne voidaan koota visuaaliseksi kokonaisuudeksi, jota hyödynnetään ongelmanmäärittelyssä ja ideoinnissa (Dam & Teo, n.d.).

Laadullinen aineisto muodostuu usein erimuotoisista aineistoista, kuten teksteistä, haastatteluista ja muista dokumenteista. Perehtyessään aineistoon tutkija pyrkii löytämään aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaiset tiedot. Aineiston käsittely edellyttää erimuotoisten aineistojen purkua ja tekstimuotoon saattamista eli yhteismitallistamista, jonka avulla eri aineistot voidaan yhdistää ja analysoida samanaikaisesti. Litteroitua aineistoa luetaan, luokitellaan ja tiivistetään sekä lopuksi tehdään tulkinta. (Kananen 2015, s. 159)

Empatiavaiheen aineisto koostui seuraavista kokonaisuuksista:

- sidosryhmäkyselyiden vastauksista
- muotoiluluotaimen kautta saaduista valokuvista lasten ja perheiden piirustuksista sekä lasten tekemistä luontoon liittyvistä esineasetelmistä
- muotoiluluotaimen yhteydessä kerätystä huoltajien vastauksista kahteen kyselyyn
- lapsiperheiden työpajassa otetuista valokuvista lasten piirustuksista ja yhteisötaideteoksesta "Unelmien luontotaidepolku"
- lapsiperheiden työpajan yhteydessä kerätystä huoltajien kyselyvastauksista

Kaikki aineistossa ollut tieto tallennettiin taulukko-ohjelmaan, jonne vastaajien tekstimuotoiset ilmaukset siirrettiin sellaisinaan. Visuaalisesta aineistosta eli valokuvatuista piirustuksista lasten tekemistä esineasetelmistä sekä näihin liittyvistä huoltajien kirjoittamista selityksistä koottiin taulukkoon systemaattiset havainnot.

Aineistoon perehdyttiin lukemalla sitä useita kertoja kokonaisuuden hahmottamiseksi. Tässä vaiheessa analyysin ulkopuolelle jätettiin se osa aineistosta, joka ei vastannut tutkimuskysymykseen. Jäljelle jääneet alkuperäiset ilmaukset koodattiin ennen pelkistystä, jotta ilmaisujen jäljitettävyyttä säilyi koko analyysin ajan. Alkuperäiset ilmaukset pelkistettiin merkityksellisiksi yksiköiksi niin, että ilmausten alkuperäinen merkitys säilyi muuttumattomana. Alkuperäistä ilmaisua vastaava koodi sijoitettiin pelkistetyn tekstin yhteyteen, jotta merkitysyksiköt oli mahdollista jäljittää takaisin vastaajaan. Osa alkuperäisistä ilmauksista sisälsi useita toisistaan erillisiä merkityksellisiä sisältöjä, minkä vuoksi niitä ei voitu pelkistää yhdeksi merkitysyksiköksi, vaan ne jaettiin useampaan merkitysyksikköön. Pelkistetyt ilmaukset teemoiteltiin ja teemat ryhmiteltiin niin, että toisiaan lähellä olevat merkitykset muodostivat omat kokonaisuutensa. Digitaalisessa taulukossa tehdyssä analyysissä teemat järjestettiin aakkosjärjestykseen, koska se tuki kokonaisuuden hahmottamista.

Mikäli analyysi olisi toteutettu liimalapuilla ja suunnittelutiimissä affiniteettikaavion perinteisen käytötavan mukaisesti, työskentely olisi edennyt siten, että jokainen alkuperäinen ilmaisu olisi kirjoitettu omalle liimalapulle ja koodattu. Tämän jälkeen jokainen ilmauksessa esiintyvä erillinen merkityksellinen sisältö eli pelkistys olisi kirjoitettu omalle liimalapulleen, johon olisi merkitty alkuperäisilmausta vastaavan lapun koodi. Samansisältöiset pelkistetyt laput olisi koottu yhdessä toisiaan lähellä oleviksi kokonaisuuksiksi, joista olisi muodostettu teemat.

Digitaalisen taulukkomuotoisen aineiston analyysin eteneminen on havainnollistettu liitteessä 6 ”Esimerkit aineiston analysoinnin etenemisestä”, jossa esitetään esimerkkikatkelmat

- lapsiperheiden työpajan huoltajille jaetun verkkokyselyaineiston analysoinnista,
- lapsiperheiden työpajan piirrostehtävän yhteyteen huoltajan kirjoittamien lasten sanojen analysoinnista sekä
- esiopetuksen opettajien ja alkuopetuksen luokanopettajien verkkokyselyaineiston analysoinnista.

Aineistosta tunnistettiin yhteensä 26 teemaa, jotka on koottu liitteeseen 7. Kun teemat oli jäsenetty, siirryttiin kokoamaan tulokset eri osallistujaryhmien näkökulmista. Tulossio rakentuu mielenterveystyötä tekevien terveydenhuollon ammattilaisten, hyte-koordinaattoreiden, esiopetuksen opettajien ja alkuopetuksen luokanopettajien sekä viestinnän asiantuntijan erillisistä aineistoista sekä lisäksi lasten ja huoltajien yhteisestä aineistosta. Lopuksi koottiin yhteen kaikkien ryhmien näkemykset, jotta kehittämistyön seuraavassa vaiheessa voitiin rakentaa Pop up -luontotaideretken sisältö sekä sen rakenne ja toteutus.

6.2.2 Kajaanin aikuisten mielenterveys- ja päihdeyksikön sekä Kainuun lastenpsykiatrian palveluyksikön terveydenhuollon ammattilaisten verkkokyselyn tulokset

Lasten ja aikuisten mielenterveyspalveluissa toimivien terveydenhuollon ammattilaiset kuvaavat luontoa terapeuttisena ympäristönä, joka tukee unta, rauhoittumista ja psyykkistä palautumista sekä vähentää stressiä. Luonto lisää vastaajien mukaan myös aktiivista osallistumista.

”On paljon tutkittua näyttöä siitä, miten luonnossa liikkuminen tai oleilu parantaa mielenterveyttä...” (Aineistokoodi: 2MT1)

Vastaajat ovat havainneet työnsä kautta, että yhteinen toiminta luonnossa helpottaa vuorovaikutusta ja keskustelua. Luonnon kerrotaan herättävän muistoja ja tunteita, minkä arvioidaan tukevan tunteiden käsittelyä. Aineistossa tuodaan esiin huoli digilaitteiden vaikutuksista mielenterveydelle ja luonto nähdään vastapainona digitaaliseen kuormitukselle.

”...nopeiden ärsykkeiden jatkuva tulva ei tue aivojemme hyvinvointia, mikä vaikuttaa mielen hyvinvointiin.” (Aineistokoodi: 2MT4)

”...kaikki toiminta mikä on pois ruudun ääreltä on hyväksi...” (Aineistokoodi: 2MT2)

Ammattilaisten mukaan taide voi tarjota perheille yhteisiä kokemuksia, jotka vahvistavat yhteenkuuluvuutta ja kiintymyssuhteita. Taiteen hyvinvointivaikutuksiin liittyen luovat menetelmät, kuten sadutus, piirtäminen, askartelu ja valokuvaus, toimivat ammattilaisten arvion mukaan välineinä tunteiden käsittelyssä ja voivat helpottaa asioiden kuvailemista silloin, kun sanoittaminen on vaikeaa. Taidetoiminnan nähdään tukevan myös lasten ilmaisua oppimis- ja puheentuottamisvaikeuksissa. Luova toiminta tarjoaa välineen myös vaikeiden tunnekokemusten käsittelyyn.

”...Luovien toimintojen kautta käsitellään alitajuntaa...” (Aineistokoodi: 6MT4)

Ammattilaiset ehdottavat luontotaideretken tehtäviin luovuutta ja mielikuvitusta tukevia sisältöjä, kuten luonnonmateriaalien hyödyntämistä esimerkiksi kivien maalaamisen, mustikkamaalaamisen, käpylehmien sekä yhteisten taideteosten ja asetelmien muodossa. Ammattilaisten mukaan luonnossa on helppo keksiä tarinoita ympäristöä tarkkailemalla, mikä tukee mielikuvituksen käyttöä ja luovaa ilmaisua.

Terveystieteiden ammattilaiset toivovat luontotaideretken olevan esteetön. Pysyvä rakennettu luontotaideretki herättää ajatuksia resurssitarpeista, kuten työntekijöistä ja välineistä sekä huolta välineiden säilyttämisestä. Pop up -luontotaideretkeen suhtaudutaan tässä ryhmässä positiivisesti ja idea nähdään kiinnostavaksi. Vastauksissa nostetaan esille näkemys siitä, että Kainuussa luontoon pääsee usein suoraan pihasta, mikä tekee Pop up -luontotaideretken luontevaksi osaksi arkea ja toimintaa voisi toteuttaa myös rakennetussa ympäristössä, kuten kerrostalon pihalla. Kokonaisuutena Pop up -luontotaideretki nähdään helposti toteutettavana ja käyttökelpoisena ratkaisuna, joka tarjoaa mahdollisuuden luontotaitteeseen ilman erityisjärjestelyjä.

Mielenterveystyötä tekevien terveydenhuollon ammattilaisten aineistosta tunnistetut teemat, joihin liittyviä ilmauksia esiintyy vähintään kaksi: Luovuus ja taide (30), Luonnon hyvinvointivaikutukset (17), Luontotaideretken resurssit ja organisointi (13), Taiteen hyvinvointivaikutukset (12), Luontotaideretken muuntautuvuus (7), Luontosuhteen vahvistaminen (6), Saavutettavuus ja sijainti (4), Teemaretket (3), Läheisyys (2), Eväät ja luonnontuotteiden nauttiminen (2), Kasvien tarkkailu ja oppiminen (2), Liikkuminen ja motoriset toiminnot (2), Moniaistinen luontokokemus (2) ja Luonnonmateriaalit ja niiden hyödyntäminen (2).

6.2.3 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattoreiden verkkokyselyn tulokset

Kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattoreiden eli hyte-koordinaattoreiden aineisto tuo esiin luonnon merkityksen kuntien hyvinvointityössä.

”Luonnon hyvinvointivaikutukset ovat merkittäviä...” (Aineistokoodi: 2HK1)

Esille nostetaan myös vahva tutkimusnäyttö luonnon hyvinvointivaikutuksista. Luonnon kerrotaan tukevan mielen hyvinvointia, fyysistä ja henkistä terveyttä sekä vahvistavan vastustuskykyä. Luontotaideretken nähdään tukevan kuntien hyvinvointitavoitteita ja tarjoavan perheille helposti saavutettavan tavan vahvistaa läheisyyttä, luovuutta, yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja luontosuhdetta. Luonnon monimuotoisuus ja sen kunnioittaminen nähdään tärkeänä luontotaideretken toteutuksessa.

”Luontoyhteyden rakentaminen lapsuudessa on tärkeää.” (Aineistokoodi: 2HK4)

Luonto nähdään myös keinona vähentää ruutuaikaa, sillä lasten liiallinen digilaitteiden käyttö koetaan merkittäväksi haasteeksi. Luontotaideretki tarjoaa vaihtoehdon, joka houkuttelee perheitä ulos yhteisen tekemisen äärelle.

”...nykyajan lapsiperheitä pitää kannustaa enemmän luontoon.”
(Aineistokoodi: 2HK2)

”Yhdessä tekeminen tuottaa perheille iloa ja hyvinvointia.” (Aineistokoodi: 6HK3)

”Yhdessä tekeminen lisää yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta perheenjäsenten välillä” (Aineistokoodi: 10HK1)

Hyte-koordinaattoreiden aineistossa luovuus ja taide nousivat esiin iloa ja osallisuutta lisäävänä arjen vastapainona. Vastaajien mukaan luontotaideretken tehtävissä voidaan hyödyntää esimerkiksi tarinankerrontaa, sanataidetta ja luonnonmateriaaleilla toteutettavaa taidetoimintaa, kuten musisointia. Tehtävien tulee tarjota mahdollisuus myös oppimiseen. Tehtävien tulee olla helppoja, monistettavia ja ajattomia. Retken toivotaan olevan mahdollista toteuttaa spontaanisti.

Luontotaideretken turvallisuus, esteettömyys ja saavutettavuus koettiin merkityksellisiksi, samoin sen muuntautuvuus. Mikäli luontotaideretki toteutetaan pysyvänä kokonaisuutena, hyte-koordinaattorit tuovat esiin resurssien ja organisoinnin vaatimukset, sillä pysyvän luontotaideretkiympäristön rakentaminen ja ylläpito edellyttävät taloudellisia investointeja ja henkilöstöresursseja.

”Polun ylläpito ja tehtävapisteidän mahdollinen vaihtuvuus vaativat sekä rahaa että ihmisiä.” (Aineistokoodi: 12HK4)

Rakennetun retkiympäristön vastuunjaosta kunnan eri toimialojen välillä tulisi sopia, ja monialainen yhteistyö nähtiin tärkeäksi. Vastaajien mukaan tärkeää on retken turvallinen ja esteetön kulku sekä matalan kynnyksen hyvin ohjeistetut tehtävät.

Hyte-koordinaattoreiden mukaan Pop up -luontotaideretki toimii keinona madaltaa osallistumiskynnystä ja tuoda luontotaide lähelle arkea, sillä sen koetaan tarjoavan ideoita myös omaan pihaan ja mökille sekä mahdollistavan retken toteuttamisen lähiluonnossa.

”Kainuussa luonto on osa ihmisten arkea ja tuttu paikka monelle.”
(Aineistokoodi: 2HK3)

Pop up -luontotaideretkeä pidetään kustannustehokkaana, joustavana ja helposti saavutettavana tapana toteuttaa luontotaidetta erilaisissa ympäristöissä. Tärkeänä koetaan, että digitaaliset laitteet pysyisivät Pop up-versiossa vain apuvälineinä.

”Paras vaihtoehto :) Kannatetaan! Moni kainuulainen asuu valmiiksi metsässä. Ei tarvitsisi lähteä tehtävien perään muualle vaan onnistuu missä tahansa.” (Aineistokoodi: 14HK4)

Aineiston perusteella luontotaideretken käyttöönotossa on tärkeää monikanavainen ja innostava viestintä, joka korostaa retken helppoutta ja hyvinvointivaikutuksia. Keskeisiksi viestintäkanaviksi nähdään koulujen ja varhaiskasvatuksen Wilma-sovellus ja kunnan digitaaliset kanavat. Pop up-version arvioidaan sopivan myös tapahtumiin.

Hyte-koordinaattoreiden aineistosta tunnistetut teemat, joihin liittyviä ilmauksia esiintyy vähintään kaksi: Luonnon hyvinvointivaikutukset (10), Luontotaideretki yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisääjänä (8), Luovuus ja taide (5), Luontotaideretken ohjeistus (5), Saavutettavuus ja sijainti (4), Läheisyys (4), Luontotaideretken resurssit ja organisointi (4), Matalan kynnyksen toiminta (3), Luontotaideretken markkinointi (3), Liikkuminen ja motoriset toiminnot (2) ja Luontosuhteen vahvistaminen (2).

6.2.4 Esiopetuksen opettajien ja alkuopetuksen luokanopettajien verkkokyselyn tulokset

Esiopetuksen opettajien ja alkuopetuksen luokanopettajien aineistossa korostuvat luonnon tarjoamat mahdollisuudet liikkumiseen, tutkimiseen ja luovaan työskentelyyn sekä osana opetusta.

”Luonto tarjoaa monia mielen hyvinvointia tukevia keinoja.” (Aineistokoodi: 2EA1)

Luonto nähdään myös toiminnallisena ja elämyksellisenä oppimisympäristönä. Aineiston perusteella luonnossa oleilu toimii keinona vahvistaa luontosuhdetta ja lisätä ympäristön arvostusta. Opettajat nostavat esiin aistihavaintoihin perustuvien tehtävien merkitystä osana luontokokemusta. Opettajat kuvaavat myös, että luovat tehtävät tukevat lasten osallisuutta, itseilmaisua, hyvinvointia ja rauhoittumista. Piirtäminen, rakentelu ja ympäristötaide lähiluonnossa koetaan helposti toteutettaviksi ja innostaviksi. Luontotaideretken mahdollistamat elämykset nähdään tärkeinä.

”Lapset saivat monipuolisia kokemuksia (nekin jotka eivät vapaa-ajalla luontoa hyödynnä) ja luonto on monelle rauhoittava paikka.” (Aineistokoodi: 10EA1)

Tärkeää on luontotaideretken saavutettavuus, esteettömyys ja yhdenvertaisuus samoin selkeät ohjeet. Vastaajat korostavat, että retken tulee mukautua erilaisiin ryhmiin ja ikäluokkiin.

”Selkeät ohjeistukset toteutukseen sekä selkeästi ohjaaja varten kirjattuna tarvittavat välineet ja materiaalit. Mahdollisimman matalan kynnyksen tehtäviä.” (Aineistokoodi: 12EA1)

Pop up -luontotaideretki nähdään mielenkiintoisena ja toteuttamiskelpoisena ideana, jolta toivotaan muunneltavuutta esimerkiksi eri ikäryhmille soveltuvan retken muodossa.

”Erittäin hyvä, että jokaisella mahdollisuus osallistua esimerkiksi koulun ympäristöstä riippumatta.” (Aineistokoodi: 13EA1)

Opettajien aineistosta tunnistetut teemat, joihin liittyviä ilmauksia esiintyy vähintään kaksi: Taiteen hyvinvointivaikutukset (6), Luovuus ja taide (3), Luontotaideretken mahdollisuudet opetuksessa ja oppimisessa (2), Luontotaideretken muuntautuvuus (2), Matalan kynnyksen toiminta (2), Luonnon hyvinvointivaikutukset (2), Moniaistinen luontokokemus (2), Teemaretket (2) ja Luontotaideretken ohjeistus (2).

6.2.5 Viestinnän asiantuntijan verkkokyselyn tulokset

Viestinnän asiantuntijan aineistosta ei muodostettu teemoja. Viestinnän asiantuntija nostaa esiin lapsiperheiden tavoittamisen haasteet ja korostaa monikanavaisen tiedottamisen tärkeyttä. Tehokkaiksi viestintäkanaviksi mainitaan koulut, varhaiskasvatus, Wilma-viestit, lasten kerhot, harrastuspaikat, seurakunnat sekä juttuvinkit sanomalehdissä ja Ylellä. Vastaajan mukaan ostetut mainokset toimivat keinona laajentaa markkinointia. Kuntien verkkosivut ja sosiaalinen media ovat vastaajan mukaan keskeisiä digitaalisia markkinointikanavia ja Pop up -luontotaideretken tehtävöohjeiden sijoittamiseksi ehdotetaan verkkosivuja, joihin ohjataan sosiaalisesta mediasta.

6.2.6 Lapsiperheiden muotoiluohjelmien ja lapsiperheiden työpajan tulokset

Empatiavaiheessa kerätyt lasten ja huoltajien aineistot koottiin yhdeksi analysoitavaksi kokonaisuudeksi, joka sisälsi lapsiperheiden muotoiluohjelmien kautta saadut valokuvat lasten ja perheiden piirustuksista sekä lasten tekemistä luontoon liittyvistä esineasetelmistä ja huoltajien vastaukset kahteen kyselyyn sekä lapsiperheiden työpajassa otetut valokuvat lasten piirustuksista ja yhteisötaideteoksesta ja työpajan yhteydessä kerätyt huoltajien kyselyvastaukset.

Huoltajien antamissa vastauksissa näkyy selvästi perheiden tarve yhdessäoloon ja rauhoittumiseen, johon luonto tarjoaa luontevan ympäristön. Monet huoltajat kuvaavat arjen olevan kuormittavaa ja luonnon tarjoavan mahdollisuuden palautumiseen ja kiireen unohtamiseen.

”Luonto ja ulkoilma sekä yhteinen tekeminen edistää jokaisen hyvinvointia.”
(Aineistokoodi: 2LPT4)

”Luonnossa liikkessa kiire unohtuu ja siellä aika menee huomaamatta.”
(Aineistokoodi: 5LPT5)

”Luonto rauhoittaa ja rentouttaa mieltä.” (Aineistokoodi: 2LPT2)

”...Mahdollisuus istua/levätä/rauhottua/ihmetellä...” (Aineistokoodi: 12LPT3)

Lasten vastauksista tunnistettuja ja useasti toistuneita teemoja voidaan pitää tämän aineiston perusteella lapsille luontoympäristössä kaikkein merkityksellisimpinä sisältöinä. Lasten aineistossa Kasvien tarkkailu ja oppiminen esiintyi 28 kertaa, Eläinten tarkkailu ja oppiminen 22 kertaa, Maisemien ja luonnon elementtien tarkkailu 22 kertaa, Läheisyys 16 kertaa, Eväät ja luonnontuotteiden nauttiminen 14 kertaa ja Leikki 13 kertaa.

Lapset kuvaavat luontoa leikkiin soveltuvana ympäristönä, joka kutsuu liikkumaan, tutkimaan ja kokeilemaan. Lapset piirtävät ja kertovat kivillä hyppimisestä, puunrungoilla tasapainoilusta, puihin kiipeämisestä ja majan rakentamisesta.

Lasten aineistossa korostuu myös uteliaisuus sekä tutkimisen ja oppimisen ilo, joka näkyy lasten tavoissa havainnoida ympäristöä tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Piirustuksissa ja keskusteluissa lapset kuvailevat eläimiä, kasveja, sieniä, veden liikettä ja äänimaisemaa. Pienet yksityiskohdat, kuten muurahaisten tarkkailu, lintujen pesän rakentumisen seuraaminen tai pilvien liikkeen huomaaminen, ovat lapsille merkityksellisiä asioita luonnossa. Moni lapsi liittää luonnon havainnointiin aistit: kuunteleminen, katsominen, tunnustelu ja haistaminen ovat olennainen osa luontokokemusta. Huoltajien mukaan lapset sopeutuvat luontoon nopeasti ja moniaistisesti sekä löytävät luonnossa jatkuvasti jotakin uutta. Lapsen oppiminen luonnossa nähdään huoltajien näkökulmasta mahdollisuutena esimerkiksi kasvien ja eläinten tutkimisen kautta.

Lapsiperheiden aineisto tuo esiin myös sen, että perheet arvostavat luontoympäristön estetiikkaa ja elämyksellisyyttä, kuten auringonvaloa, kukkia, veden välkettä ja maisemien kauneutta. Taiteelliset elementit toistuvat lasten vastauksissa: kivet taideteoksina tai vesi "maalina" kalliolla. Aineiston perusteella luonto tarjoaa materiaalia rakentamiseen ja askarteluun. Lasten ja vanhempien näkemyksissä korostuu, että taide luonnossa ei vaadi erillisiä välineitä, vaan ympäristö itsessään kutsuu luovuuteen.

Huoltajat pitävät tärkeänä sitä, että tehtävät ovat yksinkertaisia, vapaasti sovellettavia ja helposti toteutettavia ilman valmisteluja tai välineitä. Huoltajat toivovat, että retki olisi toteutettavissa lapsen vireystilan ja arjen tilanteen mukaan. Huoltajien vastauksissa toistuu toive matalan kynnyksen toiminnasta sekä luontotaideretken tehtävien valinnanvapaudesta monipuolisten tehtävävaihtoehtojen mahdollistamana. Vastaajat muistuttavat, että kaikkia luontotaideretken tehtäviä ei tarvitse tehdä samalla kerralla.

Yksi toistuvista toiveista tämän ryhmän aineistossa on luontoympäristön saavutettavuus, sijainti ja esteettömyys. Huoltajat nostavat esiin sen, että retken tulisi onnistua lähellä kotia tai lähiympäristössä ilman pitkää matkustamista. Huoltajat toivovat turvallisia, helposti löydettäviä ja lähellä pysäköintipaikkoja olevia retkiympäristöjä. Retken tulisi linkittyä helposti arjen rytmiiin. Aineiston mukaan perheiden arki on vaihtelevaa ja retken tulee mukautua siihen eikä päinvastoin. Osa huoltajista kertoo välttelevänsä luontoon lähtemistä huonolla säällä tai silloin, kun päivä oli ollut liian kuormittava. Lapset tuovat esiin sen, että luontoympäristössä kulkeminen voi olla haastava, esimerkiksi silloin, kun juuret, kannot tai terävät kivet vaikeuttavat kulkemista tai kun maasto on jyrkkä ja epätasainen.

Lapsiperheiden aineistosta tunnistetut teemat, joihin liittyviä ilmauksia esiintyy yli kymmenen: Luonnon tilan ja monimuotoisuuden kunnioitus (60), Kasvien tarkkailu ja oppiminen (47), Eläinten tarkkailu ja oppiminen (42), Maisemien ja luonnon elementtien tarkkailu (39), Läheisyys (35), Eväät ja luonnontuotteiden nauttiminen (32), Saavutettavuus ja sijainti (31), Esteettömyys ja turvallinen kulku (25), Liikkuminen ja motoriset toiminnot (25), Leikki 22, Rauhoittuminen (18), Moniaistinen luontokokemus (18), Luovuus ja taide (16), Luontotaideretken mahdollisuudet opetuksessa ja oppimisessä (11) sekä Luontotaideretken muuntautuvuus (11).

6.2.7 Pop up -luontotaideretken sisältökokonaisuudet sekä rakenteen ja toteutuksen linjaukset

Kuvassa 10 hahmottuu eri toimijaryhmien näkemysihin pohjautuen aineiston analyysissä muodostunut kokonaiskuva Pop up -luontotaideretken sisällöstä sekä rakennetta ja toteutusta ohjaavista linjauksista.

Kuva 10. Pop up -luontotaideretken sisältökokonaisuudet sekä rakenteen ja toteutuksen linjaukset.



Määrittelyvaiheen analyysi osoitti, että käyttäjien tarpeet ja toiveet sekä sidosryhmien näkemykset voidaan yhdistää ja jäsentää neljään keskeiseen Pop up -luontotaideretken sisällölliseen kokonaisuuteen.

1. Leikki ja liikkuminen

Lasten aineiston keskeisimmät teemat ovat leikki ja liikkuminen. Lapset kuvaavat juoksemista, hippaleikkiä, piilosilla oloa, hyppimistä, kiipeilyä ja leikkimistä itsestään selvänä ja tärkeänä osana luonnossa toimimista. Leikki ja liikkuminen näyttäytyvät aikuisten näkökulmasta keinoina vahvistaa lasten motorisia taitoja sekä purkaa energiaa ja tuottaa yhdessä koettuja hyvinvointia lisääviä hetkiä.

2. Luovuus ja mielikuvitus

Toiveet luovasta toiminnasta, kuten majan rakentamisesta, piirtämisestä ja luonnonmateriaalien hyödyntämisestä, nousevat vahvasti esille aineistossa. Luovuus ja taide nähdään keskeisenä hyvinvoinnin, osallisuuden, yhdessä tekemisen ja mielikuvituksen vahvistajana sekä keinona käsitellä tunteita ja itseilmaisua.

3. Tutkiminen ja oppiminen

Luonnon havainnointi sekä kasvien ja eläinten tutkiminen ovat erityisesti lasten ja lapsiperheiden aineiston perusteella tärkeitä elementtejä. Samoin luonnon monimuotoisuus ja suojele kiinnostavat.

4. Läheisyys ja rauhoittuminen

Luonto nähdään rauhoittavana paikkana. Luontotaideretken tulee tarjota tilaisuuksia pysähtymiseen, taukoihin ja yhdessä oloon. Aineiston perusteella luonnossa koettu läheisyys on lapsille ja perheille tärkeää. Esimerkiksi lasten piirustuksissa näyttäytyy toistuvasti yhdessä oleminen ja läheinen fyysisen kontakti. Lapset piirtävät itsensä ja aikuisen luontoon käsikkäin. Aineistossa näkyy myös se, että luonto tarjoaa tilan, jossa läheisyys syntyy kuin itsestään, kuten yhteiset pysähdykset kivelle, jaetut eväshetket sekä rauhallinen luonnon moniaistinen tarkkailu yhdessä.

Aineistosta hahmottuneet Pop up -luontotaideretken sisältökokonaisuudet vastaavat toimeksiantajan tarpeeseen toiminnasta, joka yhdistää luonnon, liikunnan ja kulttuurin lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi kuntien hyvinvointityössä. Kokonaisuudet linkittyvät kehittämistyön tietoperustaan, jossa korostuu taiteen ja luonnon merkitys hyvinvoinnin ja osallisuuden vahvistajina sekä tarve huomioida kestävä kehitys ja planetaarisen terveyden näkökulmat retken kehittämisessä.

Aineisto osoittaa Pop up -luontotaideretken toimintamallin rakenteen ja toteutuksen osalta, että lasten ja aikuisten yhteisen luontotaidetoiminnan tulee olla joustavaa ja arkeen sopivaa. Mitä vähemmän materiaalia, välineitä ja valmistelua retki vaatii sitä, matalampi on osallistumisen kynnyks. Jos toteutus tuntuu raskaalta, se jää helposti tekemättä. Tehtävien ja retken keston tulee olla vapaasti valittavissa, jotta kokonaisuus mukautuu perheen arkeen. Aineiston mukaan perheet arvioivat viihtyvänsä luontotaideretkellä noin 20 minuutista puoleentoista tuntiin ja käytettävä aika riippuu usein lasten viihtymisestä ja osin myös sääolosuhteista. Käyttäjät toivovat riittävästi tehtäviä ja mahdollisuuden valita useamman tehtävän joukosta kulloiseenkin tilanteeseen sopiva kokonaisuus. Perheiden toiveet retken tehtävien määrästä sijoittuvat 5–15 välille. Liian vaativat, mutta myös liian helpot tehtävät laskevat osallistumismotivaatiota. Lisäksi aineisto tukee vaihtoehtojen tarvetta ja huoltajat toivovat myös erilaisia tehtävien toteutustapoja eri retkikerroilla.

Sidosryhmien näkökulmasta toimintamallin tulee olla kevyesti käyttöön otettava, monistettava eikä se saa kuluttaa luontoa tai vaatia vakituista henkilöstöresurssia eikä aiheuttaa muitakaan isoja kustannuksia. Mahdollisuutena nähdään se, että luonto ja luonnonmateriaalit ovat itsessään ilmaisia. Retken ohjeistukselta halutaan selkeyttä.

Kokonaisuutena aineisto tukee kehittämistyön alussa valittua suuntaa Pop up -luontotaideretken toimintamallista, jossa tehtävät, niiden määrä, suorituspaikka ja -ajankohta ovat vapaasti valittavissa. Pop up -luontotaideretki suunniteltiin välineettömäksi ja valmisteluiltaan mahdollisimman helpoksi.

6.2.8 Muotoiluhaaste

Aineistosta tehtyjen havaintojen ja tulkinnan pohjalta muotoiluhaaste tiivistyi kysymykseen: Millainen on kunnille kehitettävä Pop up -luontotaideretken toimintamalli, joka on turvallinen, ohjeistettu, saavutettava, esteetön, helppokulkuinen, vaivaton sekä toteutukseltaan kustannustehokas, ja joka tukee lasten ja aikuisten yhteistä leikkiä, liikkumista, luovuutta, oppimista ja rauhoittumista sekä vahvistaa läheisyyttä, luontoyhteyttä ja läsnäoloa?

Tässä vaiheessa käyttäjien tarpeet muuntuivat konkreettiseksi muotoiluhaasteeksi, joka ohjasi seuraavan vaiheen ideointia, päätöksentekoa ja arviointia sekä keskitti huomion niihin tekijöihin, joilla on merkitystä retken tarkoituksen kannalta.

6.3 Ideointivaihe: Pop up -luontotaideretken sisällön ideointi

Muotoiluhaaste ohjasi ideointivaihetta kuvaan 11 kootun etenemisen mukaan.

Kuva 11. Ideointivaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.

Pop up -luontotaideretken sisällön ideointi



IDEOINTI

- Neljä sisältökokonaisuutta
- Tehtäväluonnokset ideointitauluun →
- Työpajatyöskentely →
- Arviointi ja äänestys →
- Tulos: 62 luonnoksesta jatkoon 25

Määrittelyvaiheen jälkeen alkuperäisen suunnitelman mukaan oli tarkoitus toteuttaa työpaja, jossa yhdistyisivät retken tehtävien ideointi, nopea prototypointi ja välitön testaus. Työpajaan kutsuttiin laajasti aiheeseen liittyviä kainuulaisia toimijoita, kuten aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä lasten ja nuorten psykiatrian terveydenhuollon ammattilaisia, taiteen ja kulttuurin parissa työskenteleviä, esiopetuksen opettajia ja alkuopetuksen luokanopettajia, ammattikorkeakoulun opetushenkilöstöä sekä eri hankkeiden työntekijöitä.

Työpaja ei lopulta toteutunut osallistujien vähyyden vuoksi ja siksi ideointi käynnistettiin luonnostelemalla tehtävähdotuksia määrittelyvaiheessa nostettujen neljän sisältökokonaisuuden alle digitaaliselle yhteistyöalustalle visuaaliseksi ideointitauluksi. Taulu tuki ideoiden jäsentämistä ja auttoi hahmottamaan kokonaisuutta.

Empatiavaiheessa kerätty aineisto sisälsi tehtävähdotuksia, joita hyödynnettiin tehtäväluonnosten pohjana. Ehdotuksiin liittyen jouduttiin kuitenkin tekemään kaksi rajausta. Aineistossa nousi toistuvasti esiin, että majojen rakentaminen ja kiipeily ovat lapsille luontevia ja innostavia tapoja toimia luonnossa. Näitä toiveita ei kuitenkaan voitu

sisällyttää retken sisältöön, koska ne voivat kuluttaa luontoa aiheuttaa lapsille turvallisuusriskejä tai johtaa jokaisenoikeuksien rikkomiseen. Aineistossa nousivat esiin myös lasten ja perheiden toiveet eväiden syömisestä ja nuotion äärellä olemisesta. Nämäkin toiveet sivuutettiin, koska nuotion käyttö edellyttää aina luvanvaraista tulentekopaikkaa ja riittäviä turvallisuusjärjestelyjä. Eväiden tarjoaminen tai järjestäminen ryhmämuotoisissa retkissä olisi luonut haasteita kustannuksiin ja ruokailuun liittyvään turvallisuuteen esimerkiksi allergioihin tai muihin sairauksiin liittyen. Saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta oli myös tärkeää, ettei osallistuminen edellytä perheiltä eväitä ja se, että retken aikataulu voi muotoutua joustavasti ilman ruokailuun sidottuja rytmityksiä. Kävijät voivat tietenkin oman harkintansa mukaan järjestää retken niin, että siihen sisältyvät myös eväät.

Aineistosta nousseiden ehdotusten rinnalle haettiin lisäinspiraatiota taulukossa 2 esiteltävistä varhaiskasvatus- ja alkuopetusikäisille suunnatuista samankaltaisista luontotehtävistä.

Taulukko 2. Varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen luontotehtäviä inspiraation lähteenä.

Tehtävän nimi	Kuvaus	Lähdesivusto
Lasten luontovuosi	Vuodenaikojen mukaan jäsennehtyjä tehtäviä luonnon havainnointiin ja leikkiin.	MAPPA.fi
Luontopolku lapsille – Kosketa puuta, maista mustikkaa	Luontopolku lapsille – Kosketa puuta, maista mustikkaa - Rastitehtävät lapsille	Luonto-Liitto
Värinautit – Luontotehtäviä	Tulostettavia tehtäviä kuten Värisuunnistus ja Värinauttien rastirata luonto, jotka kannustavat luonnon havainnointiin ja aistimiseen.	Varinautit.fi

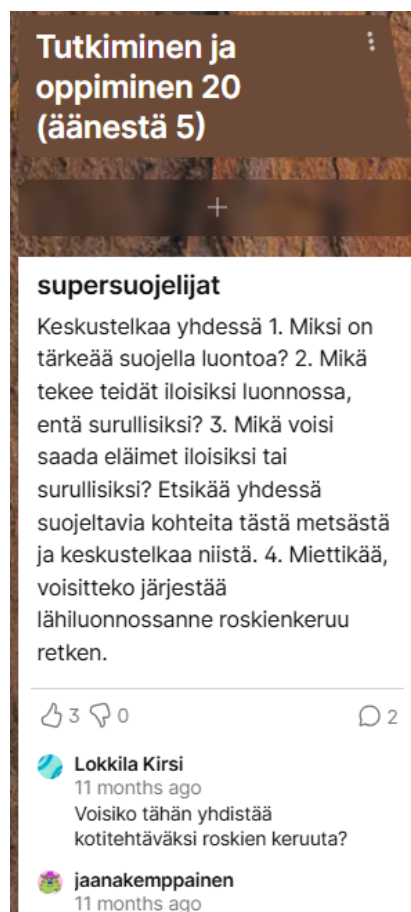
MAPPA.fi-sivuston Lasten luontovuosi tarjoaa vuodenaikojen mukaan jäsennehtyjä luontohavaintoihin ja leikkiin liittyviä tehtäviä (Fält ym., 2021). Luonto-Liiton materiaalin Kosketa puuta, maista mustikkaa -rastitehtävät aktivoivat aisteja ja tukevat kasvien tunnistamista (Luonto-Liitto ry, 2014). Värinautit.fi-sivuston tulostettavat tehtävät, kuten Värisuunnistus ja Värinauttien rastirata luonto, puolestaan kannustavat luonnon havainnointiin ja luovaan tekemiseen (Paalanen & Pöyhönen, n.d.).

KATE-hankkeen projektipäällikkö Sanni Vuorinen ja projektiasiantuntija Jaana Kemppainen osallistuivat toimeksiantajan roolissa etätyöpajaan *Ideoista prototyypeiksi*.

Puolitoistatuntinen työpaja käynnistyi tilaisuuden tavoitteiden sekä aikataulun esittelyllä,

minkä jälkeen tutustuttiin empatiavaiheen aineistonkeruumenetelmiin sekä määrittelyvaiheen aineiston analyysiin ja siitä tehtyihin havaintoihin ja muotoiluhaasteeseen. Seuraavaksi esiteltiin ideointitaulu, jossa tehtäväluonnokset oli jaoteltu määrittelyvaiheessa muodostettuihin neljään kategorian: Leikit ja liikunta (18 tehtäväluonnosta), Luovuus ja mielikuvitus (12 tehtäväluonnosta), Tutkiminen ja oppiminen (19 tehtäväluonnosta) sekä Läheisyys ja rauhoittuminen (13 tehtäväluonnosta). Esimerkkejä tehtäväluonnoksista on koottu liitteeseen 8. Ideatauluun tutustumisen aikana osallistujilla oli mahdollisuus lisätä uusia tehtäväideoita sekä kommentoida valmiita tehtäväluonnoksia. Uusia tehtäviä ei kirjattu, mutta yhteen luonnokseen lisättiin tarkentavia kommentteja, jotka näkyvät kuvassa 12.

Kuva 12. Pop up -luontotaideretken tehtäväluonnosesimerkki ja kommentit.



Aineiston perusteella Pop up -luontotaideretken toivottu tehtävämäärä sijoittui viiden ja viidentoista välille ja tehtävien tuli olla valittavissa lapsen iän, kiinnostuksen ja tilanteen mukaan. Työpajassa oli tarkoitus äänestää jatkoon viisitoista tehtävää kategorioittain aineiston osoittamien sisältöteemojen painotusten mukaisesti siten että Leikit ja liikunta -kategoriasta valitaan neljä, Luovuus ja mielikuvitus -kategoriasta kolme, Tutkiminen ja

oppiminen -kategoriasta viisi ja Läheisyys ja rauhoittuminen -kategoriasta kolme tehtäväluonnosta. Arviointikeskustelussa päätettiin kuitenkin valita jatkoon kaksikymmentäviisi tehtävää, joista kymmenen aiottiin karsia testivaiheessa. Tehtäväluonnosten arvioinnissa tarkasteltiin niiden vastaavuutta KATE-hankkeen toimeksiantoon ja muotoiluhaasteeseen. Työpajan aika ei lopulta riittänyt prototypointiin, joten se toteutettiin ilman toimeksiantajaa.

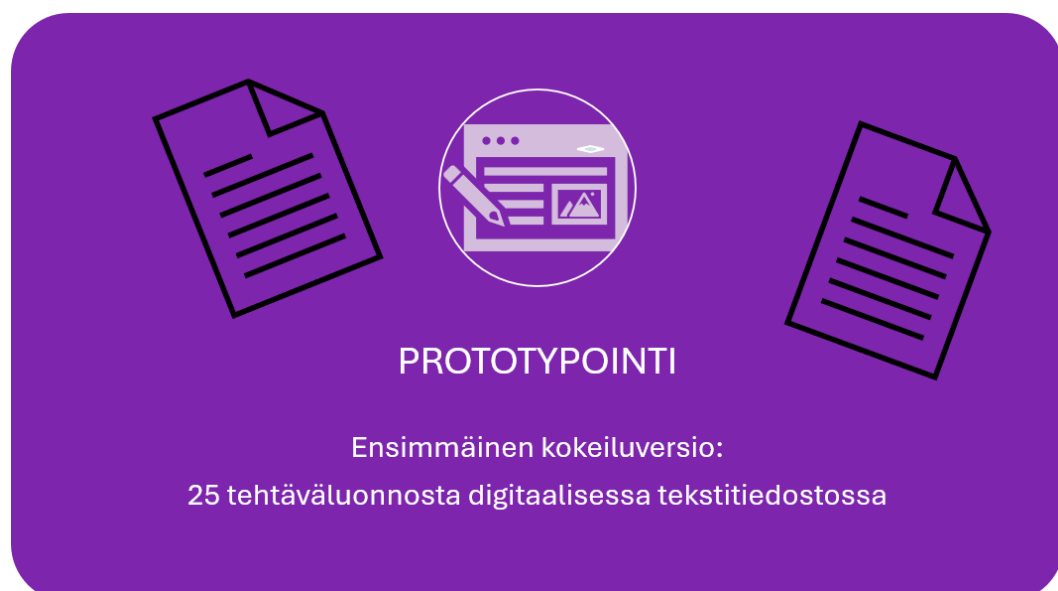
Ideoista prototyypeiksi -työpajan työskentely tauotettiin viiden minuutin ohjatulla liikuntatuokiolla, jonka tarkoituksena oli tukea osallistujien vireyttä ja luovaa ideointia.

Ideointivaiheessa syntyneet tehtäväluonnokset muodostivat kokonaisuuden, jonka soveltuvuutta oli arvioitava käytännön toimivuuden näkökulmasta. Jotta luonnokset muuttuivat kokeiltavaksi vuorovaikutteiseksi toiminnaksi, ne oli tiivistettävä ja muotoiltava kokeiluversioiksi.

6.4 Prototypointivaihe: Pop up -luontotaideretken kokeiluversion rakentaminen

Ideataulun tehtäväluonnokset siirrettiin kuvassa 13 esitetystä prototypointivaiheesta tekstitiedostoon, jossa niitä lähdettiin tiivistämään ja muokkaamaan.

Kuva 13. Prototypointivaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.



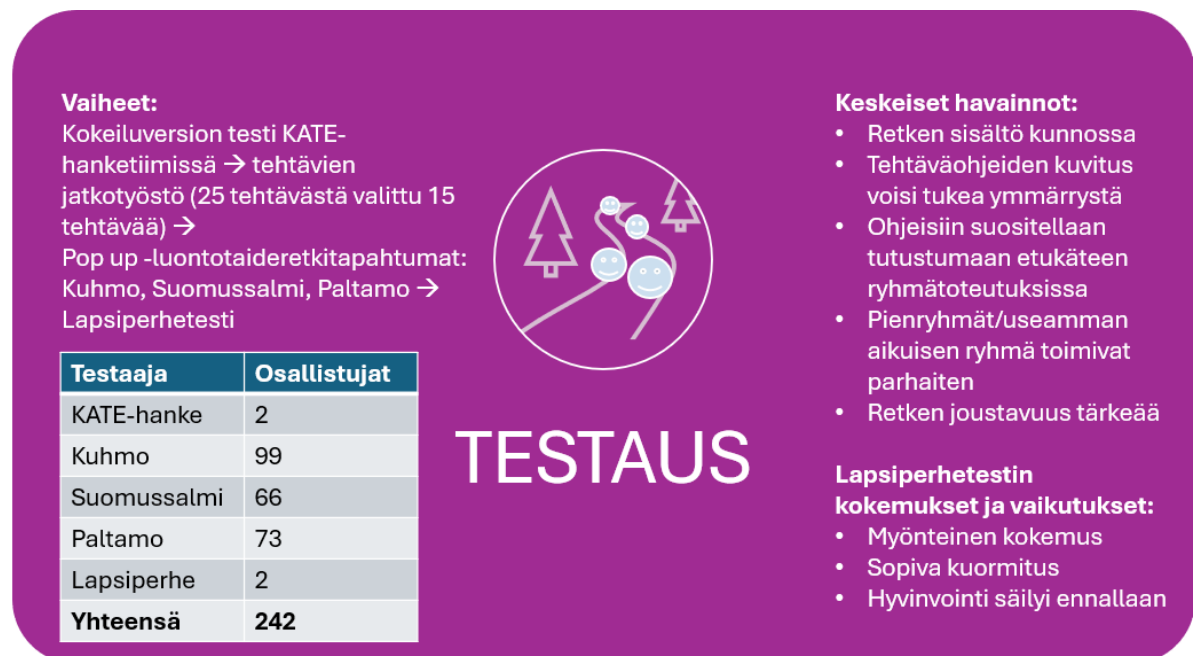
Pop up -luontotaideretken 25 tehtäväluonnoksesta koottiin prototyyppi, joka esitetään liitteessä 9 tekstitiedostona. Liitteessä on ylliviivattuna ne tehtäväluonnokset, joita ei valittu

testivaiheessa jatkokehittäväksi. Laadittu prototyyppi eli kokeiluversio oli kehittämistyön välivaihe, jonka tarkoituksena ei ollut tuottaa vielä valmista ratkaisua vaan hahmotella, miten käyttäjät etenevät ja toimivat retken aikana. Toimintamallin rakenteen ja toteutuksen linjauksista (kuva 10) ei rakennettu prototyyppiä.

6.5 Testausvaihe: Pop up -luontotaideretken prototyypin toimivuus käytännössä

Kuvassa 14 esitetään testivaiheen eteneminen ja sen perusteella tehdyt keskeiset havainnot.

Kuva 14. Testausvaihe Pop up -luontotaideretken kehittämisessä.



Prototyyppi esiteltiin tekstitiedostona KATE-hankkeen projektipäällikölle ja asiantuntijalle, ja saadun palautteen sekä korjausehdotusten perusteella sitä jatkokehitettiin. Kyse on Stanford d.schoolin muotoiluajattelun prosessille ominaisesta iteratiivisesta etenemisestä, jossa kehittämistä jatketaan joko saman vaiheen sisällä tai palaamalla aiempiin vaiheisiin ja työstämällä ratkaisua, kunnes saavutetaan mahdollisimman hyvin käyttäjien tarpeita vastaava lopputulos. Tässä vaiheessa 25 tehtäväluonnoksesta valittiin arviointikeskustelun perusteella lopulliset 15 tehtäväluonnosta, joita muokattiin edelleen hanketiimin palautteen perusteella. Saatu palaute kohdistui erityisesti tehtävöhdjeiden liialliseen väljyyteen, tulkinnanvaraisuuteen, epäselvyyksiin, tehtävien järjestykseen ja tekstin muotoiluun. Palautteen perusteella tehtävät tiivistettiin, selkeytettiin, numeroitiin ja fonttikokoja

muokattiin niin, että kokonaisuus mahtui kahdelle sivulle. Tehtävien järjestys suunniteltiin eteneväksi siten, että retken alussa puretaan energiaa, jonka jälkeen siirrytään luontoympäristön havainnointiin, oppimiseen ja mielikuvitusta aktivoiviin tehtäviin, välissä jälleen liikutaan ja lopussa rauhoitutaan yhdessä. Mikäli osallistujat kuitenkin valitsevat tehtävistä vain osan tai soveltavat tehtäviä esimerkiksi yhdistellen, retken kulku ei välttämättä etene suunnitellun mukaisesti. Eteneminen retkellä on vapaasti valittavissa, eikä tehtävien järjestyksellä ole merkitystä retken onnistumisen kannalta.

Toimeksiantajan palautteen perusteella tehtävien alkuun kirjattiin lyhyet käyttöohjeet jokaisenoikeuksiin sekä tehtävien valinnan vapauteen liittyen. Ohjeiksi kirjattiin, että tehtävät, suorituspaikan ja retkeen käytettävän ajan saa valita vapaasti.

Jatkokehitettyä prototyyppiä eli kaksipuoleista tulostettua tekstidokumenttia testattiin KATE-hankkeen hankesuunnitelman mukaisissa kolmessa kuntatapahtumassa kevään 2025 aikana. Pop up -luontotaideretki, jota vielä tässä vaiheessa kutsuttiin nimellä Pop up -luontotaidepolku, järjestettiin Kuhmossa 12.5.2025, Suomussalmella 13.5.2025 ja Paltamossa 14.5.2025. Tapahtumien kellonajaksi päätetty 9–11 perustui 3–8-vuotiaiden lasten lounas- ja mahdolliseen päiväuniaikaan. Tapahtumapaikkakuntien hytekoordinaattoreita pyydettiin ehdottamaan sopivaa ympäristöä luontotaideretken toteutukseen ja he osallistuivat aktiivisesti myös tapahtumien markkinointiin jakamalla mainosta sosiaalisen median kanavissaan ja verkostoissaan erityisesti varhaiskasvatuseräisten lasten vanhemmille, varhaiskasvatuksen yksiköihin sekä esi- ja alkuopetusryhmille. Mainosta jaettiin toistuvasti myös KATE-hankkeen sosiaalisen median kanavissa. Yhden kunnan varhaiskasvatuksen opettaja ja toisen kunnan alkuopetuksen luokanopettaja pyysivät lisätietoja tapahtumasta. Mainos ei ollut onnistunut kuvaamaan tapahtuman omatoimista luonnetta, vaan se loi väärän mielikuvan valmiiksi suunnitelluista rasteista sekä siitä, että tapahtuman järjestäjät toimivat lapsiryhmien retkiohjaajina. Mainosta tarkennettiin tältä osin.

Kuhmon tapahtuma keräsi paikalle yhteensä 99 kävijää aina viisivuotiaista kahdeksan vuotiaisiin lapsiin ja heidän mukanaan oleviin aikuisiin. Päiväkoti-, esi- ja alkuopetusryhmät saapuivat sopivin väliajoin tapahtumapaikalle kävellen aurinkoisessa säässä, josta heidät ohjattiin retkelle läheiselle ympyräreitille.

Suomussalmen tapahtuma tavoitti yhteensä 66 osallistujaa kolmevuotiaista kuusivuotiaisiin lapsiin ja heidän mukanaan olleisiin aikuisiin. Päiväkoti- ja esiopetusryhmät lähtivät

liikkeelle päiväkodin pihalta ja tekivät tehtäviä päiväkodin aitojen ulkopuolella olevassa metsässä. Osa pienempien ryhmistä teki tehtäviä päiväkodin aurinkoisella pihalla.

Paltamon sateisen päivän tapahtumassa oli yhteensä 73 osallistujaa kaksi ja puolivuotiaasta aina kahdeksan vuotiaisiin lapsiin ja heidän mukanaan oleviin aikuisiin. Päiväkoti-, esi- ja alkuopetusryhmät saapuivat sopivin väliajoin paikalle kävellen. Tapahtumaan osallistui myös perhepäivähoitaja lapsiryhmänsä kanssa sekä muutama aikuinen lasten kanssa. Tapahtumasta julkaistiin lisäksi lehtiartikkeli ”Luonnon taikaa ja yhteistä aikaa Paltamossa” Kotipitäjä-lehden kesäkuun 2025 numerossa.

Jokaisessa kunnassa osallistujat toivotettiin tervetulleiksi ja järjestäjät esittelivät itsensä sekä retken kulun. Aikuisille jaettiin liitteessä 10 esitetty 15 tehtävää sisältänyt kaksipuoleinen paperi muovitaskussa. Tehtävöhojeissa kerrottiin, että tehtävien määrän ja järjestyksen voi valita vapaasti, jäkälää ja sammalta ei saa poimia eikä oksia saa katkoa. Suullisissa ohjeissa painotettiin myös sitä, että tehtäviä saa soveltaa tilanteen mukaan ja että aikuiset tekevät tehtävät yhdessä lasten kanssa.

6.5.1 Palautteet kuntatapahtumista

Pop up -luontotaideretken testitapahtumista ei kerätty virallista palautetta kehittämistyötä varten, koska varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmien tutkimiseen ei ollut haettu tutkimuslupaa kunnilta. Huoltajille laadittiin palautelomake sekä suostumus- ja informaatiolomake, mutta palautetta ei lopulta kerätty, koska haluttiin varmistaa lasten mielenkiinnon säilyminen ja välttää tilannetta, jossa lomakkeet häiritsisivät aikuisen ja lapsen vuorovaikutusta tai heikentäisivät retkelle lähtemisen ja retkellä viihtymisen innokkuutta. Retken päätyttyä osa huoltajista vaikutti kiireiseltä ja osa poistui paikalta omatoimisesti ja esimerkiksi Paltamon tapahtuman sateinen ja kolea sää ei tukenut palautteen pyytämistä. Kaikki lasten mukana olleet aikuiset eivät myöskään olleet lasten huoltajia, joten heillä ei olisi ollut oikeutta antaa alaikäisen puolesta suostumusta osallistua kehittämistyöhön.

KATE-hankkeen projektipäällikkö Sanni Vuorinen keräsi suullista palautetta varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmiltä hankkeen raportointia ja julkaisuja varten ja osaa palautteesta hyödynnettiin myös prototyypin jatkokehittämisessä.

Kuhmossa monelle lapselle retkiympäristö oli aiemmin tuntematon, mikä koettiin kokemusta rikastavaksi. Palautteen perusteella S2-lapset hyötyisivät ohjeiden läpikäynnistä

etukäteen. Tehtävien määrää pidettiin sopivana ja valinnanvapauden nähtiin tukevan etenemistä ryhmän omassa rytmissä sekä mahdollistavan tarvittaessa tehtävien pois jättämisen esimerkiksi vilkkaan lapsiryhmän kanssa. Palautteen perusteella pienet ryhmät tai isot ryhmät, joissa on useampi aikuinen, toimivat parhaiten. Kokonaisuudessaan palaute oli myönteistä ja kaikki tehtävät koettiin mieluisiksi. Retki aiotaan toteuttaa syksyllä uudelleen. (Vuorinen, henkilökohtainen tiedonanto 12.5.2025)

Suomussalmen suullisessa palautteessa retkeä kuvailtiin monipuoliseksi ja miellyttäviä tehtäviä sisältäväksi kokonaisuudeksi. Ohjeiden antaminen etukäteen etenkin S2-lapsia ajatellen pidettiin tärkeinä ja lisäksi ehdotettiin ohjeiden kuvittamista, jotta osallistuminen olisi sujuvaa silloinkin, kun puhuttua ohjetta ei ymmärretä. Retkeä pidettiin onnistuneena ja sen arvioitiin soveltuvan hyödynnettäväksi myös uudelleen myöhemmin sekä osittain myös sisätiloissa esimerkiksi liikuntatunnilla. Retken sisällöstä löydettiin ympäristökasvatuksen ja matematiikan elementtejä. Yhteinen puun halaaminen yhdessä nousi palautteessa esiin merkityksellisenä ja myönteisenä hetkenä. Lapset suhtautuivat retken toimintaan innostuneesti ja mielenkiinnolla. Luontotaideretken tehtävien sovellettavuus, toiminnan väljyys sekä mahdollisuus valita paikka ja tehtävät koettiin retken vahvuuksiksi. Myös tehtävien nimet saivat kiitosta ja lasten kerrottiin kuunnelleen tehtäväohjeita kuin ääneen luettua satua. (Vuorinen, henkilökohtainen tiedonanto 13.5.2025)

Paltamossa kerätyssä suullisessa palautteessa luontotaideretken kokonaisuutta luonnehdittiin selkeästi, toimivaksi, monipuoliseksi ja lasten näkökulmasta innostavaksi. Ryhmät valitsivat ja yhdistelivät tehtäviä joustavasti. Yksi opettaja kertoi kymmenen tehtävän kokonaisuuden olleen sopiva. Aikuiset kuvailivat retkeä helposti sovellettavaksi eri osallistujamäärille. Rungas tehtävävalikoima koettiin retken vahvuudeksi, sillä vain muutaman pakollisen tehtävän retki olisi jäänyt suppeaksi. Ohjeita pidettiin selkeinä ja sopivan lyhyinä. Tehtäväohjeisiin olisi haluttu tutustua etukäteen. Yksi palautteenantaja kaipasi pysyviä tehtäväkylttejä. Lapset kertoivat kokemuksen olleen tosi kiva, rauhallinen ja ihana. Lasten suosikkeja olivat esimerkiksi eläinten äänten kuuntelu, luontokohteiden ”valokuvaaminen”, juoksuleikit, ison puun halaus, hiirileikki ja hippaleikit. Kiitollisuuden aiheiden pohtiminen mainittiin merkityksellisenä hetkenä. Aikuiset kokivat, että retken voisi tehdä uudelleen saman ryhmän kanssa. (Vuorinen, henkilökohtainen tiedonanto 14.5.2025)

Suullisen palautteen perusteella Pop up -luontotaideretken sisältöön ei ollut tarpeen tehdä muutoksia kevään testikierroksen aikana. Kokonaisuutena retki sai myönteisen vastaanoton ja sitä kuvattiin helposti sovellettaviksi ja sellaiseksi, jota halutaan ja voidaan toteuttaa uudelleen. Retken joustavuus mahdollisti sen, että ryhmät etenivät omassa

tahdissaan ja käyttivät retkeen 20 minuutista noin tuntiin. Tehtävien määrää pidettiin sopivana ja niiden valinnanvapautta retken vahvuutena. Uusi ympäristö lisäsi lasten mielenkiintoa, joka vahvistaa kehittämistyön alussa valittua suuntaa paikkariippumattomasta retkestä rakennetun retken sijaan. Pienet ryhmät arvioitiin toimivimmiksi. S2-lasten kohdalla ilmaistiin tarve tutustua ohjeisiin etukäteen ja niiden kuvittamiseen.

Edellä kuvatun palautteen perusteella kuntien internetsivuille laitetaan suositus ryhmille tutustua retken sisältöön etukäteen sekä harkita retken toteutusta mahdollisuuksien mukaan pienryhmissä tai vaihtoehtoisesti varmistaa riittävä aikuisten määrä suurissa ryhmissä.

6.5.2 Testipalaute lapsiperheeltä

Pop up -luontotaideretki lähetettiin testattavaksi niille muotoiluluotaimeen osallistuneille perheille, jotka olivat luotainjakson lopulla ilmoittaneet kiinnostuksensa osallistua testaukseen. Testiryhmään lisättiin myös perhe, joka oli muotoiluluotaimen rekrytointivaiheessa ilmoittanut halukkuutensa osallistua kehittämistyöhön luotaimen sijaan jossain muussa kehittämisprosessin vaiheessa. Anonyymien testipalautteen antoi yksi huoltaja, joka oli testannut retkeä yhden viisivuotiaan lapsensa.

Palautteen perusteella Pop up -luontotaideretki vastasi odotuksia. Retken kerrottiin tarjonnan joustavuutta tehtävien toteutuksessa. Perhe kertoi soveltaneensa ja tehneensä 15 tehtävästä 12 tehtävää. Perhe käytti retkellä aikaa alle 30 minuuttia, joka koettiin sopivaksi. Retken muunneltavuus mahdollisti perheen tuoksuallergioihin liittyen tiettyjen osioiden pois jättämisen, mikä vahvistaa retken saavutettavuutta. Tehdyt tehtävät olivat palautteen perusteella ajankäytöllisesti ja vaativuustasoltaan sopivat, ohjeistukseltaan selkeät ja sellaiset, joita voisi tehdä myös uudelleen. Lähes kaikki tehtävät kiinnostivat lasta. Huoltajan kertoman mukaan retki tarjosi ilahduttavaa yhteisenä tekemistä ja hän suosittelisi retkeä muillekin lapsiperheille sekä varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmille. Saadun testipalautteen perusteella luontotaideretken tehtävähjeisiin ei tehty muutoksia. Palautteessa kerättiin tietoa myös käyttäjien hyvinvoinnin tilan mahdollisia muutoksia ennen ja jälkeen retken.

Hyvinvointi ennen retkeä – asteikon vaihtoehdot:

- Hyvä (positiivinen)

- Ihan hyvä/ei erityistä (neutraali)
- Väsynyt, surullinen, levoton tms. (negatiivinen)

Hyvinvointi jälkeen retken – asteikon vaihtoehdot:

- Parani (positiivinen),
- Pysyi ennallaan (neutraali) ja
- Huononi (negatiivinen).

Huoltaja arvioi lapsen hyvinvoinnin olleen ennen retkeä ”Hyvä (positiivinen)”, joka säilyi retken aikana ennallaan. Huoltaja kuvasi oman hyvinvointinsa ennen retkeä olleen ”Ihan hyvä (neutraali), joka pysyi retken aikana ennallaan. Tämän aineiston perusteella varsinaisten johtopäätösten esittäminen retken vaikutuksista ei ole mahdollista, mutta retki näyttäytyy tälle lapselle ja huoltajalle toimintana, joka tuki heidän hyvinvointiaan, sillä heidän lähtötilanteensa pysyi retken aikana muuttumattomana.

Pop up -luontotaideretken tehtävät viimeisteltiin ja niiden sanamuotoja tarkennettiin siten että otsikkotasolla ei käytetä metsä-sanaa vaan luonto-termiä, koska retki on mahdollista toteuttaa metsän lisäksi kaikissa muissakin luontoympäristöissä. Valmiit tehtävät esitetään liitteessä 11. Tehtäviä käytettiin syksyllä 2025 KATE-hankkeen järjestämissä kolmessa kuntatapahtumassa, joissa Pop up -luontotaideretki oli osana tapahtumaohjelmaa. Tapahtumat järjestettiin Kajaanissa, Ristijärvellä ja Hyrynsalmella, eikä näistä tapahtumista kerätty enää palautetta. Kevään ja syksyn 2025 aikana Pop up -luontotaideretkelle osallistui yhteensä 336 kävijää.

6.6 Sotkamon Syntiniemen pysyvän luontotaideretken muotoilu

Pop up -luontotaideretken muotoilun rinnalla kehitettiin Sotkamon Syntiniemen luontovirkistysalueelle pysyvä luontotaideretki Planetaarisen terveyden hankekokonaisuuden (PLATE) asiantuntijoista koostuneessa yhteistyöverkostossa. Luontotaideretken tehtäväohjeet laadittiin alueen pysähdyspaikkojen infokyltteihin.

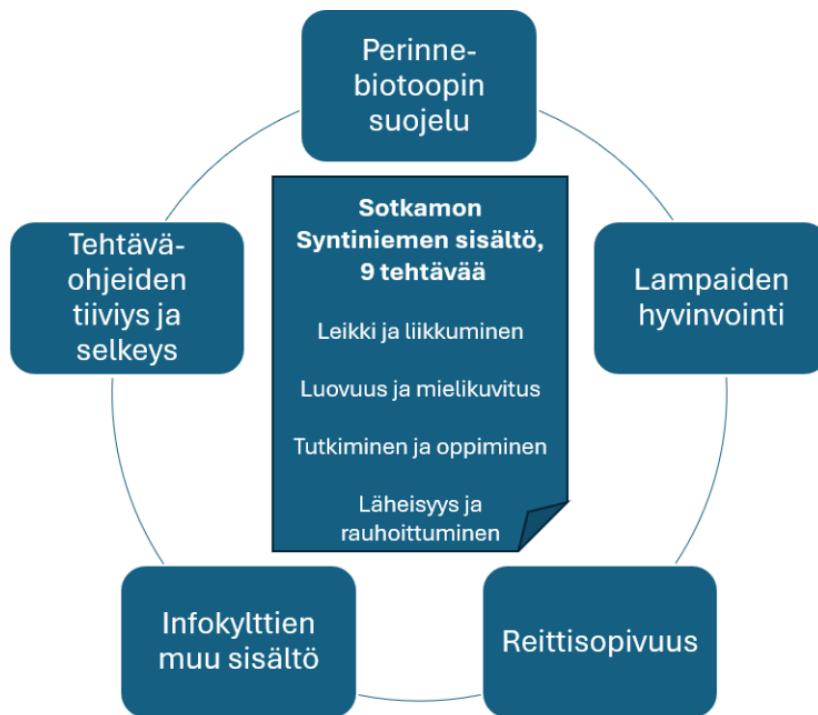
Syntiniemi on Sotkamon taajaman läheisyydessä sijaitseva helposti saavutettava ja esteetön luontovirkistysalue, joka rakennettiin PLATE-hankekokonaisuuden toiminta-aikana. Luontovirkistys alue on 510 metrin pituinen rengasreitti, joka kiertää Syntiniemen ja sisältää yhdeksän pysähtymispaikkaa opasteineen. (Sotkamon kunta, n.d.; Yle, n.d.)

Laidunkauden aikana alueella on myös lampaita. Alue sopii asukkaiden ja matkailijoiden lisäksi koulujen ja päiväkotien sekä seurakunnan, sosiaali- ja terveyspalvelujen ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön ammattilaisten käyttöön. Alueen infokylteissä on tietoa alueen luonnosta, monimuotoisuuden hoidosta ja luonnon terveysvaikutuksista. Kyltit sisältävät voimavara-aistiharjoituksia sekä ohjeet noin 3–8-vuotiaiden lasten ja aikuisten yhteiselle osallistavalle luontotaideretkelle. Opastekylteissä on kohokartat ja -merkinnät sekä pistekirjoitusta. (Sotkamon kunta, n.d.)

Yhteistyö Syntiniemen pysyvästä luontotaideretkestä käynnistyi Pop up -luontotaideretken kehittämisen alussa, jolloin otettiin yhteys Kajaanin ammattikorkeakoulun koordinoimaan hankkeeseen PLATE Ihminen Planetaarinen terveys osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämisessä. Hankkeen tavoitteena on vahvistaa ihmisen ja ympäristön välistä yhteyttä ja edistää siitä saatavien hyvinvointivaikutusten hyödyntämistä eri alojen ammattilaisten työssä. Hankkeen tarkoituksena on tukea heikoimmassa asemassa olevien osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä luontoperustaisten hyvinvointivaikutusten avulla asiakastyössä. (Kainuun liitto, 2024b) Yhteydenotto johti palaveriin, johon osallistui kaikkien kolmen PLATE-hankekokonaisuuden toimijoita Kajaanin ammattikorkeakoulusta, Luonnonvarakeskuksesta ja Sotkamon kunnasta. Osahankkeessa PLATE Luonto Planetaarinen terveys luontoympäristön hyvinvoinnissa kehitetään planetaariseen terveyteen perustuvia luontomenetelmiä hyödyntäviä toimintamalleja, jotka tuodaan osaksi Kainuun palvelurakenteita. PLATE Investointi Planetaarinen terveys Syntiniemen esteettömän luontovirkistysalueen kehittämässä osahankkeessa rakennetaan esteetön luontovirkistysalue, jonka suunnittelun lähtökohtana ovat alueen maisema, monimuotoisuus ja kestävä käyttö. (Maaseutuverkosto, n.d.) Neuvottelut johtivat siihen, että Syntiniemen pysähtymispaikkoihin päätettiin liittää tehtäväohjeet lasten ja aikuisten yhteisestä osallistavasta luontotaideretkestä.

Pop up -luontotaideretken ideointivaiheessa tuotetuista ja valituista 25 tehtäväluonnoksesta KATE-hanketiimi valitsi ja muokkasi yhdeksän tehtäväluonnosta jatkokehitettäväksi Syntiniemen pysähtymispaikkojen opasteisiin. Jatkokehittäminen ajoittui PLATE-hankkeen Syntiniemen opastekylttien suunnitteluvaiheeseen. Tehtävät muokattiin sopiviksi Syntiniemen luontoympäristöön, valmiiseen reittiin ja opasteiden muuhun sisältöön. Kuvassa 15 esitetään Syntiniemen luontotaideretken kehittämistä ohjanneet periaatteet.

Kuva 15. Syntiniemen luontotaideretken periaatteet.



Syntiniemen luontotaideretken tehtävissä varmistettiin alueen perinnebiotoopin suojelu ja lampaiden hyvinvointi. Perinnebiotoopin suojelu näkyy retken sisällössä niin, että tehtävät ovat toteutettavissa ilman maastoa kuluttavia tai alueen hyvinvointia vaarantavia elementtejä. Alueella laiduntavat lampaat huomioitiin esimerkiksi niin, että alueelle ei suunniteltu juoksemista vaativia tehtäviä.

Tehtävien tuli soveltua Syntiniemen luontovirkistysalueen reitille, jonka puupintaisilla osuuksilla on kulkua ohjaavat kaiteet ja ympäristöön pääsy on osin rajattu. Tämän vuoksi näille osuuksille sijoitettiin ainoastaan sellaisia tehtäviä, jotka voidaan toteuttaa ilman, että osallistujia ohjataan siirtymään rajatun reitin ulkopuolelle.

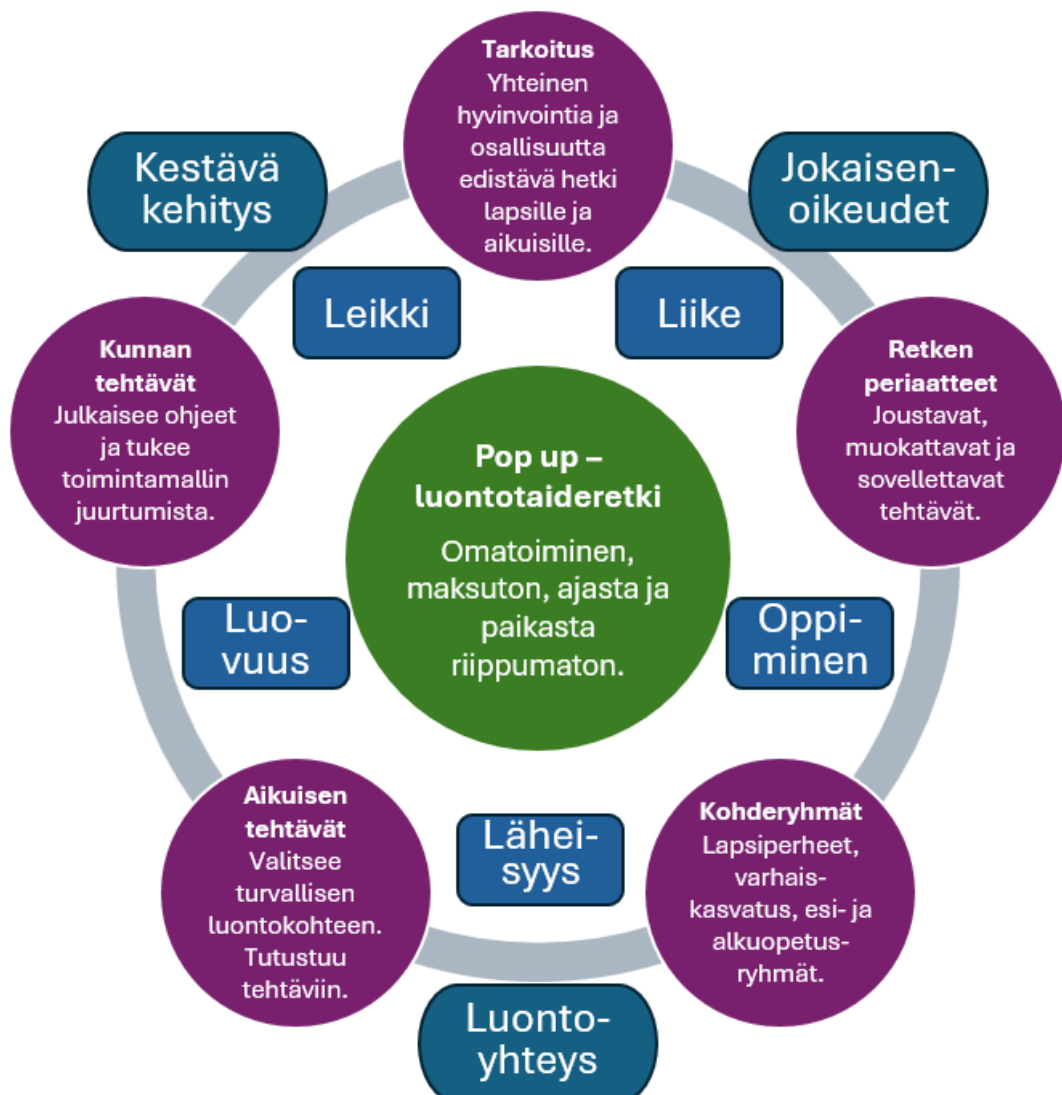
Tehtävöiden tiivyyden ja selkeyden tehtiin useita muokkauksia, sillä pysyvälle reitille tarvittiin helposti ymmärrettävät ja nopeasti omaksuttavat tehtävät. Lisäksi kylttien koko asetti rajat käytettävälle merkkimäärälle. Sisältöyhteys kyltteihin huomioitiin esimerkiksi siten, että luontotaideretken tehtävillä pyrittiin täydentämään infokylttien muuta sisältöä alueen monimuotoisuuteen, perinnebiotoopin hoitoon, luonnon terveysvaikutuksiin ja planetaariseen terveyteen liittyen. Lisäksi huomioitiin, että tehtävöohjeet eivät ole liian samankaltaisia kylttien voimavara-aistiharjoitusten kanssa.

Edellä kuvattujen reunaehtojen ohjaamana muotoiltiin liitteessä 12 näkyvä Sotkamon Syntiniemen yhdeksän tehtävän retkikokonaisuus.

7 Pop up -luontotaideretken toimintamalli

Pop up -luontotaideretken toimintamallin kokonaisuus näkyy kuvassa 16, jossa jäsenetään toimintamallin tarkoitus ja periaatteet, kohderyhmät, kunnan tehtävät ja retkelle lähtevän aikuisen rooli.

Kuva 16. Pop up -luontotaideretken toimintamallin rakenteen keskeiset osa-alueet.



Seuraavissa kappaleissa vastataan kehittämistyön tutkimuskysymykseen: millainen on kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön muotoiltava käyttäjien tarpeisiin vastaava Pop up -luontotaideretken toimintamalli?

Pop up -luontotaideretki kannustaa 3–8-vuotiaita lapsia sekä aikuisia yhteiseen hyvinvointia, osallisuutta ja läheisyyttä tukevaan luonnossa liikkumiseen, leikkiin, luovaan tekemiseen ja oppimiseen. Retki pyrkii vahvistamaan kävijöiden luontosuhdetta. Retki noudattaa kestävän kehityksen periaatteita. Retken käyttöohjeissa korostetaan luonnon kunnioittamista ja jokaisenoikeuksien vastuullista noudattamista.

Retki on joustava kokonaisuus, mikä tarkoittaa, että tehtäviä voi soveltaa yhdistämällä, lyhentämällä tai muokkaamalla niitä tarpeen mukaan. Tehtävistä voidaan valita vain osa ja niiden järjestys on vapaasti määriteltävissä, vaikka retken tehtävät on rytmitetty siten, että energianpurku- ja rauhoittumishetket lomittuvat tarkoituksen mukaisesti oppimisen ja luovan tekemisen lomaan.

Retki on omatoiminen, maksuton ja toteutettavissa ilman matkustamista missä tahansa turvallisessa luontoympäristössä, kuten lähimetsässä, puistossa tai omassa pihapiirissä. Retki ei vaadi välineitä tai ennakkovalmisteluja ja sen voi aloittaa spontaanisti tilanteeseen sopivalla hetkellä ja sen voi toteuttaa joko kokonaan tai lyhyenä muutaman luontotaidetehtävän sisältävänä hetkenä.

Retki sopii esimerkiksi kuntien, perheiden, varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen välineeksi. Sitä voi soveltaa myös järjestö- tai harrastustoiminnassa. Retken voi myös toteuttaa uudelleen. Retki on tarkoitettu erityisesti sulan maan ajalle, mutta toimii soveltaen kaikkina vuodenaikoina.

Retkelle lähtevän aikuisen tehtävänä valita turvallinen, esteetön ja helppokulkuinen sekä jokaisenoikeuksia kunnioittava luontokohde. Aikuinen hankkii tehtäväohjeet esimerkiksi oman kunnan internetsivuilta ja käsitellä ne halutessaan etukäteen lapsen kanssa, mutta retkelle voi lähteä myös ilman etukäteistutustumista.

Varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmien kohdalla pienet ryhmät tai isot ryhmät, joissa on useampi aikuinen voivat toimia parhaiten. Ryhmätoteutuksissa ryhmän ohjaajan kannattaa tutustua tehtäviin etukäteen joko itse tai lapsiryhmän kanssa, jotta toiminta ryhmäretkellä on sujuvaa.

Toimintamallin käyttöönotto edellyttää, että kunta julkaisee Pop up -luontotaideretken tehtävät ja niitä taustoittavan lyhyen johdantotekstin verkkosivuilleen saavutettavasti. Käyttäjät voivat tulostaa tai tallentaa itselleen kaksisivuisen PDF-tehtävätiedoston. Tulosteita voi jakaa myös esimerkiksi kirjastoissa tai kunnan muissa palvelupisteissä. PDF-tehtävätiedosto ja johdantoteksti toimitetaan kehittämistyön jälkeen kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattoreille, jotta he voivat huolehtia Pop up -luontotaideretken julkaisemisesta kuntien verkkosivuilla. Lisäksi kunnille tarjotaan mahdollisuus liittää kehittämistyön linkki internetsivuilleen. Toimintamallin juurtumista voi tehostaa esimerkiksi siten, että retken tehtävöihin johdatetaan kuntien sosiaalisen median kanavissa säännöllisesti esimerkiksi vuosikellon muistuttamana. Viestinnän monikanavaisuus on tärkeää, jotta perheet ja ryhmät löytävät retken. Viestintää voidaan toteuttaa esimerkiksi koulun ja varhaiskasvatuksen viestintäkanavien kautta.

Retki tukee KATE-Kainuuseen terveyttä ja mielen hyvinvointia -hankkeessa laaditun Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) tavoitteita. Toimintamalli vastaa hankkeen tarpeeseen tarjota kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työn tueksi resursseja säästävää lapsille ja lapsiperheille suunnattua saavutettavaa ja hyvinvointia vahvistavaa toimintaa.

Kuntien sivuille liitettävä johdantoteksti:

Luonnon taikaa ja yhteistä aikaa — lasten ja aikuisten yhteinen osallistava Pop up -luontotaideretki kutsuu 3–8-vuotiaat ja aikuiset liikkumaan ja leikkimään lähiluonnossa. Retkelle voi lähteä omatoimisesti ilman välineitä tai ennakkovalmisteluja ja sen voi toteuttaa missä tahansa turvallisessa luonnonympäristössä, kuten lähimetsässä, puistossa tai omassa pihapiirissä. Retken tehtävät voi tehdä valmiina kokonaisuutena tai niistä voi valita vain muutaman lyhyelle retkelle ja tehtäviä voi myös soveltaa tarpeen mukaan.

Aikuinen valitsee turvallisen ja helppokulkuisen luontokohteen, joka ei ole toisten pihamaalla, istutusalueilla tai viljelyksessä olevilla pelloilla. Aikuinen ottaa mukaansa tehtävöohjeet ja voi halutessaan tutustua niihin etukäteen. Varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmät sekä muut lapsiryhmät voivat hyödyntää retkeä omassa toiminnassaan, jolloin pienet ryhmät tai useamman aikuisen ryhmät voivat toimia parhaiten. Ennakkotutustuminen tehtäviin joko itsenäisesti tai lapsiryhmän kanssa voi tukea ryhmäretken sujuvuutta.

Alta voi tulostaa tai valokuvata Pop up -luontotaideretken kaksisivuisen tehtäväkokonaisuuden ja lähteä retkelle silloin kun hetki on sopiva.

Kivaa retkeä!

8 Pop up -luontotaideretken toimintamalli muotoiluajattelun prosessilla

Kuvassa 17 mallinnetaan Pop up -luontotaideretken kehittämisprosessi muotoiluajattelun vaiheiden kautta ja osoitetaan, miten prosessi eteni toimeksiannosta valmiiseen tuotokseen.

Kuva 17. Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisprosessin mallinnus.



Kuvassa 17 oleva mallinnus kuvaa kehittämisprosessin kulun ja sen, miten Pop up -luontotaideretken toimintamalli rakentui käyttäjäjymmärryksestä käsin ja miten muotoiluajattelu ohjasi prosessia kokonaisuutena eikä vain yksittäisissä vaiheissa. Mallinnus toimii vastauksena kehittämistyön toiseen kysymykseen eli siihen, miten muotoiluajattelun prosessia hyödynnetään lasten ja aikuisten yhteisen osallistavan Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittämisessä.

Pop up -luontotaideretken toimintamallin kehittäminen käynnistyi toimeksiannon tavoitteiden ja rajauksen määrittämisellä. Kehittämisen aluksi koottiin teoreettinen tietoperusta, jonka ohjaamana siirryttiin empatiavaiheeseen. Empatiavaiheessa rakennettiin käyttäjäymmärrystä sidosryhmäkyselyiden, lapsiperheiden muotoiluutaimen ja lapsiperheiden työpajan avulla. Kerätyn aineiston analyysin jälkeen aineisto tiivistettiin muotoiluhaasteeksi, joka ohjasi kehittämistyötä ja loi pohjan prosessin seuraaville vaiheille. Muotoiluhaasteeksi kirjattiin kysymys: millainen on kunnille kehitettävä Pop up -luontotaideretken toimintamalli, joka on turvallinen, ohjeistettu, saavutettava, esteetön, helppokulkuinen, vaivaton sekä toteutukseltaan kustannustehokas, ja joka tukee lasten ja aikuisten yhteistä leikkiä, liikkumista, luovuutta, oppimista ja rauhoittumista sekä vahvistaa läheisyyttä, luontoyhteyttä ja läsnäoloa?

Ideointivaiheessa luonnosteltiin Pop up -luontotaideretken sisältö eli luontotaidetehtävät määrittelyvaiheessa aineistosta muodostettuun neljään kokonaisuuteen, jonka lisäksi hahmoteltiin retken rakenne ja toteutus muotoiluhaasteen ohjaamana. Tämä vaihe tuotti 25 tehtäväluonnosta, joista rakennettiin ensimmäinen prototyyppi.

Prototyöinnin jälkeen siirryttiin testaukseen, jonka alussa jatkokehitykseen valittiin 15 tehtävää, joita muun muassa tiivistettiin ja selkeytettiin toimeksiantajan palautteen mukaisesti. Retken tehtävät testattiin Pop up -luontotaideretkitapahtumina kolmessa Kainuun kunnassa sekä yhden perheen toteuttamana.

9 Pohdinta

Kehittämistyön molempiin tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Käyttäjien tarpeista muotoutunut toimintamalli on mahdollista hyödyntää kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Mallin rakenne ja sisältö ovat linjassa tietoperustan kanssa, joka tuo esiin luonnon ja osallistavan taiteen tutkitut hyvinvointivaikutukset. Muotoiluajattelun prosessi osoittautui toimivaksi lähestymistavaksi toimintamallin kehittämisessä. Prosessin vahvuus oli se, että se ei perustunut oletuksiin vaan ymmärrykseen käyttäjien tarpeista ja käytännön kokeiluihin. Testaaminen, palautteeseen reagointi ja jatkotyöstö kehittivät retkestä kokonaisuuden, joka vastaa sekä käyttäjien odotuksiin, sidosryhmien näkemyksiin, että toimeksiantoon.

Alkuperäinen toimeksianto oli kehittää pysyvän luontotaideretken toimintamalli, mutta kehittämisprosessin varhaisessa vaiheessa toimeksiantoa tarkennettiin KATE-hankkeen

toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella joustavaksi ajasta ja paikasta riippumattomaksi retkeksi. Tätä valintaa vahvistivat empatiavaiheessa kerätty aineisto sekä testausvaiheessa saadut havainnot.

Kehittämistyön haasteena oli se, ettei testivaiheen kirjallista palautetta voitu kerätä varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmiltä tutkimuslupien puuttumisen vuoksi. Tutkimuslupien tarve huomattiin liian myöhään, sillä alkuperäinen suunnitelma oli kerätä kunnissa järjestettävissä Pop up -luontotaideretkitapahtumissa palautetta ainoastaan perheiltä. Palautteen kerääminen perheiltä osoittautui kuitenkin toimimattomaksi ratkaisuksi isoja lapsiryhmiä keränneessä tapahtumassa. Varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmiltä kerättiin suullista palautetta nimenomaan KATE-hankkeen raportointia varten ja sitä voitiin käyttää suuntaa antavana toimintamallin kehittämisessä, mutta palautteelle ei voitu tehdä tarkempaa analyysiä.

Kestävän kehityksen periaatteet näkyvät Pop up -luontotaideretken ekologisessa vastuullisuudessa muun muassa siten, että retken käyttöohjeissa ja tehtävissä kannustetaan käyttäjiä luonnon kunnioittamiseen ja jokaisenoikeuksien huomioimiseen. Ekologinen vastuullisuus näkyy myös siinä, että retken toteuttaminen ei edellytä auton tai muiden päästöjä aiheuttavien kulkuvälineiden käyttöä. Se, että retken voi toteuttaa omassa lähiympäristössä, voi vahvistaa tutun luontoympäristön arvostusta ja vähentää tarvetta hakeutua tulevaisuudessa kauemmas luontokohteisiin. Retken tehtävät, kuten ötököiden tarkkailu, luonnon suojelun tärkeyttä korostava tunteiden käsittelyyn liittyvä tehtävä sekä vuodenaikojen havainnointi voivat vahvistaa kävijöiden luontosuhdetta ja ohjata käyttäjiä ymmärtämään paikallisen ympäristön arvon.

Taloudelliseen kestävyysliittymään retki ei vaadi kunnilta viestinnän lisäksi muita resursseja, ja retki on käyttäjilleen maksuton ja toteutuu ilman välineitä tai paikasta toiseen kulkemista maksullisilla kulkuvälineillä. Retki on toistettavissa ja se on yhdenvertainen ratkaisu kaikille käyttäjille myös taloudellisesti haastavassa tilanteessa oleville perheille ja kunnille.

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys näkyy retken yhdenvertaisena saavutettavuutena ja fyysisenä esteettömyytenä, koska jokainen valitsee retken toteutukselle tilanteeseen sopivan luontoympäristön. Sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyvät lasten oikeudet toteutuivat kehittämistyössä siten, että lapset olivat aktiivisia toimijoita kehittämisprosessissa. Huoltajilta pyydettiin tietoon perustuva suostumus alaikäisen lapsen tutkimukseen osallistumiselle. Lasten näkemyksiä, kokemuksia ja toiveita kerättiin lapsiperheiden

muotoilu luotaimen piirustus-, pohdinta- ja asetelmatehtävillä, lapsiperheiden työpajan piirustustehtävällä ja yhteisötaideteoksella sekä testausvaiheessa. Lasten ääni kuuluu Pop up -luontotaideretken toimintamallissa. Kehittämisprosessissa varmistettiin, että retki ei jää pelkäksi tehtävien suorittamiseksi vaan edistää hyvinvointia ja erityisesti ryhmätoteutuksena yhdenvertaisuutta, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyy myös se, että Pop up -luontotaideretki voidaan kytkeä kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön ja alueelliseen mielen hyvinvoinnin ohjelmaan. Retki kannustaa luonnon ja taiteen hyvinvointivaikutusten pariin laajan osallistujajoukon aina perheistä erilaisiin lapsiryhmiin.

Kulttuurinen kestävyys näkyy Pop up -luontotaideretken toimintamallissa esimerkiksi siinä, että se vahvistaa lasten ja aikuisten yhteistä luontoon liittyvää arjen tekemistä ja sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Tehtävissä on tarinallisuutta, leikkiä, havaintojen jakamista, luontosuhteen vahvistumista ja luovaa ilmaisua, jotka kytkeytyvät suomalaiseen luontokulttuuriin esimerkiksi vuodenaikojen tarkkailuun liittyvässä tehtävässä. Kulttuurista kestävyttä ilmentävät myös luonnossa tapahtuva luova ilmaisu ja taiteen tekeminen, kuten luonnonmateriaalien hyödyntäminen taideteosten lähtökohtana ja tehtävä ”Taikakuvien metsägalleria”, jossa luontokohteita katsellaan taiteena. Myös pysähtymiseen ja rauhoittumiseen liittyvä ”kiitospysäkki” on suomalaisessa kulttuurissa tunnistettava tapa olla luonnossa ja liittää luontokokemus osaksi arjen hyvinvointia. Lisäksi luonnon kunnioittaminen ja jokaisenoikeuksien vastuullinen noudattaminen vahvistavat sellaista yhteistä toimintakulttuuria, jossa luonto nähdään yhteisenä ja jaettuna ympäristönä. Taide ja kulttuuri eivät näy retken tehtävissä luonnosta erillisinä osioina. Ne näkyvät esimerkiksi maahan tehtävinä taideteoksina, luovuutta hyödyntävänä ötökän pesän rakentamisena, tehtävöiden vertauskuvissa ja siinä, että luontokokemus lopuksi jaetaan ja sanoitetaan.

Kehittämistyön tietoperustassa nostettiin esille planetaarisen terveyden näkökulma, joka auttaa ymmärtämään Pop up -luontotaideretken laajemman merkityksen. Ihmisen terveys ja hyvinvointi ovat sidoksissa luonnon elinvoimaisuuteen. Retken ekologinen toteutustapa tukee tätä suhdetta konkreettisella tavalla. Kehitetty toimintamalli osoittaa, että hyvinvointi, rauhoittuminen ja luova toiminta ovat mahdollisia ilman luonnonvarojen kuluttamista ja päästöjä ja se vahvistaa luontosuhdetta, joka tutkimusten mukaan lisää myös valmiutta toimia ympäristövastuullisesti. Toimintamalli ei siis edistä ainoastaan lasten ja aikuisten hyvinvointia, vaan rakentaa käyttäjille ymmärrystä siitä, että ihmisen ja ympäristön hyvinvointi kulkevat käsikkäin.

Sotkamon Syntiniemen pysyvä luontotaideretki on Pop up -luontotaideretken toimintamallin sovellus, joka tarjoaa kunnalliseen ylläpitoon sidotun, rakenteellisesti saavutettavan ja esteettömän kokonaisuuden. Sen selkeä reittikuvaus ja pysyvä opastus tekevät retkestä helposti ennakoitavan ja käytettävän.

9.1 Tutkimusetiikka ja luotettavuus

Tutkimuksen tekemisessä tulee noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä, joita määrittää Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatima ohjeistus. Ohjeistuksen mukaan keskeistä on eettisesti kestävien tutkimusmenetelmien käyttäminen, rehellisyys, yleinen huolellisuus ja avoimuus kaikissa tutkimuksen vaiheissa, kuten tiedonhankinnassa, tulosten tallentamisessa sekä niiden esittämisessä ja arvioinnissa. Tutkimustulokset julkaistaan avoimesti ja vastuullista tiedeviestintää noudattamalla. Tärkeää on huolehtia myös siitä, että muiden tutkijoiden työtä arvostetaan ja viittaukset muiden julkaisuihin tapahtuu asianmukaisesti. Tutkimuslupien hankinta sekä tietosuojan noudattaminen ovat osa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK), 2023)

Aineistonhallintasuunnitelma on liitteessä 13.

Kehittämistyöhön osallistuville ihmisille, yhteisöille tai luonnolle ei aiheutunut riskejä, vahinkoja tai haittoja. Työssä noudatettiin eettisesti kestäväää tiedonhankintaa, joka näkyi esimerkiksi siten, että huolehdittiin tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeudesta ja kunnioitettiin siihen osallistuvien henkilöiden ihmisarvoa.

Luontotaideretken sisällön suunnittelussa varmistettiin aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön suojeleminen esimerkiksi huomioimalla suomalaisen luontokulttuuriin kuuluvat tavat olla luonnossa sekä luonnonmateriaalien vastuullinen käyttö varmistamalla, että tehtävien toteuttamisessa luonnosta ei kerätä eläviä kasveja tai katkota puista oksia.

Tutkimusluvut haettiin asianmukaisesti tutkimukseen osallistuneiden asiantuntijoiden edustamista kunnista ja hyvinvointialueelta. Kaikilta tutkimukseen osallistuneilta huoltajilta pyydettiin tietoon perustuva suostumus ennen aineistonkeruuta. Alaikäisten lasten osallistuminen tutkimukseen perustui huoltajien tietoiseen suostumukseen eikä eettistä ennakoarviointia tarvinnut tehdä. Aineistonkeruussa ei kerätty tunnistetietoja. Lapsiperheiden muotoilu luotaimen osallistuville luvattiin, että suoria sitaatteja eikä valokuvia lasten piirustuksista käytetä raportoinnissa.

Kehittämistyön raportin kaikki lähdeviittaukset merkittiin asianmukaisesti eikä raportissa esitetä kenenkään muun tuottamaa tekstiä kehittämistehtävän tekijän omista nimistä. Kehittämistyön aikana ei ilmennyt muitakaan laiminlyöntejä eikä holtitonta tai vilpillistä toimintaa.

Lapsiperheiden työpajan suostumus- ja informaatiolomakkeessa kerrottiin, että opinnäytetyön tekijä voi julkaista opinnäytetyössä tai siihen liittyvissä julkaisuissa osallistujien tuottamaa aineistoa, kuten valokuvia lasten piirustuksista ja perheiden yhteisötaideteoksesta sekä huoltajien kyselyn vastauksia. Sidosryhmille suunnatuissa verkkokyselyissä käytetyissä suostumus- ja informaatiolomakkeissa ei kielletty aineiston käyttöä opinnäytetyössä tai muissa siihen liittyvissä julkaisuissa. Tämä tarkoitti sitä, että lapsiperheiden työpajassa kerättyä ja sidosryhmien tuottamia aineistoja voitiin hyödyntää ja esittää osana tutkimusraporttia.

Kehittämistyö toteutettiin KATE-hankkeen toimeksiantona. Hankkeen ollessa Euroopan unionin osarahoittama hankkeen tulokset ovat julkisia ja näin ollen kehittämistyön raportissa tai kehittämistyön tuotoksessa eli Pop up -luontotaideretken toimintamallissa ei ole salassa pidettäviä asioita.

Opinnäytetyölle eli tässä tapauksessa kehittämistyölle on asetettu vaatimus tulosten luotettavuudesta. Luotettavuutta tulisi pohtia jo tutkimusprosessin alussa, koska tutkimuksen lopussa asian pohtiminen voi olla liian myöhäistä. Mikäli tutkimuksen luotettavuutta ja sitä, että kaikki tehdään oikein, ei ole ajateltu alusta saakka, tutkimuksen lopussa tehtävässä luotettavuusarviointissa on vain todettava, miten asiat lopulta menivät. Jokainen tehty ratkaisu pitää pystyä perustelemaan. (Kananen 2015, ss. 342–343)

Luotettavuutta tarkasteltiin kehittämistyön alusta saakka esimerkiksi empatiavaiheessa erityisesti osallistujien rekrytointin näkökulmasta, koska tavoitteena oli saada mukaan mahdollisimman moninainen joukko lapsiperheitä. Muotoiluluotain tavoitti perheitä Kajaanista, Kuopiosta ja Helsingistä. Lapsiperheiden työpaja järjestettiin Kajaanissa ilman asuinpaikkatietojen keruuta. Empatiavaiheeseen osallistuneet lapset olivat 2–10-vuotiaita ja tämän ikäisten voidaan yleisesti ottaen olettaa kuvaavan kokemuksiaan, tarpeitaan ja toiveitaan suorasanaisesti ja luotettavasti. Huoltajien ikää tai sukupuolta ei kysytty. Lapsiperheiden muotoiluluotaimen sekä lapsiperheiden työpajan aikana kerätyn huoltajien kyselyaineiston luotettavuutta heikensi joidenkin vastausten puuttuminen. Tämä heikensi jonkin verran aineiston kattavuutta, mutta ei heikentänyt sen käyttökelpoisuutta, koska keskeisten teemojen alle muodostui toistuvia näkökulmia useilta osallistujilta.

Tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun käytetään kahta luotettavuuskäsitettä, jotka ovat reliabiliteetti ja validiteetti (Eriksson & Kovalainen, 2008, s. 292, Kanasen, 2015, s. 343 mukaan). Reliabiliteetin tarkastelussa keskitytään tutkimustulosten pysyvyyteen, joka tarkoittaa tutkimuksen toistettavuuden arviointia tulosten näkökulmasta (Silverman, 1997, s. 203, Kanasen, 2015, s. 343 mukaan). Muotoiluajattelun prosessin käyttö tämän kehittämistyön viitekehityksenä ei mahdollista tutkimuksen täydellistä toistettavuutta, koska muotoiluajattelussa syntyvät ratkaisut rakentuvat vuorovaikutuksessa osallistujien kokemuksiin perustuen sekä kehittäjätiimin yhteisistä havainnoista, tulkinnoista ja toisten ideoiden jatkokehittämisestä. Prosessi eteni tilannesidonnaisesti ja joustavasti ja muokkautui tämän työn aikana esimerkiksi aineiston keruun osalta iteratiivisesti siten, että muotoiluluotaimen huoltajien kyselylomaketta muokattiin lapsiperheiden työpajaan sen mukaan, mistä teemoista tarvittiin vielä lisää ymmärrystä. Muotoiluluotainaineiston tulkinnan toistettavuuteen liittyen Mattelmäki (2006, s. 89) tuo esiin luotaimen vahvuuden mahdollisuutena avata uusia ajattelun suuntia ja tukea oivallusten syntymistä, jolloin toistettavuus ei ole ensisijaista.

Kehittämistyön luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava myös se, että retken testipalautteen keruuta ei voitu toteuttaa systemaattisesti. KATE-hankkeen hankeraportointia varten kerättyä suullista palautetta voitiin käyttää suuntaa antavana retken toimintamallin jatkotyöstössä. Yhden perheen testipalautteen perusteella ei voida tehdä yleistettäviä tulkintoja esimerkiksi retken toimivuudesta tai hyvinvointivaikutuksista. Tämä on raportoitu avoimesti ja huomioitu.

Validiteetti keskittyy tarkastelemaan puolestaan sitä, tutkitaanko oikeita asioita (Silverman, 1997, s. 207, Kanasen, 2015, s. 343 mukaan). Tässä kehittämistyössä validiteettia vahvisti erityisesti se, että aineistonkeruu suunnattiin suoraan Pop up -luontotaideretken toimintamallin varsinaiseen tulevaan käyttäjäryhmään eli lapsiperheisiin, retkeä toteuttaviin opettajiin sekä muihin sidosryhmiin, jolloin muotoiluhaaste rakentui aidosti käyttäjien kokemuksista ja tarpeista. Empatiavaiheesta kerätty tieto antoi pohjan sekä ongelman määrittelylle, että ratkaisun muotoutumiselle ja vahvisti näin työn sisällöllistä pätevyyttä.

Validiteetin näkökulmasta keskeistä on myös se, että kehittämistyössä tuotettu ratkaisu vastaa niihin teemoihin, joita tuleva kohderyhmä toi esiin empatia- ja testausvaiheissa. Tässä kehittämistyössä keskeisiin käyttäjien tarpeisiin, kuten lasten toiveisiin luontoon liittyvästä toiminnasta sekä aikuisten esittämään toiveeseen helposti toteutettavasta kokonaisuudesta pystyttiin vastaamaan.

Kehittämistyössä hyödynnettiin tulosten luotettavuuden lisäämiseksi triangulaatiota, joka toteutettiin eri menetelmien ja monipuolisten aineistolähteiden hyödyntämisen kautta. Triangulaatiossa yhdistetään useita tutkimusmenetelmiä tutkimuksen validiuden arvioimiseksi (Hirsjärvi ym., 2013 s. 233). Triangulaatio on menetelmä, joka soveltuu laajojen ja monisyisten tutkimusongelmien ratkaisuun tai tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun. Triangulaatiossa yhdistetään erilaisia tutkimusotteita ja niihin liittyviä aineistonkeruu-, analysointi- ja tulkintamenetelmiä. (Kananen, 2015, s. 358)

Menetelmätriangulaatio toteutui empatiavaiheessa siten, että aineistoa kerättiin sidosryhmien verkkokyselyillä, lapsiperheiden muotoiluluotaimella ja lapsiperheiden työpajalla. Aineistotriangulaatio näkyi myös siinä, että kehittämisessä hyödynnettiin useiden eri toimijoiden näkökulmia. Mielenterveysammattilaisten, hyte-koordinaattoreiden, opettajien, viestintäasiantuntijan, lasten ja huoltajien tuottamat aineistot erosivat toisistaan, mutta vahvistivat aineiston analyysissä ymmärrystä siitä, että Pop up -luontotaideretken toimintamallia eli sisältöä sekä rakennetta ja toteutusta ei olisi ollut mahdollista rakentaa vain yhden tutkittavan ryhmän näkemysten varaan. Esimerkiksi lasten piirustukset ja huoltajien arjen kuvaukset täydensivät sidosryhmien tuottamaa tietoa ja loivat käyttäjäymmärryksestä moniulotteisen kokonaisuuden. Aineiston analyysivaiheessa triangulaatiota käytettiin siten, että eri menetelmillä eri kohderyhmiltä kerätyt aineistot teemoiteltiin affiniteettikaavion periaatteiden mukaisesti neljäksi sisältökokonaisuudeksi. Kokonaisuudet muodostettiin siten, että ei nojattu yksittäisten havaintojen varaan, vaan keskityttiin havaitsemaan aineistossa toistuvia merkityksiä, jotka lopulta ohjasivat muotoiluhaasteen rakentamista ja retken kehittämistä.

Lapsiperheille suunnatun muotoiluluotainjakson aluksi jaetussa opinnäytetyön suostumus- ja informaatiolomakkeessa kerrottiin, ettei osallistujien tuottamaa aineistoa, kuten valokuvia lasten piirustuksista tai vanhempien vastauksia julkaista sellaisenaan opinnäytetyössä eikä muussakaan yhteydessä. Koska luotain tuottaa henkilökohtaisia kuvauksia perheiden arjesta ja elämäntilanteista, aineiston suojaaminen nähtiin tutkimuseettisesti välttämättömäksi. Valittu linja vahvasti osallistujien yksityisyyden suojaa ja tuki luottamuksen rakentamista prosessin aikana, mutta samalla se heikensi kehittämistyön läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta, koska tämän aineiston alkuperäisiä ilmauksia ei voida esittää kehittämistyön raportissa esimerkkikatkelmien avulla. Analyysivaihe kuvattiin mahdollisimman avoimesti.

9.2 Tekoälyn käyttäminen kehittämistyössä

Kehittämistyössä hyödynnettiin Microsoft 365 Copilot Chat tekoälykeskustelua tekstin viimeistelyyn esimerkiksi pyytämällä ehdotuksia tekstin selkeyttämiseen, tiivistämiseen ja esittämisjärjestykseen tekstikappaleiden sisällä, tarpeettoman toiston poistamiseen sekä tarkistamaan ja korjaamaan oikeinkirjoitusta ja yleistä luettavuutta. Tekoälyä hyödynnettiin myös käännöstyökaluna. Tekoälyn käyttö nopeutti kirjoitusprosessia, mutta ei poistanut tarvetta arvioida ja tarkistaa kaikki sen tuottamat tekstit kriittisesti ja huolellisesti sekä käsitellä tekstit kertaalleen manuaalisesti halutun lopputuloksen saamiseksi.

Tekoälyä hyödynnettiin tekstin käsittelyn lisäksi kehittämistyön alkuvaiheessa aiheen ideoinnissa, rajaamisessa ja työn kokonaisuuden suunnittelun tukena esimerkiksi pyytämällä ehdotelmaa sisällysluettelosta, joka on kuitenkin muokkautunut kehittämistyön edetessä kokonaan toisenlaiseksi. Tekoälyn avulla kartoitettiin myös aiheeseen liittyviä keskeisiä käsitteitä ja suunniteltiin tiedonhakua. Lisäksi kehittämisprosessin alussa tekoälyltä pyydettiin esimerkkejä muotoiluajattelun prosessin käytöstä työelämän kehittämistehtävissä. Teoreettinen tausta on kirjoitettu lähdeaineiston pohjalta ja kaikkiin väittämiin on merkitty alkuperäiset lähteet HAMKin lähdeviiteohjeiden mukaisesti.

Tekoälyllä ei ollut vaikutusta tutkimusaineiston sisältöön, aineiston analyysiin tai siitä tehtyihin tulkintoihin ja johtopäätöksiin. Tekoälyä hyödynnettiin kehittämistyön tiivistelmän rungon laadinnassa, joka täydennettiin ja muokattiin virke virkkeeltä vastaamaan kehittämistehtävän tekijän näkemystä tiivistelmän sisällöstä, asioiden esittämisjärjestyksestä ja painotuksista.

9.3 Jatkokehitysideat

Kehittämisprosessin aikana käytyjen sidosryhmäkeskustelujen perusteella Pop up -luontotaideretken toimintamallia olisi hyödyllistä jatkossa laajentaa Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) muillekin kohderyhmille eli nuorille, työikäisille ja ikäihmisille. Jatkokehittämisessä olisi myös tarpeen muotoilla retken tehtävistä ”talviversio”, koska aineistossa esiintyi kiinnostusta ympärivuotiseen luontotaidetoimintaan.

Aineiston perusteella teemaluontotaideretket kiinnostavat käyttäjiä. Aineistossa ehdotettiin erätaitojen opettelua luontotaideretkellä ja lisäksi seikkailulliset ja erilaisten tarinoiden

ympärille kytkeytyvät retket kiinnostavat. Esimerkiksi yhden huoltajan toive suomalaisia perinteitä vaalivasta retkestä voisi syventää kulttuurisen kestävyuden näkökulmaa.

Aineisto viittaa siihen, että retken ympärille voisi olla hyödyllistä rakentaa myös tapahtumakokonaisuus, joka vahvistaisi käyttäjien osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Tapahtumaan voisi sisällyttää esimerkiksi nuotion äärellä vietetyn hetken ja eväsretken, jonka voisi toteuttaa esimerkiksi paikallisten yritysten lahjoitusten avulla. Tämä vastaisi lasten toistuviin toiveisiin eväiden syömisestä ja perheiden kokemukseen siitä, että nuotion äärellä oleminen tekee yhteisestä luontohetkestä erityisen.

Tehtävöiden visuaalinen versio ja käännökset esimerkiksi englanniksi lisäisivät aineiston perusteella retken saavutettavuutta. Kehittämistyön aikana tätä ei ollut mahdollista toteuttaa, mutta selkeä ja kuvallinen ohjeistus voisi helpottaa kaikkien lasten ja perheiden osallistumista sekä tukea heitä, jotka hahmottavat toiminnan helpommin kuvien kuin tekstin kautta. Tällainen lisäys vahvistaisi retken yhdenvertaisuutta ja lisäisi mahdollisuuksia hyödyntää toimintamallia eri käyttäjäryhmien kanssa.

9.4 Toimeksiantajan palaute

Toimeksiantajan edustajien palaute kehittämistyön prosessista on myönteinen. Palautteessa todetaan esimerkiksi, että ”opinnäytetyösi kokonaisuus on selkeä, huolellisesti toteutettu ja visuaalisesti viimeistelty” ja että prosessin ”eteneminen on kuvattu perusteellisesti ja läpinäkyvästi”. Palautteessa kuvataan empiirisen osuuden olleen monivaiheinen ja vaativa. Toimeksiantajan edustajien mukaan aineistoa on kerätty eri toimijoilta ja usealla tavalla, mikä heidän mukaansa lisää työn luotettavuutta.

Palautteessa kehittämistyön kerrotaan edenneen ”tiivissä vuorovaikutuksessa toimeksiantajan kanssa”, mikä vahvistaa yhteistyön roolin merkityksellisyyttä muotoiluajattelun prosessissa. Yhteistyö ei jäänyt vain loppuvaiheen tarkistukseksi vaan se oli mukana koko prosessin ajan ja vaikutti siihen, miten ratkaisuja tarkennettiin matkan varrella.

Palautteessa todetaan myös, että Pop up -luontotaideretken sisältöä on kehitetty teoriaan nojaten ja ”systemaattisesti saadun palautteen perusteella”, mikä kertoo siitä, että toimintamalli on rakentunut tietoperustan sekä kohderyhmän ja toimeksiantajan tarpeiden mukaan ja niin, että se on kunnille sopivalla tavalla toteutettavissa. Käyttäjämmärrys ei ole

jäänyt vain muotoiluajattelun yhdeksi vaiheeksi vaan se on ohjannut sitä, millaisia tehtäviä retkelle valikoitui ja millaiseksi retken rakenne muotoutui.

Olennaista on myös se, että palautteessa sanotaan kestävän kehityksen näkökulmien olevan huomioitu työssä monipuolisesti ja perustellusti. Tämä palaute kertoo siitä, että Pop up -luontotaideretken toimintamalli nähdään vastuullisena tuotoksena.

Toimeksiantajan tarpeeseen vastaaminen tiivistyy palautteessa hyvin toteamukseen "On erityisen hienoa, että työn tuloksena syntyi sekä pop up -toteutus että pysyvä luontotaideretki Sotkamoon". Toimeksiantajan edustajat toteavat myös, että "Kokonaisuutena työ osoittaa vahvaa asiantuntijuutta ja sen kehittymistä koko prosessin ajan."

10 Johtopäätökset

Kehittämistyö tuotti KATE-hankkeen tarpeisiin vastaavan ja siten Kainuun kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työssä hyödynnettävän, skaalautuvan, saavutettavan ja kustannustehokkaan lasten ja aikuisten Pop up -luontotaideretken toimintamallin, jonka ytimessä on lasten ja aikuisten yhteinen toiminta lähiluonnossa taiteen keinoin. Toimintamallia ei ole sidottu kuntien pysyviin rakenteisiin eikä se edellytä hankintoja välineisiin tai henkilöstöön liittyen. Retkeä voivat hyödyntää esimerkiksi perheet ja lapsiryhmät. Pop up- luontotaideretken joustava, toistettava ja muuntautuva toimintamalli voidaan kytkeä myös varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen normaalitoimintaan. Kunnan viestintäkanavia voidaan hyödyntää mallin juurtumisen varmistamiseksi esimerkiksi koulujen ja varhaiskasvatuksen käytössä olevien sovellusten tai ilmoitustaulujen kautta.

Retken ajasta ja paikasta riippumaton rakenne muokkautuu käyttäjien erilaisiin arjen tarpeisiin. Retken sisältö rakentuu lasten luontaisista tavoista olla luonnossa leikin ja liikkumisen, luovuuden ja mielikuvituksen sekä tutkimisen ja oppimisen kautta ja perheille tärkeistä läheisyyden ja rauhoittumisen hetkistä muodostaen kokonaisuuden, joka tukee käyttäjien hyvinvointia ja osallisuutta maksuttomalla, välineettömällä ja matalan kynnyksen toiminnalla. Retki on toteutettavissa monenlaisissa ympäristöissä esimerkiksi koulun tai päiväkodin ympäristössä, kodin pihapiirissä tai puistossa.

Muotoiluajatteluun perustuva viiden vaiheen kehittämisprosessi osoittautui tämän toimeksiannon näkökulmasta toimivaksi valinnaksi, koska se mahdollisti johdonmukaisen käyttäjien tarpeisiin pohjautuvan etenemisen, iteratiivisen ratkaisujen muokkauksen sekä nopean prototypoinnin ja testauksen. Empatiavaiheen havainnot ei muutettu suoraan ratkaisuksi, vaan niistä rakennettiin muotoiluhaaste, joka ohjasi ideointivaihetta.

Toimintamallin kehittäminen aloitettiin perehtymällä kehittämistyön aiheeseen liittyvään teoreettiseen tietoon, joka auttoi jäsentämään kokonaisuutta ja määrittämään näkökulmat, joihin kehittämisessä haluttiin syventyä. Tämän pohjalta suunniteltiin aineistonkeruu, jonka tarkoituksena oli tuoda esiin käyttäjien kokemuksia ja arjen havainnot tavalla, joka ohjasi myöhempää ideointia ja ratkaisujen muotoilua.

Toimintamalli noudattaa kestävän kehityksen periaatteita ekologiseen kestävyys liittyen esimerkiksi siten, että käyttäjiä ohjataan hyödyntämään lähiluontoa jokaisenoikeuksien puitteissa, retken tehtävät eivät sisällä luontoa vahingoittavaa toimintaa ja tehtävillä pyritään vahvistamaan käyttäjien luontosuhdetta. Taloudellinen vastuu toteutuu esimerkiksi siten, osallistuminen on maksutonta ja toteutus ei aiheuta kunnille kustannuksia. Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys näkyvät yhdenvertaisena osallistumismahdollisuutena, saavutettavina ohjeina sekä retkellä mukana olevien aikuisten päätöksissä ajankäytöstä ja tehtävien soveltamisesta, jotka pohjautuvat lasten motivaatioon ja jaksamiseen.

Lähteet

- Aluehallintovirasto. (12.5.2025). *Tietoa saavutettavuudesta*.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/fi/yleista-saavutettavuudesta/tietoa-saavutettavuudesta>
- Balcitis, R. (15.6.2019). *Design Thinking Models*. Stanford d. school. <https://empathizeit.com/design-thinking-models-stanford-d-school/>
- Dam, R. F. (n.d.). *The 5 Stages in the Design Thinking Process*. <https://www.interaction-design.org/literature/article/5-stages-in-the-design-thinking-process>
- Dam, R. F. & Teo, S. Y. (n.d.). *Affinity Diagrams: How to Cluster Your Ideas and Reveal Insights*.
<https://www.interaction-design.org/literature/article/affinity-diagrams-learn-how-to-cluster-and-bundle-ideas-and-facts>
- Design Council. (n.d.). *The Double Diamond A universally accepted depiction of the design process*.
<https://www.designcouncil.org.uk/our-resources/the-double-diamond/>
- Design Council. (n.d.). The Double Diamond A universally accepted depiction of the design process [kuva]. <https://www.designcouncil.org.uk/our-resources/the-double-diamond/>
- Doorley, S., Holcomb, S., Klebahn, P., Segovia, K. & Utley, J. (2018). *Design Thinking Bootleg*. Stanford d.school. <https://it.scribd.com/document/395235845/dschool-bootleg-deck-2018-final-sm-2>
- Doorley, S., Holcomb, S., Klebahn, P., Segovia, K. & Utley, J. (2018). Design Thinking Bootleg [kuva]. Stanford d.school. <https://it.scribd.com/document/395235845/dschool-bootleg-deck-2018-final-sm-2>
- Dufva, M., Kiiski-Kataja, E., & Lähdemäki-Pekkinen, J. (2026). *Sitran selvityksiä 251 Megatrendit 2026 Kohti uutta yhteiskuntasopimusta*. Sitra. https://www.sitra.fi/wp-content/uploads/2025/12/Sitra_Megatrendit_2026_Selvitys_web.pdf
- EURA21. (2024). *EU:n alue- ja rakennepolitiikan hanketietopalvelu ohjelmakaudelle 2021—2027*.
<https://eura2021.fi/hanketietopalvelu?koodi=S30418>
- Fancourt, D., & Finn, S. (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. WHO Regional Office for Europe.
<https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289054553>
- Fält, P., Hirvonen, M., Piispanen, M. & Rajamäki, H. (2021). *Lasten luontovuosi*. HAMK.
<https://mappa.fi/wp-content/uploads/2021/03/lasten-luontovuosi.pdf>
- Grotenfelt-Enegren, M., Holmström, C., & Laisi, J. (2023). Planetaarinen terveys toimii siltana ihmisen terveyden ja kestävyiden edistämisen välillä. *Duodecim*, 139(10), 835–842. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo17695.pdf>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki 18. painos.
- Hitchins, S. (n.d.-a). *Compare the models*. <https://www.stephanhitchins.com.au/compare-the-models/>

- Hitchins, S. (n.d.-b). *Home*. <https://www.stephanhitchins.com.au/>
- Hitchins, S. (n.d.-b). Home [kuva]. <https://www.stephanhitchins.com.au/>
- Härmä, T. & Nasib, N. (8.8.2022). *Kestävän kehityksen keskeiset käsitteet*. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/kestavan-kehityksen-keskeiset-kasitteet>
- IDEO. (2014.). *Design thinking for libraries: A toolkit for patron-centered design*. <https://designthinkingforlibraries.com/>
- IDEO U. (27.3.2025). What is design thinking & why is it beneficial? [kuva]. <https://www.ideo.com/blogs/inspiration/what-is-design-thinking>
- Jesar, H., Spokes, P., Järvinen, J., Vasenius, S., Misan, G., & Kangasniemi-Marrocco, K. (n.d.). *Johdatus muotoiluajatteluun*. Metropolia ammattikorkeakoulu. MOOC-kurssi. <https://courses.mooc.fi/org/metropolia-innovation-entrepreneurship/courses/palvelumuotoilun-sprint/chapter-1/introduction-to-design-thinking>
- Juhila, K. (2021). Teemoittelu. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 20.3.2025 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Jyväskylän yliopisto. (n.d.). *Teemoittelu*. <https://sites.app.jyu.fi/mehu/fi/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>
- Kainuun hyvinvointialue. (n.d. -a). *Kainuun hyvinvointialueen laaja hyvinvointikertomus 2023-2025*. (Aluehallituksen kokouksen liite). https://kainuunhyvinvointialue.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Aluehallitus/Kokous_1952025/Kainuun_hyvinvointialueen_laaja_hyvinvoi%2814174%29
- Kainuun hyvinvointialue. (n.d. -b). *Opinnäyte- ja tutkimustyöt*. <https://hyvinvointialue.kainuu.fi/opinnayte-ja-tutkimustyot>
- Kainuun liitto. (n.d.). *Kainuun kulttuuriohjelma 2022–2025*. Haettu 20.10.24 <https://www.kainuu.fi/wp-content/uploads/2022/02/kainuunkulttuuriohjelma.pdf>
- Kainuun liitto. (2024a). *Kainuun tilanne- ja kehityskuva*. https://kainuunliitto.fi/assets/uploads/2024/02/Kainuun-tilanne-ja-kehityskuva_esitys_13.2.2024.pdf
- Kainuun liitto. (2024b). *Maakunnan yhteistyöryhmä (MYR) Pöytäkirja 22.04.2024/Pykälä 29* <https://kainuunliitto10.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2024114-5>
- Kajaanin ammattikorkeakoulu. (n.d.). *Projektit*. <https://kamk.fi/tutkimus-ja-kehitys-sekayrityspalvelut/tutkimus-ja-kehitys/projektit/#search=kate>
- Kalliomeri, R., Mettinen, K., Ohlsson, A.-M., Soini, S. & Tulensalo, H. (n.d.). *Lapsikeskeinen palvelumuotoilu*. Pelastakaa lapset. https://www.pelastakaalapsen.fi/lapsilta-opittua/wp-content/uploads/sites/80/2023/09/lapsikeskeinen_palvelumuotoilu-opas.pdf

- Kananen, J. (2015). Monimenetelmäiset tutkimusotteet ja triangulaatio. Teoksessa T. Makkonen (toim.), *Opinnäytetyön kirjoittajan opas* (323–361). Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kempainen, J., Lokkila, K. & Vuorinen, S. (2025). *Kuulkaa mielemme kuiskintaa: Kainuun mielen hyvinvoinnin ohjelman (2025–2029) valmistelu*. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä B 177 / 2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7522-53-0>
- Koivisto, T.-A., & Tähti, T. (2024). Taide ja kulttuuri edistävät terveyttä ja hyvinvointia. *Lääkärilehti*, (79: e42185). <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/taide-ja-kulttuuri-edistavat-terveytta-ja-hyvinvointia/>
- Korsberg, M., Aalto-Nevalainen, P., Kivisaari, T., Martikainen, M., & Miettinen, M. (2024). Suomi liikkeelle – liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn poikkihallinnollinen ohjelma: Ohjelma-asiakirja. Valtioneuvoston julkaisu 2024:10. Valtioneuvosto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-791-1>
- Kuntaliitto. (n.d.). *Ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen ja teknologinen kestävyys*. <https://www.kuntaliitto.fi/tietotuotteet-ja-palvelut/verkkojulkaisut/kestava-kehityksen-strateginen-johtaminen/12-ekologinen-sosiaalinen-taloudellinen-ja-teknologinen>
- Känkänen, P. (7.12.2023). *Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät*. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/kulttuurihyvinvointi-ja-aidelahtoiset-menetelmat>
- Laitinen, L. (2017). Taide, taiteellinen toiminta ja mielenterveys. Teoksessa K. Lehikoinen & E. Vanhanen (toim.), *Taide ja hyvinvointi Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen* (85–98). Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2019/166>
- Lehikoinen, K., Koivisto, T.-A., Lapio, P., Lilja-Viherlampi, L.-M. & Salanterä, S. (2020). *Taide ja kulttuuritoiminta investointeina terveyteen ja hyvinvointiin sairaala- ja terveystalouksissa*. Artsequal Police Brief 1/2020. https://www.researchgate.net/publication/350178443_Taide_ja_kulttuuritoiminta_investointeina_terveystalouksissa_ja_hyvinvointiin_sairaala-ja-terveystalouksissa
- Lilja-Viherlampi, L.-M. & Rosenlöf, A.-M. (2019). Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen (toim.), *Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä* (20–39). Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-216-717-0>
- Lilja-Viherlampi, L.-M. & Rosenlöf, A.-M. (2019). Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi [kuva]. Teoksessa I. Tanskanen (toim.), *Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä* (20–39). Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-216-717-0>
- Luonto-Liitto. (2014). Rastitehtävät. Teoksessa M. Green, S. Heikkilä, M. Soulanto & M. Tuormaa (toim.), *Kosketa puuta, maista mustikkaa – Luontopolku lapsille* (12–15). <https://mappa.fi/wp-content/uploads/2023/02/Luontopolun-ohjeet.pdf>

- Maaseutuverkosto. (n.d.). *Planetaarinen Terveys luontoympäristön hyvinvoinnissa (Plate Luonto)*. Haettu 17.12.2025 osoitteesta <https://maaseutuverkosto.fi/hankkeet/planetaarinen-terveys-luontoympariston-hyvinvoinnissa-plate-luonto/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (15.8.2017). *Leikki on ihmisenä olemista*. <https://www.mll.fi/tiedotteet/leikki-ihmisenä-olemista/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (12.3.2026). *Lapsen kasvu ja kehitys*. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/>
- Mattelmäki T. (2006). *Design probes* (Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun julkaisusarja A, 69/2006) [väitöskirja, Aalto-yliopisto]. Aalto-yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:951-558-212-1>
- Mental Health Foundation. (n.d.). *Nature: How connecting with nature benefits our mental health* <https://www.mentalhealth.org.uk/our-work/research/nature-how-connecting-nature-benefits-our-mental-health>
- Mielenterveystalo. (n.d.). *Omahoito-ohjelma Mitä mielen hyvinvointi on?* <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/mielen-hyvinvoinnin-omahoito-ohjelma/mita-mielen-hyvinvointi>
- MIELI Suomen Mielenterveys ry. (30.9.2025). *Mielenterveyden käsi kuvaa mielen hyvinvointiin vaikuttavia arjen valintoja*. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/mielenterveys-ja-arjen-aidot/mielenterveyden-kasi-kuvaa-mielen-hyvinvointiin-vaikuttavia-arjen-valintoja/>
- Nomura, T. (3.12.2013). *Introduction to KJ-Ho – A Japanese problem-solving approach*. <https://www.creativityjournal.net/newsevents/item/201-kj-ho-japanese-problem-solving>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Määräykset ja ohjeet 2022:2a; 3. muutettu painos. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (n.d.). *Lastenkulttuuri*. <https://okm.fi/lastenkulttuurin-edistaminen>
- Opetus ja kulttuuriministeriö. (2021). *Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille*. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-853-3>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (20.8.2025). *Politiikka-analyysi: Kulttuurihyvinvointi vakiinnuttaa asemaansa osana hyvinvointipolitiikkaa*. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/politiikka-analyysi-kulttuurihyvinvointi-vakiinnuttaa-asemaansa-osana-hyvinvointipolitiikkaa>
- Paalanen, M. & Pöyhönen A. (n.d.). *Luonto*. <https://www.varinautit.fi/luonto/>
- Pacheco, J. F. (20.1.2025). *What is Design Thinking? Stanford d.school model*. <https://juanfernandopacheco.com/2025/01/what-is-design-thinking-stanford-d-school-model/>
- Prins J., van der Wilt, F., van der Veen, C. & Hovinga, D. (2022). *Nature play in early childhood education: A systematic review and meta ethnography of qualitative research*. Front. Psychol. (13:995164). doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.995164>

- RMIT University. (n.d.). *Mr. Stephan Hitchins*. Haettu 10.10.2025 osoitteesta <https://www.rmit.edu.au/profiles/h/stephan-hitchins2>
- Salonen, K. (2020). *Kokonaisvaltainen luontokokemus hyvinvoinnin tukena* (Tampereen yliopiston väitöskirjat 253) [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1563-4>
- Sotkamon kunta. (n.d.). *Syntiniemen esteetön luontovirkistysalue*. <https://www.sotkamo.fi/vapaa-aika-ja-liikunta/liikuntapalvelut/liikuntapaikat/syntiniemen-esteeton-luontovirkistysalue/>
- Suomen YK-liitto. (n.d.). *Kestävä kehitys Kestävän kehityksen tavoitteet*. <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>
- Suomen ympäristökeskus (Syke). (17.3.2025). *Ekosysteemipalvelut turvaavat ihmiselämän*. <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/ekosysteemipalvelut>
- Suomisanakirja. (n.d.). *Iteratiivinen*. <https://www.suomisanakirja.fi/iteratiivinen>
- Taikusydän. (31.1.2025). *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia*. <https://taikusydan.turkuamk.fi/info/taiteesta-hyvinvointia/>
- Tapahtumien Kainuu. (2025). *Kymppiviikko Taidekampuksella*. Haettu 11.5.25 osoitteesta <https://www.tapahtumienkainuu.fi/fi-FI/page/67b82ad781de245f55fbee4/kymppiviikko-taidekampuksella>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (4.3.2024a). *Fyysinen kunto ja terveys*. <https://thl.fi/aiheet/elintavat-ja-ravitsemus/liikunta/fyysinen-kunto-ja-terveys>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (4.3.2024b). *Liikuntasuositukset*. <https://thl.fi/aiheet/elintavat-ja-ravitsemus/liikunta/liikuntasuositukset>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (29.10.2024c). *Selvitys: Luontoympäristöt voivat tarjota jopa satojen miljoonien eurojen hyödyn kansantautien torjunnassa*. <https://thl.fi/-/selvitys-luontoymparistot-voivat-tarjota-jopa-satojen-miljoonien-eurojen-hyodyn-kansantautien-torjunnassa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (28.4.2025c). *Kestävyyden ulottuvuudet*. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/kestavan-hyvinvoinnin-edistaminen/kestavyyden-ulottuvuudet>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (7.2.2025b). *Planetaarinen terveys ja hyvinvointi*. <https://thl.fi/aiheet/ymparistoterveys/ajankohtaista/planetaarinen-terveys-ja-hyvinvointi>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (15.5.2025a). *Positiivinen mielenterveys eli mielen hyvinvointi*. <https://thl.fi/aiheet/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/positiivinen-mielenterveys-eli-mielen-hyvinvointi>
- Tieteen termipankki. (2026). *Kestävä kehitys*. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:kest%C3%A4v%C3%A4_kehitys
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (9.10.2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

- Tyrväinen, L., Halonen, J. I., Pasanen, T., Ojala, A., Täubel, M., Kivelä, S., Leskelä, A.-R., Pennanen, P., Manninen, J., Sinkkonen, A., Haahtela, T., Haveri, H., Grotenfelt-Enegren, M., Lankia, T., & Neuvonen, M. (2024). *Luontoympäristön terveysvaikutukset ja niiden taloudellinen merkitys*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 76/2024. Luonnonvarakeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-963-5>
- Työterveyslaitos. (n.d.). *Muutospolulla kohti mielen hyvinvointia*. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/yrityksien-tyokirja-hyvaan-elamaan/muutospolulla-kohti-mielen-hyvinvointia>
- UKK-instituutti. (16.2.2024). *Luontoliikunta – liiku metsässä ja poluilla*. <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-ymparistot/luontoliikunta-liiku-metsassa-ja-poluilla/>
- UKK-instituutti. (16.9.2025). *Aikuisten liikkumisen suositus*. <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-suositukset/aikuisten-liikkumisen-suositus/>
- UNESCO. (n.d.). *About the Culture Sector*. <https://www.unesco.org/en/culture/about>
- Yle. (n.d.). *Syntiniemen esteetön luontovirkistysalue avattiin Sotkamossa – yhdistää ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin*. <https://yle.fi/a/74-20191526>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60#idm4611192149904>
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/2016/27#OT4_OT8
- Ympäristöministeriö. (n.d.). *Jokaisenoikeudet*. <https://ym.fi/jokaisenoikeudet>
- Ympäristöministeriö. (15.3.2023). *Mitä on kestävä kehitys?* <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>
- Vorma, H., Rotko, T., Larivaara, M., & Kosloff, A. (2020). *Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:6. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4139-7>
- Vuori, J. (2021). Yleiset analyysitavat. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Haettu 6.1.2025 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/yleiset-analyysitavat/>
- World Health Organization. (26.5.2024). *Physical activity*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>

Liite 1. Sidosryhmien verkkokyselyt 1–4

1. Kysely: Kajaanin mielenterveys- ja päihdeyksikön sekä Kainuun lasten psykiatrian palveluyksikön terveydenhuollon ammattilaiset

Lapsiperheiden kestävän ja osallistavan luontotaidepolun kehittäminen (anonyymi kysely)

Ennen vastaamista luethan sähköpostin liitteenä olevan opinnäytetyön tiedote-/suostumuslomakkeen. Kyselyyn vastaaminen tarkoittaa, että osallistut vapaaehtoisesti tähän opinnäytetyöhön.

1. Kuinka tärkeänä pidät **lapsiperheiden** mielen hyvinvoinnin edistämisessä (omatoiminen tai ohjattu) luonnon hyödyntämistä, kuten esimerkiksi luontokuvia, -videoita, tai -tarinoita, luonnossa oleilua, luontomateriaalien käyttöä askartelussa, taiteilussa tms.?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- Ei lainkaan tärkeänä

2. Perustele tähän edellisen kysymyksen vastauksesi.

3. Hyödynnätkö luontoa työssäsi oman asiakasryhmäsi kanssa?

- Kyllä
- En

4. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Kyllä", kerro tähän muutama esimerkki.

5. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "En", perustele tähän vastauksesi.

6. Kuinka tärkeänä pidät **lapsiperheiden** mielen hyvinvoinnin edistämisessä (omatoiminen tai ohjattu) osallistavaa taidetoimintaa, kuten esimerkiksi maalaaminen, piirtäminen, askartelu, musiikki, teatteri, tanssi, valokuvaus tms.?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- Ei lainkaan tärkeänä

7. Perustele tähän edellisen kysymyksen vastauksesi.

8. Hyödynnätkö osallistavaa taidetoimintaa työssäsi oman asiakasryhmäsi kanssa?

- Kyllä
- En

9. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Kyllä", kerro tähän muutama esimerkki.

10. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "En", perustele tähän vastauksesi.

11. Millaisia vaikutuksia osallistavalla luontotaidepolulla voisi olla lapsiperheiden mielen hyvinvointiin ja mistä vaikutukset voisivat johtua?

12. Mitä osallistavia taidetoimintoja luontotaidepolulla olisi hyvä olla ja miksi?

13. Mitä resursseja tai tukipalveluja tarvitaan, jotta luontotaidepolku olisi onnistunut?

14. Näetkö mitään haasteita luontotaidepolun kehittämisessä tai sen käytössä?

Kyllä

En

15. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, perustele tähän vastauksesi ja anna ehdotuksia haasteiden voittamiseksi.

16. Luontotaidepolusta on tarkoitus tehdä myös ns. pop up-versio, jonka lapsi ja aikuinen voivat toteuttaa digitaalisten ohjeiden avulla mihin luontoympäristöön tahansa. Mitä ajatuksia tämä herättää?

17. Mitä muita ajatuksia, ideoita tai ehdotuksia sinulla on luontotaidepolun kehittämiseksi tai sen käyttöön?

18. Mitkä sidosryhmät näkisit tärkeinä osallistujina luontotaidepolun ideointitestaustyöpajassa keväällä -25?

19. Jos pyytäisin sinua luontotaidepolun ideointitestaustyöpajaan keväällä -25, tulisitko mukaan? **Tärkeää! Jos vastaat kyllä**, laita tästä erillisen viestin opinnäytetyön tekijän Kirsi Lökkilan sähköpostiosoitteeseen kirsi.lokkila@student.hamk.fi

Kyllä

En

2. Kysely: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattorit

Lapsiperheiden kestävän osallistavan luontotaidepolun kehittämisen (anonyymi kysely HYTE)

Ennen vastaamista luethan sähköpostin liitteenä olevan opinnäytetyön tiedote-/suostumuslomakkeen. Kyselyyn vastaaminen tarkoittaa, että osallistut vapaaehtoisesti tähän opinnäytetyöhön.

1. Kuinka tärkeänä pidät **lapsiperheiden** mielen hyvinvoinnin edistämistä (omatoiminen tai ohjattu) luonnon hyödyntämistä, kuten esimerkiksi luontokuvia, -videoita, tai -tarinoita, luonnossa oleilua, luontomateriaalien käyttöä askartelussa, taiteilussa tms.?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- Ei lainkaan tärkeänä

2. Perustele tähän edellisen kysymyksen vastauksesi.

3. Hyödynnätkö luontoa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössäsi?

- Kyllä
- En

4. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Kyllä", kerro tähän muutama esimerkki.

5. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "En", perustele tähän vastauksesi.

6. Kuinka tärkeänä pidät **lapsiperheiden** mielen hyvinvoinnin edistämisessä (omatoiminen tai ohjattu) osallistavaa taidetoimintaa, kuten esimerkiksi maalaaminen, piirtäminen, askartelu, musiikki, teatteri, tanssi, valokuvaus tms.?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- Ei lainkaan tärkeänä

7. Perustele tähän edellisen kysymyksen vastauksesi.

8. Hyödynnätkö osallistavaa taidetoimintaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössäsi?

- Kyllä
- En

9. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Kyllä", kerro tähän muutama esimerkki.

10. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "En", perustele tähän vastauksesi.

11. Millaisia vaikutuksia osallistavalla luontotaidepolulla voisi olla lapsiperheiden mielen hyvinvointiin ja mistä vaikutukset voisivat johtua?

12. Mitä osallistavia taidetoimintoja luontotaidepolulla olisi hyvä olla ja miksi?

13. Mitä resursseja tai tukipalveluja tarvitaan, jotta luontotaidepolku olisi onnistunut?

14. Näetkö mitään haasteita luontotaidepolun kehittämisessä tai sen käytössä?

Kyllä

En

15. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, perustele tähän vastauksesi ja anna ehdotuksia haasteiden voittamiseksi.

16. Luontotaidepolusta on tarkoitus tehdä myös ns. pop up-versio, jonka lapsi ja aikuinen voivat toteuttaa digitaalisten ohjeiden avulla mihin luontoympäristöön tahansa. Mitä ajatuksia tämä herättää?

17. Mitä muita ajatuksia, ideoita tai ehdotuksia sinulla on luontotaidepolun kehittämiseksi tai sen käyttöön?

18. Mitkä sidosryhmät näkisit tärkeinä osallistujina luontotaidepolun ideointitestaustyöpajassa keväällä -25?

19. Jos pyytäisin sinua luontotaidepolun ideointitestaustyöpajaan keväällä -25, tulisitko mukaan? **Tärkeää!** Jos vastaat kyllä, laita tästä erillisen viestin opinnäytetyön tekijän Kirsi Lokkilan sähköpostiosoitteeseen kirsi.lokkila@student.hamk.fi

Kyllä

En

3. Kysely: Esiopetuksen opettajat ja alkuopetuksen luokanopettajat

Esi- ja alkuopetus Lapsiperheiden kestävän osallistavan luontotaidepolun kehittäminen

Ennen vastaamista luethan sähköpostin liitteenä olevan opinnäytetyön tiedote-/suostumuslomakkeen. Kyselyyn vastaaminen tarkoittaa, että osallistut vapaaehtoisesti tähän opinnäytetyöhön.

1. Kuinka tärkeänä pidät lasten mielen hyvinvoinnin edistämisessä (omatoiminen tai ohjattu) luonnon hyödyntämistä, kuten esimerkiksi luontokuvia, -videoita, tai -tarinoita, luonnossa oleilua, luontomateriaalien käyttöä askartelussa, taiteilussa tms.?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- Ei lainkaan tärkeänä

2. Perustele tähän edellisen kysymyksen vastauksesi.

3. Hyödynnätkö luontoa opetuksessasi?

- Kyllä
- En

4. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Kyllä", kerro tähän muutama esimerkki.

5. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "En", perustele tähän vastauksesi.

6. Kuinka tärkeänä pidät lasten mielen hyvinvoinnin edistämisessä (omatoiminen tai ohjattu) osallistavaa taidetoimintaa, kuten esimerkiksi maalaaminen, piirtäminen, askartelu, musiikki, teatteri, tanssi, valokuvaus tms.?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- Ei lainkaan tärkeänä

7. Perustele tähän edellisen kysymyksen vastauksesi.

8. Hyödynnätkö osallistavaa taidetoimintaa opetuksessasi?

- Kyllä
- En

9. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "Kyllä", kerro tähän muutama esimerkki.

10. Jos vastasit edelliseen kysymykseen "En", perustele tähän vastauksesi.

11. Lapsiperheiden lisäksi luontotaidepolkua voivat hyödyntää myös varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmät. Millaisia ajatuksia se sinussa herättää?

12. Millaisia vaikutuksia osallistavalla luontotaidepolulla voisi olla lasten mielen hyvinvointiin ja mistä vaikutukset voisivat johtua?

13. Mitä osallistavia taidetoimintoja luontotaidepolulla olisi hyvä olla ja miksi?

14. Mitä resursseja tai tukipalveluja tarvitaan, jotta luontotaidepolku olisi onnistunut?

15. Näetkö mitään haasteita luontotaidepolun kehittämisessä tai sen käytössä?

Kyllä

En

16. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, perustele tähän vastauksesi ja anna ehdotuksia haasteiden voittamiseksi.

17. Luontotaidepolusta on tarkoitus tehdä myös ns. pop up-versio, jonka lapsi ja aikuinen (esim. opettaja) voivat toteuttaa digitaalisten ohjeiden avulla mihin luontoympäristöön tahansa. Millaisia ajatuksia tämä herättää?

18. Mitä muita ajatuksia, ideoita tai ehdotuksia sinulla on luontotaidepolun kehittämiseksi tai sen käyttöön?

19. Mitkä sidosryhmät näkisit tärkeinä osallistujina luontotaidepolun ideointitestaustyöpajassa keväällä -25?

20. Jos pyytäisin sinua luontotaidepolun ideointitestaustyöpajaan keväällä -25, tulisitko mukaan? **Tärkeää! Jos vastaat kyllä**, laita tästä erillisen viestin opinnäytetyön tekijän Kirsi Lökkilan sähköpostiosoitteeseen kirsi.lokkila@student.hamk.fi

Kyllä

En

4. Kysely: Viestinnän asiantuntijat

Viestintä - Lapsiperheiden kestävän osallistavan luontotaidepolun kehittäminen

Ennen vastaamista luethan sähköpostin liitteenä olevan opinnäytetyön tiedote-/suostumuslomakkeen. Kyselyyn



1. Miten tieto uudesta luontotaidepolusta saataisiin parhaiten lapsiperheiden tietoon?

2. Mitä resursseja ja tukipalveluja tarvitaan, jotta luontotaidepolusta viestiminen onnistuu?

3. Näetkö mitään haasteita luontotaidepolun viestinnässä?

Kyllä

En

4. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, perustele tähän vastauksesi ja anna ehdotuksia haasteiden voittamiseksi.

5. Luontotaidepolusta on tarkoitus tehdä myös ns. pop up-versio, jonka lapsi ja aikuinen voivat toteuttaa digitaalisten ohjeiden avulla mihin luontoympäristöön tahansa. Missä viestintäkanavassa ja muodossa digitaaliset ohjeet tavoittaisi vanhemmat parhaiten ja jatkuvasti?

6. Mitä muita ajatuksia, ideoita tai ehdotuksia sinulla on luontotaidepolun viestintään liittyen?

Liite 2. Muotoiluluotaimen tehtävät

Tehtävä 1:

Vanhemman ja lapsen yhteinen tehtävä: Avaa linkissä oleva Mieli ry:n tuottama Hyvän mielen metsäkävely. Aseta video suurin piirtein kohtaan 6:00. Pyydä lapsi/lapset rauhalliseen paikkaan ja katsokaa videota yhdessä muutama minuutti eli sen aikaa, kun teistä tuntuu hyvältä. Älkää ylittäkö kohtaa 18:30, koska video muuttuu talviympäristöksi.

Videon katselun jälkeen:

1. pyydä lastasi/lapsiasi kertomaan, mitä kaikkea kivaa kesäisessä metsässä voisi tehdä yhdessä tosi tärkeän aikuisen kanssa.
2. Millaisia tunteita tai ajatuksia sinulle vanhempana heräsi tehtävän aikana?

Vastausviestinä voit kirjoittaa täysiiä lauseita, mutta pelkät avainsanatkin riittävät hienosti. Jos haluat laittaa ääniviestin, sekin käy vallan mainiosti.

<https://www.youtube.com/watch?v=raZahT5KPZU&t=400s>

Tehtävä 2:

Vanhemman tehtävä: Vastaa viestin ohessa olevaan anonyymiin kyselyyn. Jos aikasi/jaksamisesi on tänään vähäistä, voit vastata kyselyyn milloin tahansa ennen ensi maanantaita.

Lapsen tehtävä: Pyydä lasta/lapsiasi piirtämään seuraavan ohjeen mukainen kuva: " Kuvittele, että olet sinun kaikista tärkeimmän aikuisen kanssa kesällä metsäpolulla. Piirrä, mitä kaikkea näette siellä! " Lähetä minulle valokuva piirustuksesta.

Tehtävä 3:

Vanhemman tehtävä: Mitkä asiat luonnossa saavat sinut tuntemaan 1 iloa, 2 surua, 3 uteliaisuutta, 4 vihaa ja 5 rauhaa?

Lapsen tehtävä: Esitä kuvat lapsellesi/lapsillesi ja pyydä häntä/heitä vastaamaan samaan kysymykseen.

Vastausviestinä voit kirjoittaa täysiiä lauseita, mutta pelkät avainsanatkin riittävät hienosti. Jos haluat laittaa ääniviestin, sekin käy vallan mainiosti.

Tehtävä 4:

Vanhemman tehtävä: Tee tämä tehtävä illalla. Mieti päivän kulkua ja tunteitasi päivän aikana. Kirjoita muutamalla sanalla päivän tunnelmista. Olisitko lähtenyt tänään lapsen/lasten kanssa luontotaidepolulle? Perustelee lyhyesti.

Lapsen tehtävä: Pyydä lastasi/lapsiasi toimimaan heittomerkeissä olevan ohjeen mukaan, kirjoita lapsen kertomat perustelut valinnoille ja lähetä valokuva. " Etsi 3 luontoon liittyvää asiaa. Ne voivat olla leluja tai kirjojen kuvia. Kerro vanhemmallesi, miksi valitsit juuri ne. Aseta ne pöydälle valokuvattavaksi juuri niin kuin haluat. "

Vastausviestinä voit kirjoittaa täysiiä lauseita, mutta pelkät avainsanatkin riittävät hienosti. Jos haluat laittaa ääniviestin, sekin käy vallan mainiosti.

Tehtävä 5:

Vanhemman tehtävä: Olemme siis nyt yhdessä kehittämässä luontotaidepolkua, jossa tulee olemaan erilaisia yhteisiä tehtäviä lapsille ja vanhemmille (tai muulle lapsen tärkeälle aikuiselle mukaan lukien päiväkot-, esiopetus- ja alkuopetusryhmien opettajat).

Miten luontotaidepolku ja/tai sillä olevat tehtävät voisivat auttaa ihmisiä ymmärtämään, että on tärkeää huolehtia luonnosta ja eläimistä?

Lapsen tehtävä: Pyydä lasta/lapsiasi piirtämään pörriäisen kuva ja kysy häneltä alla olevat kysymykset. Lähetä minulle valokuva piirustuksesta ja lapsen vastaukset.

- Mikä on Pörriäisen nimi?
- Missä se elää?
- Mitä se syö?
- Miksi se on tärkeä luonnolle ja ihmisille?
- Miten voimme auttaa suojelemaan sitä?

Vastausviestinä voit kirjoittaa täysiiä lauseita, mutta pelkät avainsanatkin riittävät hienosti. Jos haluat laittaa ääniviestin, sekin käy vallan mainiosti.

Tehtävä 6:

Vanhemman tehtävä: Vastaa viestin ohessa olevaan anonyymiin lyhyeen neljän kysymyksen kyselyyn. Jos aikasi/jaksamisesi on tänään vähäistä, voit vastata kyselyyn milloin tahansa ennen ensi maanantaita.

Lapsen tehtävä: Pyydä lasta/lapsiasi piirtämään seuraavan ohjeen mukainen kuva ja lähetä siitä valokuva. "Mikä voisi olla hankalaa, vaikeaa tai kurjaa metsäpolulla kulkemisessa? Piirrä, miltä sellainen polku näyttää!"

Tehtävä 7:

<https://www.youtube.com/watch?v=2G8LAIHSCAs>

Vanhemman ja lapsen yhteinen tehtävä: Laittakaa ohessa oleva video taustalle pyörimään. Tarkoitus on vain kuulla.

Suunnitelkaa ja piirtäkää yhdessä unelmienne kartta kesäisestä luontotaidepolusta.

Aloittakaa piirtämällä paperille kiemurainen polku. Piirtäkää karttaan polun varrelle eri kohtiin yhteistä tekemistä tai tehtäviä. Karttaan saa piirtää myös muita tarpeellisia asioita.

Jos kuva vaatii mielestänne kirjallisia tarkennuksia, niitä voi kirjoittaa piirustuksen ohkeen. Lähetä valokuva piirustuksesta.

Liite 3. Huoltajien 1. kysely: Taustakysymykset vanhemmalle

Taustakysymykset vanhemmalle

Vastausten ei tarvitse olla täysiä lauseita ja avainsanatkin riittävät hyvin.

1. Montako lasta sinulla on ja minkä ikäisiä he ovat?

2. Mitä teet yleensä ulkona lasten kanssa?

3. Kerro parhaasta muistosta lapsen/lasten kanssa luonnossa. Miksi se oli erityinen ja miten se vaikutti teidän hyvinvointiinne?

4. Mikä on tärkeintä, kun vietätte yhdessä aikaa luonnossa perheenä?

5. Mitä mieltä olet kehitteillä olevasta luontotaidepolusta?

6. Miten luontotaidepolku voisi edistää sinun ja lastesi mielen hyvinvointia?

7. Kuinka kauan viihtyisitte luontotaidepolulla?

8. Kuinka monta tehtävää luontotaidepolulla olisi sopiva määrä 3–8-vuotiaille lapsille?

9. Voisiko samalla luontotaidepolulla käydä useamminkin? Mikä saisi perheenne palaamaan luontotaidepolulle uudelleen?

10. Mitä mieltä olet Pop-up-luontotaidepolusta, jonka perhe voi perustaa digitaalisten ohjeiden mukaan mihin luontoympäristöön tahansa?

11. Mistä etsit tietoa lapsiperheille suunnatuista vapaa-ajan toiminnoista ja palveluista? Olisiko sinulla antaa vinkki viestintäkanavasta, jossa luontotaidepolkua kannattaisi ehdottomasti mainostaa?

Liite 4. Huoltajien 2. kysely: Luontotaidepolun esteiden ja haasteiden kartoittaminen

Luontotaidepolun esteiden ja haasteiden kartoittaminen

Vastausten ei tarvitse olla täysiiä lauseita ja avainsanatkin riittävät hyvin.

1. Mikä voisi estää tai vaikeuttaa perhettäsi lähtemästä luontoon? (esim. aikataulut, sää, varusteet, sijainti)

2. Mikä voisi tehdä luontotaidepolulla liikkumisesta haastavaa? (esim. maasto, lasten viihtyminen, aika, turvallisuus)

3. Mikä voisi estää teitä palaamasta luontotaidepolulle uudelleen? (esim. kokemus, saavutettavuus, kiinnostavuus, sijainti)

4. Miten edellä mainitsemasi haasteet ja esteet voisi ratkaista, jotta polulle olisi helppo lähteä?

Liite 5. Huoltajien 3. kysely: Aikuisen ja lapsen yhteinen tehtäviä sisältävä luontopolku eli luontotaidepolku

Kysely: Aikuisen ja lapsen yhteinen tehtäviä sisältävä luontopolku eli luontotaidepolku

Opinnäytetyössä kehitetään luontotaidepolun toimintamalli, jonka perusteella kunnat voivat rakentaa polun haluamaansa paikkaan. Luontotaidepolku tarkoittaa luontopolkua, jossa on 3-8-vuotiaille lapsille suunnattuja tehtäviä läheisen aikuisen kanssa tehtäväksi. Polku sopii myös varhaiskasvatus-, esi- ja alkuopetusryhmille.

* Pakollinen

1. Voisiko aikuisten ja lasten yhteinen luontotaidepolku eli tehtäviä sisältävä luontopolku edistää heidän mielen hyvinvointiaan? *

Kyllä

Ei

2. Perustelee tähän edellisen kysymyksen vastauksesi. (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.) *

3. Millainen ympäristö sopisi parhaiten luontotaidepolun paikaksi ja mitä ympäristössä voisi olla? (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.)

4. Kuinka kauan viihtyisitte luontotaidepolulla?

n. 15 min.

n. 30 min

n. 1 h

n. 1,5 h

n. 2 h

5. Voit halutessasi perustella tähän edellisen vastauksen. (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.)

6. Kuinka monta luontopolun tehtävää olisi sopiva määrä 3–8-vuotiaille lapsille?

- 5
- 10
- 15
- 20

7. Voit halutessasi perustella tähän edellisen vastauksen. (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.)

8. Voisiko samalla luontotaidepolulla käydä useamminkin?

- Kyllä
- Ei

9. Mikä voisi saada aikuiset ja lapset palaamaan sinne yhdessä uudelleen? (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.)

10. Mitkä asiat voisivat estää teitä lähtemästä luontotaidepolulle?

11. Onko jotain tietoja tai taitoja, joita haluaisit lasten oppivan luontotaidepolulla? (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.)

12. Mitä tehtäviä luontopolulla voisi olla 3-8-vuotiaille lapsille aikuisen kanssa yhdessä tehtäväksi? (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.)

13. Kiinteästi sijoitettavan luontotaidepolun toimintamallin lisäksi kehitetään samat tehtäväohjeet sisältävä Pop-up-versio, jonka digitaalisten esim. kunnan verkkosivuilta saatavien ohjeiden perusteella aikuinen/aikuiset ja lapsi/lapset voivat tehdä luontopolun tehtävät valitsemassaan luontoympäristössä. Mitä ajatuksia tämä herättää sinussa? (Pelkät avainsanatkin riittävät vastaukseksi.)

Liite 6. Esimerkit aineiston analysoinnin etenemisestä

Esimerkkikatkelma lapsiperheiden työpajan huoltajille jaetun verkkokyselyaineiston analysoinnista

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistys	Teemat aakkosjärjestyksessä
Tietoa eläimistä, kasveista ja luonnosta. Motorisia taitoja voi kehittää (kiipeily, hyppiminen) 11LPT1	tietoa eläimistä 11LPT1	Eläinten tarkkailu ja oppiminen
Eläinten ja kasvien tuntemista ja vaikka jotain simppeleitä erätaitoja. 11LPT5	eläinten tunteminen 11LPT5	Eläinten tarkkailu ja oppiminen
Sotkamossa oli aikoinaan riistapolku: Metsäpolun reunoilla oli vanerista tehtyjä metsän eläimiä mitä pääsi ihmettelemään. Ja jokaisesta eläimestä löytyi pieni tietoisku. Polun puolivälissä oli makkaranpaistopaikka. Reitti oli helppokulkuinen ja esteetön. Pölyvaaran/Hoikanlammen/erkin polkun ympäristön hyödyntäminen. 3LPT1	eläimiin liittyvät tietoiskut polulla 3LPT1	Eläinten tarkkailu ja oppiminen
Luonto-oppia eläimistä ja ympäristöstä. 11LPT2	luonto-oppia eläimistä 11LPT2	Eläinten tarkkailu ja oppiminen

Koodiesimerkkiselitys 11LPT1 = 11. kysymys ”Onko jotain tietoja tai taitoja, joita haluaisit lasten oppivan luontotaidepolulla?” LPT eli lapsiperheidentyöpaja vastaaja 1

Koodiesimerkkiselitys 3LPT1 = 3. kysymys ”Millainen ympäristö sopisi parhaiten luontotaidepolun paikaksi ja mitä ympäristössä voisi olla?” LPT = lapsiperheiden työpaja vastaaja 1

Esimerkkikatkelma lapsiperheiden työpajan piirrostehtävän yhteyteen huoltajan kirjoittamien lasten sanojen analysoinnista

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistys	Teemat aakkosjärjestyksessä
Piirtäjä kirjoittanut viivoilla "Äiti, ihana äiti" Kiipeilypaikka Lumi Eläinten jäljet ruohikossa Avaruus L1 LPT	sanat: äiti, ihana äiti L1 LPT	Läheisyys
Äitin kanssa piilosta puita ötökkä on muuttunut hassuksi Piirtäjä seisoo käsillään Äidin kanssa syödään kirsikoita L6 LPT	äitin kanssa piilosta L6 LPT	Läheisyys
Juoksukisa äidin kanssa, piirtäjä voitolla. Yleisössä ruohikolla istuvat pikkusiskot. Isi on rakentanut maalin. Kisa on niin pitkä, että on tullut ilta. Orava Aurinko kannustaa juoksukisailijoita L5 LPT	juoksukisa äidin kanssa L5 LPT	Läheisyys
Juoksukisa äidin kanssa, piirtäjä voitolla. Yleisössä ruohikolla istuvat pikkusiskot. Isi on rakentanut maalin. Kisa on niin pitkä, että on tullut ilta. Orava Aurinko kannustaa juoksukisailijoita L5 LPT	pikkusiskot yleisönä ruohikolla L5 LPT	Läheisyys
Juoksukisa äidin kanssa, piirtäjä voitolla. Yleisössä ruohikolla istuvat pikkusiskot. Isi on rakentanut maalin. Kisa on niin pitkä, että on tullut ilta. Orava Aurinko kannustaa juoksukisailijoita L5 LPT	isä rakentanut maalin L5 LPT	Läheisyys
Tytöllä pois lähtevää meikkiä Ilta-aurinko, melkein yö Vihreät lehdet Isi, äiti ja Samsa-koira yhdessä metsässä L4 LPT L4 LPT	isä, äiti ja koira yhdessä metsässä L4 LPT	Läheisyys

Koodiesimerkkiselitys L1LPT = Lapsi1 lapsiperheiden työpaja

Esimerkkikatkelma esiopetuksen opettajien ja alkuopetuksen luokanopettajien verkkokyselyaineiston analysoinnista

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistys	Teemat aakkosjärjestyksessä
Luonto tarjoaa monia mielen hyvinvointia tukevia keinoja 2EA1	luonto mielen hyvinvoinnin tukemisessa 2EA1	Luonnon hyvinvointivaikutukset
Luonto ympäröi meitä ja sen hyödyntäminen opetuksessa on tärkeää, jotta osaamme arvostaa sen olemassaoloa. Monesti luonto on meille itsestään selvyyttä ja emme huomaa sen vaikutusta tai hyötyä. 2EA2	luonnon olemassaolon ja vaikutusten arvostus 2EA2	Luontosuhteen vahvistaminen
Materiaalina kuviksessa, luonnon tutkimista sekä liikunnassa luonnossa liikkumisessa. 4EA1	luonnon tutkiminen 4EA1	Luontotaidereiden mahdollisuudet opetuksessa/oppimisessa
Luontotaidepolusta saisi varmasti loistavia ideoita luonnon hyödyntämiseen opetuksessa. 9EA1	luontotaidepolku tarjoaa ideoita opetukseen 9EA1	Luontotaidereiden mahdollisuudet opetuksessa/oppimisessa
Mielenkiintoinen ajatus ja varmasti toteutettavissa. Uskoisin, että tällaiselle alustalle löytyy käyttöä. Jos on vielä helposti muunneltavissa sitä parempi esim. eri ikäryhmille. 13EA2	muunneltavuus eri ikäryhmille vahvistaa toimivuutta 13EA2	Luontotaidereiden muunneltavuus
Mitä erilaisemmat ryhmät voisivat käyttää sen parempi. 9EA2	laaja hyödyntäminen erilaisille ryhmille 9EA2	Luontotaidereiden muunneltavuus
Selkeät ohjeistukset toteutukseen sekä selkeästi ohjaaja varten kirjattuna tarvittavat välineet ja materiaalit. Mahdollisimman matalan kynnyksen tehtäviä. 12EA1	selkeät ohjeet toteutukseen 12EA1	Luontotaidereiden ohjeistus
Käytön ohjausta. 12EA2	käytön ohjausta 12EA2	Luontotaidereiden ohjeistus
Elämyksellisyys ja uuden oppiminen ja yhdessä kokeminen. 10EA2	yhteiset kokemukset 10EA2	Luontotaidereiden osallisuuden lisääjänä
Materiaalina kuviksessa, luonnon tutkimista sekä liikunnassa luonnossa liikkumisessa. 4EA1	luonnonmateriaalit taiteessa 4EA1	Luovuus ja taide

Koodiesimerkkiselitys 2EA1 = 2. Kysymys ”Perustele tähän edellisen kysymyksen vastauksesi.” EA = Esiopetuksen opettaja tai alkuopetuksen luokanopettaja vastaaja 1

Liite 7. Aineiston 26 teemaa aakkosjärjestyksessä ja teemoihin liittyvien ilmaisujen esiintymiskerrat toimijaryhmittäin

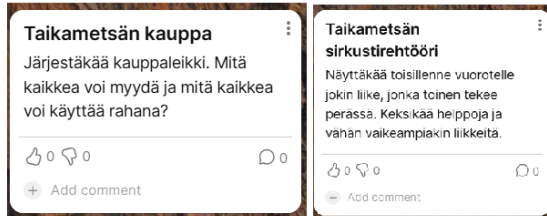
Aineiston 26 teemaa aakkosjärjestyksessä ja teemojen esiintymismäärät toimijaryhmittäin

Aihe	Mielenterveytyön ammattilaiset	HYTE- koordinaattorit	Esi- ja alkuopetuksen opettajat	Lapset ja huoltajat (perheet)
Eläinten tarkkailu ja oppiminen	1			42
Esteettömyys ja turvallinen kulku	1	1		25
Eväät/luonnontuotteiden nauttiminen	2			32
Kasvien tarkkailu ja oppiminen	2			47
Leikki	1			22
Liikkuminen ja motoriset toiminnot	2	2	1	25
Luonnon hyvinvointivaikutukset	17	10	2	8
Luonnon tilan ja monimuotoisuuden kunnioitus				60
Luonnonmateriaalit ja niiden hyödyntäminen	2	1		5
Luontosuhteen vahvistaminen	6	2	1	1
Luontotaidereiden mahdollisuudet opetuksessa/oppimisessa			2	11
Luontotaidereiden markkinointi		3		8
Luontotaidereiden muuntautuvuus	7		2	11
Luontotaidereiden ohjeistus		5	2	3
Luontotaidereiden resurssit ja organisointi	13	4		
Luontotaidereiden yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisääjänä		8		
Luovuus ja taide	30	5	3	16
Läheisyys	2	4		35
Maisemien ja luonnon elementtien tarkkailu				39
Matalan kynnyksen toiminta			3	2
Moniaistinen luontokokemus	2	1	2	18
Rauhoittuminen	1	1	1	18
Saavutettavuus ja sijainti	4	4		31
Sienten tarkkailu ja havainnointi				5
Taiteen hyvinvointivaikutukset	12		6	
Teemaretket	3		2	4

Liite 8. Pop up -luontotaideretken tehtävälunnonosiesimerkit

Pop up -luontotaideretken tehtävälunnonosiesimerkit ideataulusta sisältökokonaisuuksittain

1 Leikki ja liikkuminen



2 Luovuus ja mielikuvitus



3 Tutkiminen ja oppiminen



4 Läheisyys ja rauhoittuminen



Liite 9. Prototyyppi Pop up -luontotaideretken 25 tehtävälunnoksesta

Luonnon taikaa ja yhteistä aikaa – lapsiperheiden luontotaidepolku (valittu 25 tehtävästä 15 tehtävää)

1 Taikametsän luontopolun aloitus (energian purku/leikki)

Luontotaidepolku alkaa hippaleikillä! Valitkaa hippa, joka yrittää koskettaa muita hankalaa paikkaan. Kosketettu muuttuu hipaksi ja pitää kättään kosketuskohdassa, kunnes saa jonkun toisen kiinni uudeksi hipaksi.

2 Supersuojelijoiden salainen kutsu (luonnonsuojelu)

Metsän viisaat ovat lähettäneet viestin: tarvitaan uusia luonnon supersankareita! Teidät on valittu salaiselle tehtävälle turvaamaan luonnon hyvinvointia.

Etsikää ympäröivästä luonnosta paikkoja ja asioita, jotka tarvitsisivat suojeluanne. Pohtikaa, mikä luonnossa tekee teidät ja eläimet iloisiksi tai surullisiksi. Keskustelkaa, voisitteko joskus järjestää roskienkeruuretken lähiluontoonne.

3 Värien valtakunta ja muotojen metsä (oppiminen: värit/muodot)

Luonnossa on salaisia paikkoja, joissa värit ja muodot asuvat. Te olette nyt niiden etsijöitä! Etsikää ympäriltänne neljä vihreää, kolme ruskeaa, kaksi mustaa ja yksi valkoinen väri. Mitä muita värejä löydätte? Etsikää sitten yksi pyöreä, kaksi pitkulaista, kolme isoa ja neljä pientä luonnossa olevaa asiaa.

4 Kolmikerroksinen luontotalo (luontotietous)

Metsä on kuin kolmikerroksinen luontotalo. Talo on täynnä asukkaita niin maan alla, maan päällä kuin korkeuksissakin. Keksittekö, ketkä asuvat missäkin kerroksessa?

5 Salaperäisten tapahtumien jäljillä (luovuus)

~~Kolmikerroksisen luontotalon asukit ovat ihmeissään, koska metsässä on tapahtunut jotain kummallista! Keksikää yhdessä tarina siitä, mitä ihmettä täällä metsässä on tapahtunut.~~

6 Kosketuksen taika ja halauksen aika (tunteet/läheisyys)

Koskettakaa taikakosketuksellanne jotain suurempaa ja pienempää kuin itse olette sekä jotain ihmeellistä ja jotain tärkeää tai rakasta. Katsokaa toisianne ja sanokaa toiselle jotain mukavaa. Lopuksi halatkaa tai jatkakaa matkaa käsikkäin, jos se tuntuu hyvältä.

7 Taikakuvien metsägalleria (luovuus)

Huomaatteko, että ympärillänne on piilossa näkymätön taidegalleria? Tehtävänne on löytää kaunein tai mielenkiintoisin luontokohde, joka voi olla pientä tai suurta. Ottakaa siitä "valokuva" sormikehyksellä (etusormet ja peukalot yhteen), näyttäkää kuva toisillenne ja tallentakaa se mieleen. Piirtäkää kuva kotona ja järjestäkää oma taidenäyttely.

8 Luonnon naamiaiset ja äänien arvoitukset (luontotietous)

Metsä pukeutuu eri vuodenaikoina eri asuihin ja laulaa erilaisia lauluja.

Mikä vuodenaika on nyt ja mistä merkeistä sen voi päätellä? Pohtikaa, miltä täällä näyttäisi ja kuulostaisi muina vuodenaikoina. Mitkä voisivat eri vuodenaikoina aiheuttaa napsahtavan, rasahtavan tai loiskahtavan äänen?

9 Luonnon salaiset viestit (aistit/luovuus/leikki)

Luonnolla on salaisia viestejä, jotka voi havaita koskettamalla, katsomalla tai haistamalla. Tunnustelkaa mahdollisimman montaa erilaista luonnonmateriaalia. Katsokaa kirkkaita ja

varjoisia paikkoja. Montako tuoksua löydätte? Mikä miellyttää eniten? Mikä ei tuoksu miltään? Järjestäkää testi: toinen sulkee silmät, toinen antaa hänelle luonnonmateriaalin tunnusteltavaksi ja arvattavaksi.

40 Luonto viestii meille salaisesti.

Voit huomata sen viestit katsomalla, koskettamalla ja haistamalla. Tunnustele erilaisia pintoja: kovaa, pehmeää, piikikästä, sileää, karheaa, kevyttä, painavaa, kosteaa, kuivaa tai pörröistä. Katselo ympärillesi – löydätkö jotain kirkasta ja jotain hämärää? Haista ilmaa ja kasvoja. Kuinka monta erilaista tuoksua löydät? Mikä niistä on miellyttävin? Löytyykö jokin, joka ei tuoksu miltään?

Voitte myös järjestää pienen testin. Toinen sulkee silmänsä ja saa tunnusteltavakseen luonnonmateriaalin. Hän kuvailee, miltä se tuntuu, ja yrittää arvata, mikä se on.

41 Kasvitutkijat työssään (luontotietous)

Olette nyt luonnontutkijoita ja nyt tarvitaan kärsivällisyyttä! Tutkikaa isoa, keskikokoista ja pientä kasvia. Älkää irrottako kasvoja maasta! Kuvaillkaa havaintonne ja tietonne toisillenne.

42 Karhuleikki (energian purku/luontotietous/leikki)

Montako erilaista nimitystä tiedätte karhuista olevan? Keksikää myös hellittelynimiä. Näytelkää karhun heräämistä, kävelyä, juoksua, syömistä, peseytymistä ja levähtämistä.

13 Poskipysäkki ja puujuttuja (rauhottuminen/aistit/läheisyys)

Etsikää jotain kiinnostavaa, jota vasten voitte painaa poskenne. Tuntuuko hyvältä laittaa poski toisen poskea vasten? Etsikää puu, jonka ympärille kätenne ylettyvät – ja sellainen, jonka ympärille kädet eivät ylety edes yhdessä. Miltä puu tuntuu ja tuoksuu?

44 Bongaa (luontotietous)

Nyt tarvitaan kärsivällisyyttä! Bongatkaa ötököitä, eläimiä ja eläinten jättämiä merkkejä. Ehkä törmäätte myös hämähäkin taidegalleriaan. Jos löydätte hämähäkinverkon, tutkikaa sitä tarkasti koskematta. Miettikää, miten ja miksi se on tehty.

15 Hiljaisuuden hetki (rauhottuminen)

Istukaa tai maatakaa. Havainnoikaa pilviä, puiden latvoja ja ääniä. Mikä ääni on rauhoittavin, entä erikoisin? Sulkekaa silmät ja ottakaa 5 syvää henkäystä ja kertokaa, miltä tuntuu.

46 Luonnon mielikuvitusmarkkinat (luovuus)

Keksikää, mitä arkisia asioita (ruokia, esineitä jne.) luonnossa olevat asiat muistuttavat. Esimerkiksi havunneulaset voisivat olla porkkanaraastetta. Miettikää, mitä eläimet ja ihmiset voisivat syödä luonnossa.

17 Ötökän kotipesä (luovuus)

Tehkää ötökälle lapsen nyrkin kokoinen pesä kuivia lehtiä ja oksia käyttäen. Älkää käyttäkö eläviä kasveja, vaan esim. maahan tippuneita lehtiä tai oksia.

18 Rohkeat hiirulaiset (leikki/energian purku)

Kuvitelkaa olevanne hiiriä, jotka pysyvät hiljaa piilossa saalistajiltaan. Hiippailkaa hiljaa puun juurelta toiselle aiheuttamatta jälkiä tai ääniä. Ylättäen tuleekin kiire piiloon puun juurelle, jonne on juostava äänettömästi. Etsikää jotain ylitettävää tai alitettavaa. Voisikohan hiiri puikkelehtia myös aikuisen jalkojen välistä?

19 Luonnon lelupaja (luovuus)

Tehkää käpylehmiä ja muita eläimiä kivistä sekä maahan tippuneista oksista ja lehdistä.

Testipalaute: Tuli mieleen: tietäähän nuoret aikuiset vielä, miten käpylehmä tehdään.

20 Muurahaisten maamerkki (aistit)

Piirtäkää maahan tippuneella oksalla maahan pitkiä muurahaisten polkuja ja kävelkää niitä pitkin.

21 Aarteenetsintä (leikki)

Ottakaa 10 askelta eteenpäin omiin suuntiinne. Osoittakaa jalkejonne juurelta löytyvä aarre ja kuvaillkaa sitä tarkasti.

22 Taikametsän keräilymatematiikkaa (matematiikka/läheisyys)

Etsikää kanto, kivi tai muu tasainen alusta. Lapset tuovat alustalle: yhden eläimen pesänrakennusaineen, kaksi maahan tippunutta lehteä, kolme havunneulasta, neljä maahan tippunutta tikkua tai keppiä ja viisi halausta.

23 Laavaa taikametsässä, ihme ja kumma! (energian purku/leikki)

Loikitään "Maa on laavaa"! Päättäkää turvapaikat (esim. kivet, juuret, mättäät). Kaikki muu on tulikuuma laavaa. Liikkukaa vain turvapaikoilla. Kuka pääsee pisimmälle?

24 Taikametsän taitavat taiteilijat (luovuus/oppiminen)

Tehkää maahan kivistä sekä maahan tippuneista kuivista lehdistä tai tikuista ympyrä, neliö ja kolmio. Tämän jälkeen taiteilkaa maahan yhteinen taideteos taikametsän asukista. Kehystäkää teos kepeillä ja jättäkää se seuraaville kävijöille ihailtavaksi.

25 Taikametsän maagiset äänet (rauhottuminen/kiitollisuus)

Etsikää paikka (esim. iso kivi), johon voitte istua levähtämään ja kuuntelemaan luonnonääniä. Voitte olla ihan lähekkäin, jos se tuntuu tässä hetkessä hyvältä. Istukaa hiljaa muutama minuutti. Kertokaa vuorotellen toisillenne, mikä tällä metsäretkellä oli kaikista kivointa. Kiittäkää toisianne tästä metsäretkestä ja ihanasta hetkestä. (Testipalaute: Tämä on ihana lopetus)

Liite 10. Pop up -luontotaideretken 15 testitehtävää

Luonnon taikaa ja yhteistä aikaa – lapsiperheiden luontotaidepolku

- Lasten mukana olevat aikuiset tekevät tehtävät yhdessä lasten kanssa.
- Tehtävien määrän ja järjestyksen voi valita vapaasti.
- Muistakaa, että jäkälää tai sammalta ei saa poimia eikä puista saa katkoa oksia.

1 Taikametsän retki alkaa hassutellen hippasilla!

Yksi on hippa, joka yrittää koskettaa muita vaikeaan paikkaan. Kiinni jäänyt vaihtuu hipaksi ja pitää kättään kosketetussa kohdassa, kunnes saa jonkun kiinni ja hippa vaihtuu.

2 Taikametsän viisaat tarvitsevat apua!

Teidät on valittu salaiselle supersankaritehtävälle turvaamaan luonnon hyvinvointia. Etsikää paikkoja ja asioita, joita olisi tärkeä suojella. Miettikää, mikä luonnossa ilahduttaa tai surettaa teitä ja eläimiä. Tehtävän lopuksi voitte vielä miettiä, olisiko roskienkeruuretken järjestäminen joskus mahdollista.

3 Taikametsän värit ja muodot piilottelevat – te olette etsijöitä!

Löytäkää luonnosta neljä vihreää, kolme ruskeaa, kaksi mustaa ja yksi valkoinen asia. Mitä muita värejä näette? Etsikää myös yksi pyöreä, kaksi pitkulaista, kolme isoa ja neljä pientä asiaa.

4 Taikametsä on kuin kolmikerroksinen talo.

Keksikää, ketkä asuvat maan alla, maan päällä ja ketkä korkeuksissa?

5 Kosketuksen taika ja halauksen aika

Koskettakaa taikakosketuksellanne jotain suurempaa ja pienempää kuin te sekä jotain ihmeellistä ja jotain tärkeää tai rakasta. Katsokaa toisianne ja sanokaa jotain mukavaa. Lopuksi halatkaa ja/tai jatkakaa matkaa käsikkäin – jos se tuntuu hyvältä.

6 Taikakuvien metsägalleria

Huomaatteko, että ympärillänne on piilossa näkymätön taidegalleria? Etsikää kaunein tai kiinnostavin kohde. Ottakaa siitä "valokuva" sormikehyksellä (etusormet ja peukalot yhteen) ja näyttäkää kuva toisillenne. Tallentakaa kuva mieleenne – voitte piirtää sen kotona ja vaikka järjestää oman taidenäyttelyn!

7 Taikametsän luonnon naamiaiset

Metsä pukeutuu eri vuodenaikoina eri asuihin ja laulaa erilaisia lauluja. Mikä vuodenaika on nyt ja mistä sen huomaa? Miltä täällä näyttäisi ja kuulostaisi muina vuodenaikoina?

8 Taikametsä viestii salaa – kun olet tarkka, voit huomata sen.

Lähtekää aistiseikkailulle! Tunnustelkaa mahdollisimman monia erilaisia luonnonmateriaaleja. Haistelkaa ympäristöä – montako erilaista tuoksua havaitsette? Mikä tuoksu miellyttävältä ja mikä ei tuoksu miltään? Leikkikää aistitestiä: toinen sulkee silmät ja toinen antaa luonnonmateriaalin tunnusteltavaksi ja arvattavaksi. Vaihtakaa rooleja. Älkää käyttäkö eläviä kasveja.

9 Olette nyt luonnontutkijoita – tarvitaan tarkkuutta ja kärsivällisyyttä!

Tutkikaa iso, keskikokoinen ja pieni kasvi, mutta älkää irrottako niitä. Kuvailkaa havaintonne ja tietonne toisillenne. Etsikää ötököitä, eläimiä ja niiden jättämiä merkkejä. Ehkäpä löydätte hienon hämähäkinverkon! Voitte tarkastella sitä, mutta älkää koskeko.

10 Poskipysäkki ja puujuttuja taikametsässä

Etsikää jotain, jota vasten voitte painaa poskenne. Voisitteko kokeilla laittaa posken toisen poskea vasten? Etsikää puu, jonka ympärille kätenne ylettyvät ja sellainen, jonka ympärille ne eivät ylety yhdessäkään. Miltä puu tuoksuu?

11 Taikametsän ötökälle kotipesä

Rakentakaa ötökälle pieni pesä. Älkää käyttäkö eläviä kasveja!

12 Taikametsän rohkeat hiirulaiset

Kuvitelkaa olevanne hiiriä, jotka hiippailevat hiljaa piilossa. Hiipikää puun juurelta toiselle ilman ääntä ja jälkiä. Etsikää jotain, jonka yli tai ali voi mennä. Voisiko hiiri pujahtaa myös aikuisen jalkojen välistä? Yhtäkkiä tulee kiire – juoskaa nopeasti ja äänettömästi piiloon puun juurelle!

13 Taikametsän keräilymatematiikkaa

Etsikää tasainen alusta, jonne lapset tuovat: yhden pesänrakennusmateriaalin, kaksi maahan tippunutta lehteä, kolme havunneulasta, neljä maahan tippunutta tikkua tai keppiä ja viisi halausta.

14 Taikametsän taitavat taiteilijat

Tehkää maahan ympyrä, neliö ja kolmio sekä taideteos taikametsän asukista. Kehystäkää taideteos kepeillä ja jättäkää muiden ihailtavaksi. Älkää käyttäkö eläviä kasveja!

15 Taikametsän kiitospysäkki

Etsikää rauhallinen paikka ja pysähtykää kuuntelemaan luonnonääniä. Voitte olla lähekkäin, jos se tuntuu hyvältä. Olkaa hiljaa muutama minuutti. Kertokaa toisillenne, mikä metsäretkellä oli kivointa. Lopuksi kiittäkää toisianne tästä metsäretkestä ja ihanasta hetkestä.

Liite 11. Pop up -luontotaideretken tehtävät

Luonnon taikaa ja yhteistä aikaa – lasten ja aikuisten yhteinen osallistava luontotaideretki

Aikuiset tekevät tehtävät yhdessä lasten kanssa.
Tehtävien määrä, järjestys, käytettävä aika ja paikka ovat vapaavalintaisia.
Älkää poimiko kasveja, katkoko oksia tai vahingoittako puita.

1 Retki alkaa hassutellen hippasilla!

Yksi on hippa, joka yrittää koskettaa muita johonkin hassuun paikkaan, kuten jalkaan tai päähän. Kiinni jäänyt vaihtuu hipaksi ja pitää kättään kosketetussa kohdassa, kunnes saa kiinni jonkun toisen ja hippa vaihtuu.

2 Taikaluonnon viisaat tarvitsevat apua!

Teidät on valittu salaiselle supersankaritehtävälle turvaamaan luonnon hyvinvointia. Etsikää paikkoja ja asioita, joita olisi tärkeä suojella. Miettikää, mikä luonnossa ilahduttaa tai surettaa teitä ja eläimiä. Voisitteko joskus järjestää roskienkeruuretken?

3 Taikaluonnon värit ja muodot piilottelevat – te olette etsijöitä!

Löytäkää luonnosta neljä vihreää, kolme ruskeaa, kaksi mustaa ja yksi valkoinen luonnon yksityiskohta. Mitä muita värejä näette? Etsikää myös yksi pyöreä, kaksi pitkulaista, kolme isoa ja neljä pientä muotoa.

4 Taikaluonto on kuin kolmikerroksinen talo.

Keksikää, ketkä täällä asuvat maan alla, maan päällä ja ketkä korkeuksissa?

5 Kosketuksen taika ja halauksen aika

Koskettakaa taikakosketuksellanne jotakin teitä suurempaa ja pienempää, jotakin ihmeellistä sekä myös jotain tärkeää tai rakasta. Katsokaa toisianne ja sanokaa jotain mukavaa. Lopuksi halatkaa ja jatkakaa matkaa käsikkäin, jos se tuntuu hyvältä.

6 Luontokuvien taidegalleria

Huomaatteko, että ympärillänne on piilossa näkymätön taidegalleria? Etsikää kaunein tai kiinnostavin kohde. Ottakaa siitä "valokuva" sormikehyksellä (etusormet ja peukalot yhteen) ja näyttäkää kuva toisillenne. Tallentakaa kuva mieleenne – voitte piirtää sen kotona ja järjestää oman taidenäyttelyn!

7 Taikaluonnon naamiaiset

Luonto pukeutuu eri vuodenaikoina eri asuihin ja laulaa erilaisia lauluja. Mikä vuodenaika on nyt ja mistä sen huomaa? Miltä täällä näyttäisi ja kuulostaisi muina vuodenaikoina?

8 Taikaluonto viestii salaa – kun olette tarkkoja, voitte huomata sen.

Lähtekää aistiseikkailulle! Tunnustelkaa mahdollisimman monia erilaisia luonnonmateriaaleja. Haistelkaa ympäristöä. Montako erilaista tuoksua havaitsette? Mikä tuoksu miellyttävältä ja mikä ei tuoksu miltään? Leikkikää aistitestiä: toinen sulkee silmät ja toinen antaa hänelle luonnonmateriaalin tunnusteltavaksi ja arvattavaksi. Vaihtakaa rooleja.

9 Olette nyt luonnontutkijoita – tarvitaan tarkkuutta ja kärsivällisyyttä!

Tutkikaa iso, keskikokoinen ja pieni kasvi irrottamatta niitä kasvupaikaltaan. Kuvailkaa havaintonne ja tietonne toisillenne. Etsikää ötököitä, eläimiä ja niiden jättämiä merkkejä. Ehkäpä löydätte hienon hämähäkinverkon, jota voitte ihailia.

10 Poskipysäkki ja puujuttuja

Etsikää jotain, jota vasten voitte painaa poskenne. Voisiko posken laittaa toisen poskea vasten? Etsikää puu, jonka ympärille kätenne ylettyvät ja sellainen, jonka ympärille ne eivät ylety yhdessäkään. Miltä puu tuoksuu?

11 Taikaluonnon ötökälle kotipesä

Rakentakaa ötökälle pieni pesä. Älkää käyttäkö eläviä kasveja.

12 Taikaluonnon rohkeat hiirulaiset

Kuvitelkaa olevanne hiiriä, jotka hiippailevat hiljaa piilossa. Hiipikää puun juurelta toiselle ilman ääniä ja jälkiä. Etsikää jotain, jonka yli tai ali voi mennä. Voisiko pikkuhiiri pujahtaa myös aikuisen jalkojen välistä? Yhtäkkiä tulee kiire – juoskaa nopeasti ja äänettömästi piiloon puun juurelle!

13 Taikaluonnon matematiikkaa

Etsikää tasainen alusta, jonne lapset tuovat: yhden eläimen pesänrakennusmateriaalin, kaksi maahan tippunutta lehteä, kolme havunneulasta ja neljä maahan tippunutta tikkua tai keppiä. Lapsi voi antaa lopuksi aikuiselle viisi halausta.

14 Taikaluonnon luovat taiteilijat

Tehkää maahan taideteos taikametsän asukista. Kehystäkää taideteos kepeillä ja jättäkää muiden ihailtavaksi. Älkää käyttäkö eläviä kasveja.

15 Taikaluonnon kiitospysäkki

Etsikää rauhallinen paikka ja pysähtykää kuuntelemaan luonnonääniä. Voitte olla ihan lähekkäin, jos se tuntuu hyvältä. Olkaa hiljaa muutama minuutti. Kertokaa toisillenne, mikä retkellä oli kivointa. Lopuksi kiittäkää toisianne tästä retkestä ja ihanasta hetkestä.

Liite 12. Sotkamon Syntiniemen Luontotaideretken 9 tehtävää

REITIN LEVÄHDYSPISTEIDEN KYLTTIEN SISÄLLÖT (9)

1. INFOPISTE - SALMELAN SAUNA

Supersuojelijoiden salainen kutsu

Metsän viisaat ovat lähettäneet viestin: tarvitaan uusia luonnon supersankareita! Teidät on valittu salaiselle tehtävälle turvaamaan luonnon hyvinvointia.

Etsikää paikkoja ja asioita, joita olisi tärkeä suojella. Miettikää, mikä luonnossa ilahduttaa tai surettaa teitä ja eläimiä. Voisitteko joskus järjestää roskienkeruuretken lähiluontoonne?

2. METSÄ 1

Värien valtakunta ja muotojen metsä

Taikametsän värit ja muodot piilottelevat – te olette etsijöitä! Etsikää ympäriltänne neljä vihreää, kolme ruskeaa, kaksi mustaa ja yksi valkoinen asia. Mitä muita värejä löydätte? Löydätkö vielä yhden pyöreän, kaksi pitkulaista, kolme isoa ja neljä pientä asiaa?

3. METSÄ 2

Taikametsän kolmikerroksinen luontotalo

Luontotalossa on tapahtunut jotakin kummallista! Salaperäiset olennot maan alla, maan päällä ja korkeuksissa ovat yhtä ihmeissään kuin tekin – keitä he voisivat olla? Keksikää tarina siitä, mitä ihmettä täällä on tapahtunut.

4. NÄKÖALATASANNE

Taikakuvien metsägalleria

Ympärillänne on piilossa näkymätön taidegalleria. Etsikää kaunein tai mielenkiintoisin teos ja ottaa siitä "valokuva" sormikehyksellä (etusormet ja peukalot yhteen). Näyttäkää kuva toisillenne. Tallentakaa kuva mieleenne – voitte piirtää sen kotona ja järjestää oman taidenäyttelyn.

5. METSÄKIRKKO

Kosketuksen taika ja halauksen aika

Koskettakaa taikakosketuksellanne jotain suurempaa ja pienempää kuin te sekä jotain ihmeellistä ja jotain tärkeää tai rakasta. Lopuksi halatkaa tai jatkakaa matkaa käsikkäin, jos se tuntuu hyvältä.

6. NIEMEN KÄRJEN KOKOONTUMISPAIKKA

Taikametsän luonnon naamiaiset

Metsä pukeutuu eri vuodenaikoina eri asuihin ja laulaa erilaisia lauluja. Mikä vuodenaika on nyt ja mistä sen huomaa? Miltä täällä näyttäisi ja kuulostaisi muina vuodenaikoina?

7. NIITTYREITTI 1

Luonnon salaiset viestit

Luonnolla on salaisia viestejä, jotka voi havaita koskettamalla. Tunnustelkaa mahdollisimman monia erilaisia luonnonmateriaaleja. Löydätkö jotain kovaa/pehmeää,

sileää/karkeaa tai kylmää/lämmintä? Etsikää puu, jonka ympärille kätenne ylettyvät. Miltä puu tuntuu ja tuoksuu?

8. NIITTYREITTI 2

Kasvi- ja eläintutkijat työssään

Olette nyt luonnontutkijoita – tarvitaan tarkkuutta ja kärsivällisyyttä! Tutkikaa isoa, keskikokoista ja pientä kasvia, mutta älkää irrottako niitä. Kuvaillkaa havaintonne ja tietonne toisillenne. Näettekö myös ötököitä, eläimiä tai niiden jälkiä? Ehkäpä saatte ihastella hienoa hämähäkinverkkoa!

9. LAMMASSUOJA

Taikaniityn lammasteikki

Taikaniityn lampaiden työtä on isojen kasvien syöminen, jotta niityn pienet kasvit saavat valoa ja tilaa kasvaa. Lampaat ovat siis niityn supersankareita! Näytelkää lampaan heräämistä, kävelyä, syömistä, peseytymistä ja levähtämistä.

Liite 13. Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma

Kehittämistyön aineisto kerätään anonyymisti ja se anonymisoidaan tarvittaessa niin, ettei siihen sisälly henkilötietoja tai muita luottamuksellisia tietoja. Aineisto tallennetaan digitaalisessa muodossa tietoturvallisesti kehittämistyön tekijän henkilökohtaiselle tietokoneelle erikseen luotuun tutkimusaineistokansioon. Tietokone on suojattu sormenjälkitunnisteella sekä salasanalla ja aineisto on ainoastaan tekijän hallussa. Muotoiluluotaimen kautta viestisovelluksessa kerätty aineisto siirretään tutkimusaineistokansioon anonymisoituna ja keskustelu poistetaan viestisovelluksesta heti siirron jälkeen.

2 Aineistot

Asiantuntijoiden sähköisiin kyselyihin antamat vastaukset.

Muotoiluluotaimen kautta kerätyt vastaukset, joissa on valokuvia lasten piirustuksista ja asetelmasta sekä lasten ja aikuisten pohdintatehtävien vastauksia.

Huoltajien sähköisiin kyselyihin antamat vastaukset.

Lapsiperheiden työpajan lasten piirustuksista otetut valokuvat.

Prototyypin testausvaiheessa kertyneet sähköiset käyttäjäpalautteet.

Kehittämisprosessin aikana otetut valokuvat, jotka eivät sisällä tunnistettavissa olevia henkilöitä.

3 Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Kehittämistyön aineisto ei sisällä salassa pidettäviä tietoja eikä muutakaan henkilö- tai tunnistetietoa. Muotoiluluotaimen kautta viestisovelluksessa vastaanotetut vastaukset siirretään tutkimusaineistokansioon anonymisoituna niin ettei yksittäisiä vastaajia ole mahdollista tunnistaa.

4 Opinnäytetyöaineiston omistajuus

KATE-Kainuuseen terveyttä ja mielen hyvinvointia -hanke toimii kehittämistyön toimeksiantajana. Kehittämistyön tekijä omistaa kerätyn aineiston ja on siitä henkilökohtaisessa vastuussa.

5 Opinnäytetyöaineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Kehittämistyön valmistuttua tutkimusaineistoa ei jatkokäytetä. Kehittämistyön tekijä säilyttää aineiston tietoturvallisesti vuoden ajan kehittämistyön hyväksymispäivästä, jotta tulokset voidaan tarvittaessa varmistaa. Tämän jälkeen aineisto hävitetään tietoturvallisesti.